56
56
112

?iyo 1640 103

Speculum ecclesie cum multis additi onibus.

¶ Domini Hugonis primi cardinalis ordinis predicatorum tractatus perquam utilis: qui speculum ecclesie inscribitur.

¶ Pro hoc speculo vide librum intitulatum theologia naturalis vel liber creaturarum in capitulo .xxx. in quo inter cetera dicitur. Et quia in ipso esse est totus mundus Et quicquid potest esse: ideo quia ipse intelligit suum esse: continuo intelligit et vidit totum mundum et omnia que possunt esse. Et quia in suo esse sunt omnia simul: ideo omnia simul intelligit et vidit et cognoscit per suum esse quod est speculum universale in quo omnia sunt et cognoscuntur. Et sic qui videt speculum videt tria: scilicet speculum et seipsum et transeuntes. Et sic sacerdotes predicatores et doctores multum possunt prodesse: si sint quales debent esse. quoniam sicut unusquisque habendo speculum in manibus suis potest videre maculam quam habet in oculo vel in facie: sic unusquisque audiendo verbum divinum poterit videre maculam quam habet in anima idest peccatum, et istud est contra multos qui dicunt quod absque lectione et sermone vel predicatione poterunt se scire vitare peccatum si vellent. Sed isti videant Gregorium in primo dialogorum capitulo primo: in quo inter cetera dicitur. ne dum quisque similiter sancto spiritu impletum presumit: discipulum hominis esse despiciat: et magister erroris fiat.

¶ De numero: ordine ⁊ significatione sacerdotalium vestiũ. Rubrica prima.

Dicit apostolus ad Ephe. vj. Induite vos armaturã dei: vt possitz stare aduersꝰ insidias diaboli. hec armatura est vestz sacerdotalis significatiua septẽplicz virtutis: rep̃sentatiua septẽ vestiũ christi q̃bus indutꝰ fuit tp̃e passionis. Primuz ergo vestimẽtum quo induit̃ sacerdos ẽ amictꝰ: quo caput tegitur significãs salutẽ q̃ per fidẽ tribuit̃. Et ẽ fides scd̃m apl̃m ad hebre. xj. substãtia. i. fundamentũ rerum sperãdarum argumentum non apparentium. De hoc apostolus ad ephe. vj. Galeam salutis assumite. ⁊ representat illud coopertorium quo velabant iudei faciẽ christi dicẽtes. Luce. xxij. Mathei. xxvj. Prophetiza nobis christe quis est qui te percussit. Secunduz vestimentum quo tegitur corpus a sursum vsqz ad deorsuz: est vestis alba qua sacerdos induitur. ⁊ significat spẽ que ex gratia prouenit eclesie sursum ⁊ ex meritis eclesie deorsum. De hoc dicit apostolꝰ ad Romanos. viij. Spe eni salui facti sumus. Et sic dicitur Roma. viij. Spes q̃ videtur non est spes. Et sic ait apostolus prima corinth. xiij. spes. fides. charitas. ⁊c. Sed pro temperantia vide Thomam sua secũda secũde. q. xliij. ad quartum. vbi dicit q̃ temperantia sit circa delectationes tactus. Hoc representat vestem in qua illusit herodes christũ. Lu. xxiiij. Tertium vestimẽtum quo sacerdos induitur est corrigia vel cingulũ. per hãc significat̃ iusticia cuius duo sunt brachia inter se constringentia. s. declinare a malo ⁊ operari bonuz. sic propheta in p̃s. xxxiij. De hoc Esay. xj. Et erit iusticia cingulũ lumbor̃ eius. hec corrigia representat flagellum quo pilatꝰ cecidit xp̃m. Joã. xix. Quartum vesti

mentū quo sacerdos induit est manipul⁹ q̄ in leua ponit: p quē fortitudo designatur q̄ cōtra aduersa debellatur. De hoc dicit aplus. Fortitudo et virtus retrahēs impetus aduersitatis. Iste manipul⁹ rep̄sentat funē quo ligatus fuit Jesus a iudeꝭ cōprehēsus. vn̄ Joh. xviij. Cōprehenderunt et ligauerunt eū. Quintum vestimentum quo sacerdos induitur est stola presbyteri orariū .i. stola diaconi q̄d habet duo brachia pendēda: q̄ significāt prudētiam ⁊ tēperantiā. vn̄ aplus. ad Titū .ij. Sobrie ⁊ pie viuamus i hoc seculo. Hec stola representat ligamentuꝫ q̄ fuit ligatus Jesus ad colūnā. Sextū vestimētū quo sacerdos induit ē casula p quā sinificat charitas. Nā sicut casula cōtegit cetera vestimēta: sic charitas cooperit multitudinē pctōꝝ. Hec casula rep̄setat purpureū vestimētū quo milites circūdederūt Jesum. Johā. xix. veste purpurea circūdederūt eū.

De accessu ad altare.

Visto nūero: ordie ⁊ significatiōe sacerdotaliū vestiū: nūc videdū ē q̄liter ad altare accedēdū ē. Dicit .iij. regū. vij. q̄ Salomō fecit altare eneū. ⁊ i exo. xxxv. Moyses fecit labiū eneū d̄ speculis mulierū i quo lauabāt se sacerdotes in itroitu tabernaculi. In labio eneo sonoro significat ꝯfessio. In altari eneo mētꝫ amaritudo. In speculis mulierū vite scōꝝ ꝯsideratio. Sacerdotes ꝟo anteq̄ꝫ ad altare veniāt p ꝯfessionē se absoluāt. Per amaritudinē mētis se purgent. p ꝯsiderationem vite sctōꝝ se informent. De pmo Esaie .ij. Mūdamini q̄ fertis vasa dn̄i. De secūdo i epistola ad cori. v. Expurgate vet⁹ fermētū. De tercio ad hebre. xij. habētes deponam⁹ oē pōdus vt non circūdet nos pctm̄. Cū ergo venerit sacerdos ad altare vestimētꝭ suis idutꝰ iclinet se deuote dicēdo orōnē.

Deus qui de indignis dignos facis: De iniustis iustos. de pectōribus sctōs: munda cor ⁊ corpus meuꝫ ab oī contagione ⁊ sorde pctī: ⁊ fac me dignū et strenuum

sctis altaribus tuis ministrũ: ⁊ cõcede vt in hoc altari ad
qd indign⁹ accedo: meũ votũ atq3 sacrificiũ tibi sit accep
tabile: mihiq3 ⁊ oĩbus ꝓ qbus offero te miserãte ꝓficiat
ad salutẽ. Per xp̃m dñz nr̃z. Hãc orõnẽ debet dicere cu3
silẽtio ⁊ cũ erexerit se dicat. Cõfitemini dño. ⁊c̃. Ego re⁹
⁊ indign⁹ cõfiteor deo. ⁊c̃. Respõdet a choro ⁊ ministris.
Misereat tui oꝑs. ⁊c̃. Et post cõfiteor dicat sacerdos ite
rũ. Misereat vestri. ⁊c̃. Absolutione3. ⁊c̃. Semp in vno
loco ante altare stans dicat p̃ces subsequẽtes. De⁹ tu cõ
uersus viuificabis nos. ⁊c̃. Ostẽde nobis. ⁊c̃. Dñe exaudi
orõnẽ. ⁊c̃. Oremus. Aufer a nobis q̃s dñe cũctas iniq̃ta
tes nr̃as vt mereamur puris mẽtib⁹ introire ad sctã sctõ
rũ. Cũ erexerit se osculet ꝑmo diaconũ: ⁊ postea subdia-
conum dicẽdo. Habete pacis osculum vt apti sitis sacro
sancto altaris dñi ministerio. Deinde osculet tectũ supra
altare si habeatur. ⁊ si nõ habeatur osculetur altare in me
dio altaris. Sequitur tũc. Adiutoriũ nostrũ in noĩe dñi.
Qui fe. Sit nomẽ dñi benedictu3. Ex hoc nũc. Hoc pera
cto sequitur introitus misse. sed q2 dicit apl̃us ad Titũ. ij.
Obsecro. ⁊c. ideo primo oportet fieri obsecrationes. Se-
cundo orõnes. Tertio postulationes. Quarto gratiaru3
actiones. Sic apl̃us prima ad corinti. ij. Ideo tota missa
distinguitur seu diuidit in quattuor partes. Prima pars
misse est ab introitu vsq3 ad Te igitur: ⁊ hec vocat obse-
crationes. Secũda a te igit vsq3 ad pater nr̃: ⁊ hec vocat
orõnes. Tertia pars ẽ a pr̃ nr̃ vsq3 ad collectas: ⁊ hec vo
cat postulatiões. Quarta ps vsq3 ad Ite missa est: ⁊ hec
vocatur gr̃aru3 actiões. De ꝑma pte misse dicẽdũ ẽ. Pri
mo ei⁹ initiũ ẽ itroit⁹ ⁊ hoc significat vaticinia sctõrũ ꝓ
phetaꝝ ⁊ ɔ̃sideria pr̃z ɔ̃sideratiũ filiũ dei icarnãdũ: i cui⁹
rei signũ i ꝑma dñica aduẽt⁹ dñi cãtat eccl̃ia istũ itroitũ.
Ad te leuaui ⁊ versiculũ. Uias tuas. ⁊c̃. cũ gl̃ia pa. ⁊c. qd
designat opa eoꝝ. Triplicat aũt itroit⁹ in diebus festiuis
in laudẽ trinitatis. Pro q̊ nota capi. ɔsuluisti de cele. mis.

sup pticula.excepto die natiuitat. vbi dicit glo. die natiui
tat dñi plures misse celebrant. de pse. di. j. nocte scta. Et
celebrant tres propter mysteriū: qm p illas tres repsentat
triplex stat. s. āte legē: sub lege & stat grē. qm illa q cāta
tur i nocte repsentat statū q fuit āte legē. i. āte legē scriptu
re: qm oēs erāt i tenebris. vñ dicitur i missa illa pphetia.
Popul gētiū q ambulabat i tenebris. Scda q dicit in
auro ra repsentat tēp sub lege: i q iā icipiebāt ex pte scire
pctm: sz nō plene ppter dicta legis prophetaz. Et ido cā
tat inter diē & nocte. Et dr officiū. Lux fulgebit hodie.
Tertia dr i die: p quā disignat tēp grē. s. psente: in q dr
offm. Puer nat est nobis. Et dr semel i vigilia cū glia in
laudē incarnationis. dr eni in dieb alijs bis i laudē diui
ne & hūane nature: q i psona filij sunt vnite. Sz sciēdū est
q in qbusdaz dieb festiuis dr introit pfecte & iperfecte.
Primo pfecte: q pfecte ecclesia deū laudat pfecta laude.
Secūdo dr impfecte: q iperfecta ē ois laus vite. Tertio
modo dicitur pfecte: q perfecta est laus patrie. celestis

De Kyrie eleyson.

Sequit kyrie eleyson. qd triplicat propter laudē tri
nitat. Et pmo dr ter kyrie eleyson i laudē pris. Se
cūdo dr xpe eleyson ter i gliaz filij. & tertio dr kyrie eleysō
i honorē spūs scti. Dicitur aūt nouies propter nouē ordi
nes angeloz. Et est notādū q tres ligue in missa deū lau
dāt. s. greca latia hebrea. Greca ē eni cū dr ter kyrie eley.
kyri. eni idē ē q dñe eleyson miserere nobis. vñ kyrieleysō
tantū sonat. O dñe miserere nobis. Hebrea ligua ē alla.
q allelu tātū sonat qntū laudare i latino. ya inuisibilē. &
hec iterptatio ponit ab augu. i glo. psalterij. Sz notādū
q alleluya a diuersis doctorib iterptat diuersimode qm
hieroni. ait. alle. i. creatura. lu. i. laudet. ya. i. dñm Ambro.
vero ait. alle. i. lux. lu. i. vt. ya. i. salua. Augu. aūt ait. alle.
i. pr. lu. fili. ya. spūs sctūs. Grego. ait. alle. i. altissimus le
uat in cruce. lu. i. luxerūt apli. ya. i. surrexit dñs. Alij aūt

dicūt. Allł.i.laus tibi dñe rex eterne glłe. Papias ait. allā.
i.laudate ꝛ glorificate dñm. Amē.interptaẛ fiat et hoc cum
dr.ꝑ oia sctā sctoꝝ. Itē iterptaẛ vere. vt in euāgelio amē
dico vobꝫ. latia ligua vt orōnes ꝛ hoc post kyrie eleyson.

De gloria in excelsis deo.

Sequitẛ glīa i excelsis deo q̄ ē laus angeloꝝ ꝛ sic cātauerūt i natali dñi. Et debet dici in medio altaris: qꝛ āgel⁹ q̄ pastorib⁹ natiuitatē dñi nūciauit dixit. Luce. ij. Ecce euāgelizo vobis gaudiū magnū qđ erit oi populo. Sacerdos vero dicēs. Glīa i excelsis deo: gerit vices illi⁹ angeli. Chor⁹ respōdēs: gerit psonā illi⁹ multitudinis de q̄ dicitẛ ibidē. Facta ē multitudo laudātiū deū ꝛ dicentiū. Glīa in altissimis. ꝑ qđ represētatẛ mesticia veterū patrū expectātiū incarnationē dei. Et qꝛ dicitẛ glīa in excelsis deo ꝛ in terra pax hominibus bone voluntatis ꝛc. pro quo nota ꝙ ad hoc ꝙ aliqui homines dicantur bone voluntatis quinqꝫ requirūtur. Quoꝝ primū est ꝙ pctā causata volūtate displiceāt ꝛ abnegent futura sicut Iob dicebat. vnū locutus sū qđ vtinā nō dixissem ꝛ vltra nō adijciā. 1
Scdm est ꝙ volūtas nr̄a mala nr̄a odiat opa in quocūqꝫ malo: ꝛ bona opa diligat qñ videt. Iuxta illud psalmi. xliiij. dilexisti iusticiā ꝛ odisti iniqtatē ꝛc. Tertiū est ꝙ volūtas nr̄a habeat effectū charitatis ad proximos nr̄os: qm̄ qui diligit fratrem suū in lumine est: quẛ autem odit eū homicida est. vt ait Ioā. i. canonica sua. ꝛ Luc. x. 2 3
Quartū est ꝙ volūtas nostra diligat plus celestia q̄ terrestria siue terrena ꝛ plus de ipis loquatur ꝛ tractet ꝛ cogitet: communicet. sic Ioā. Qui diligit mundum non est charitas patris in eo. Quintū est ꝙ homo magis diligat deū q̄ seipm: dicēte dño in euāgelio Matthei. xvj. Qui odit aiam suā in hoc mūdo ꝛc. Et in actib⁹ aploꝝ dicitẛ ꝙ scti nō dilexerūt aias suas vsqꝫ ad mortem. Hominib⁹ igitẛ quātū ad istos modos fuit ab angelis āñūciata pax eterna: quā nobis cōcedat xp̄s Iesus dei ꝛ virginis Ma 4 5

rie fili⁹.amē. Sȝ forte deo dāte ꝺ ista materia alibi dicet̃.
Cantat̃ aūt Alľa nō gľia: qꝛ habebāt spē liberationis.
De expetatione dr̃ in Esaie.xxviij.Expectate eū.ꝛc. De
spe liberatiōis dr̃ i ps̄. In te sperauerūt pr̄es nr̄i ꝛ libera
sti eos. Itē est sciēdū ꝙ cātica leticie sicut Alľa ꝛ Gľia in
excelsis deo:nō cātant̃ a septuagessima vsqꝫ ad sabbatuꝫ
nota scţūȝ:qꝛ illud tp̄s signat babilonicā captiuitatē in q̄ iudei
captiuati suspēderūt organa sua ꝛ dixerūt.quomodo can
tabim⁹ cāticū dn̄i i terra aliena.post gľia i excelsis ꝺo ver
tit se p̄sbiter ad populū dicēs.Dn̄s vobiscū.qꝺ de Rut.
ij.sūptū est.Booz eni salutauit messores dicēs.dn̄s vobis
cū.i.sit vobiscū.i.petitionibus vr̄is det effectū.ep̄s aūt di
cit.Pax vobis:qꝛ sp̄ualis vicari⁹ xp̄i.qꝛ hoc verbū disci
pulis suis dixit.Ioā.xx.Sēsus ē.in p̄senti det̃ vobis pax
pctōribus:in futuro pax eternalitatis.de his duob⁹ Ioā.
xiij.Pacē relinquo vobis:pacē meā do vobis. Chorus
respōdet.Et cū sp̄ū tuo.qꝺ sūptū ē a paulo ad Titū.Et
est sens⁹.Dn̄s q̇ est i ore tuo:sit i corde tuo.postea dicit sa
cerdos.Orem⁹:in signū ꝙ dn̄s dixit discipulis suis.s.O
rate ne itretis in tētationeꝫ.Deīde intēdit sacerdos orͦni
q̄ semꝑ terminat̃ in noīe filij:qꝛ nō valet oratio q̄ nō fit in
noīe mediatoris.Et notādū est ꝙ oīs oratio dirigit̃ ad pa
nota trē vel filiū:nulla aūt ad sp̄ūȝ scţūȝ.Et hoc est qꝛ sp̄ūs san
ctus ē donū ꝛ a dono nō petit̃ donū: sed a largitore doni.
Petit̃ aūt a patre vel a filio cū sp̄ūs scţūs ab vtroqꝫ pce
dat.vnde ad patrē ꝛ filiū dirigit̃ simul oratio tāqꝫ ad da
torē:sed nō ad sp̄ūm scţūȝ qꝛ est donū. Itē notādū ꝙ si di
rigat̃ orͦo ad patrē in q̄ fit mētio de filio: tunc debet dici ꝑ
eundē vt i illa orͦone.Deus q̇ de btē Marie ꝟginis.Si
autē dirigat̃ ad filiū:tūc dꝫ dici. Qui viuis ꝛ reg.vt i ista
orͦone.Deus q̇ virginalē aulā.Si vero i fine orͦonis q̄ di
rigit̃ patri fiat mētio de filio:tunc dꝫ dici.Qui tecū viuit ꝛ
reg.Unde versus.Per dn̄ȝ dicas cū pr̄eȝ p̄sbiter oras vt
ibi.Cōcede nos famulos tuos.Si xp̄m memores ꝑ eūdē

dicere debes. vt ibi. De⁹ q̄ de btē Marie v̄ginis vtero. per eundē. Si xp̄o loq̄ris q̄ viuit. dic quoqȝ patri. Qui tecū: cum sit collecte finis in ip̄o idest xp̄o. vt ibi. De⁹ q̄ virginalē aulā btē Marie virginis i qua habitare. ⁊ etiam Mētes nostras q̄s dn̄e. ⁊c. vsqȝ sicut tuus.

De epistola.

Finita oratione sequitur ep̄la q̄ significat doctrinaȝ ap̄loꝝ ⁊ eleganter precedit oratio: q꞉ legit̄ Luce. x. Rogate dn̄m messis vt mittat operarios in messem suā. Legit̄ eni ep̄la q̄nqȝ de ep̄lis Pauli: quādoqȝ de cronicis: quādoqȝ de actibus ap̄loꝝ ⁊ de apocalipsi: de parabolis vero Salomonis nūquā: ⁊ de prophetis nunquā. nec de quinqȝ libris Moysi: q꞉ in illis ꝓmittebātur temporalia: in cuius rei signum lectiones terminant̄ in graue accētum. In nouo testamēto sp̄ualia ꝓmittunt̄ ⁊ eterna: in cuius rei signū euāgeliū ⁊ ep̄la terminant̄ in accentum acutum. Et q꞉ hic dicit̄ tēporalia ꝓmittebant̄. sic Esai. j. si precepta mea seruaueritis bona terre comedetis. sed in lege gratie dicit̄. Qui mā ducat meā carnē et bibit meum sanguinē habet vitā eternā. Joan. vj.

De respōsorio.

Post epistolam sequitur respōsorium: quod pertinet ad opera actiue vite: ⁊ bene congruit hoc nomen responsorium actioni: quia opera respondent predicationi. Uocatur autem a quibusdaȝ graduale seu gradale: eo q̄ significat gradum virtutis iuxta illud. Administrate in fide virtutē: in virtute scientiam: in scientia patientiā: in patientia pietatem: in pietate fraternitatis amorem. in fraternitatis amore charitatem.

De alleluya.

Post respōsorium sequitur alleluya. significans gaudium ineffabile qd̄ ecclesia dei habet in laudem dei. post alleluya sequitur versus qui significat operationeȝ: que debet cōiungi laudi quia deum non bene laudat: qui

bn̄e opari cessat. Alla repetit cū neumate ⁊ significat lau dē patrie. significat aūt p cōsequētiā .i. per neuma. Unde in antiqs sequētijs sunt verba incognita: qꝛ ignot⁹ est no bis modus laudādi deū in patria. De tractu. Notādum ꝙ in dieb⁹ ieiunioꝛū sicut in quadragessima cātat tract⁹ pro alleluya: in quo notatur lōga expectatio sanctoꝛū pa trum: ⁊ iudeoꝛū captiuoꝛū afflictio designatur.

De euangelio.

Post alleluya seqtur euāgeliū qd lectur⁹ diacon⁹ su mit libꝛū de altari: in quo significat ꝙ euāgeliū est vbuꝫ dei ꝙ p altare significat scdm illud. Exo. xx. Altare de terra facietꝭ mihi. Et dr̄ euangeliū ab eu ꝙ est bonū ⁊ āgelos qd ē nūciatio q̄si bona nūciatio. Diacon⁹ aūt in clinat ipm sup sinistrū humerū: i quo significat ꝙ p̄dica tio xp̄i d gētili populo trāsijt ad iudeā. Esai. xx. In dieb⁹ illis saluabit iuda. Inq̄busdā locis crux p̄cedit euāgeliū i signū ꝙ p̄dicatoꝛ debet seq̄ crucifixū. Un̄ dn̄s dixit Pe tro. Seq̄re me. Joā. xxj. p̄cedūt aūt duo cerei: qꝛ p̄dicato res debēt habere noticiā vtriusqꝫ testamēti. p̄cedit etiam quādoqꝫ vn⁹: p ꝙ significat ꝙ Johā. ante xp̄ꝫ miss⁹ est: ⁊ thuribulū cū thure significat orōnē cū deuotione: quā tūc maxime dꝫ habere q̄libet fidelis i audiēdo verbū dei vel diuinū sermonē. Debet aūt i alto legi: qꝛ doctrina e uāgelij oēs alias dꝫ p̄cedere. Un̄ Aplus ad hebreos. vj. Lex vet⁹ nemiнē duxit ad pfectionē: euāgeliū aūt opat salutē oī credēti. Sed notādū ꝙ subdiacon⁹ ferēs puluī nar ante diaconū i ipo facto rep̄sentat ꝙ dign⁹ est opari⁹ mercede sua. Matth. x. aplš. j. ad coꝛi. ix. Si spūalia vo bis seminam⁹: nō est mirū si tēpoꝛalia vr̄a metam⁹. Qd aūt subdiaconus libꝛū ⁊ puluinar repoꝛtat: significat ꝙ p̄dicatoꝛ dꝫ i bono opere vitā suā deo offerre. vn̄ ad colo sen̄. iij. Oē quodcūqꝫ facitꝭ aut i verbo aut in opere: oīa in noīe Jesu facite. Diaconus aūt volēs legere euāgelium pmo salutat populū dicēs. Dn̄s vobiscū: in quo signi

ficat se orare ꝓ eis vt dñs sit cū eis: in quo reddit eos attē
tos in audiēdo verbū dei. Chor⁹ respōdet. Et cū spiritu
tuo. Ac si diceret tecū sit ad dicēdū. Deīde diacon⁹ facit
signū crucis in libro: ac si diceret crucifixum p̄dico. vnde
apl's ad chori. v. Nō dicā me scire inter vos nisi iesū xp̄z
et hūc crucifixū. i. p̄dicamus vobis crucifixū. Deīde facit
crucē i pectore: ac si diceret crucifixū credo. Pro quo no
ta q̄d dicat ad Ro. j. de paulo armario sacrarū scriptura
rum. Et est q̄ paul⁹ hebraice grece latine dr̄ q̄etus ⁊ mo
dicus sonat. Et ait beda sup act⁹ aplo⁊ cap. xvj. q̄ Pau
lus āno passionis ⁊ resurrectionis xp̄i ad fidē venisse pro
bat. Tertio vero decimo anno post christi passionē apo
stolatum gētium cum Barnaba act. xiij. ⁊ pauli vocabu
lum accepisse legitur. Prius enī vocabatur saul⁹ a saule
primo reg. xviij. persecutore quia sicut ille Dauid. s. saul:
ita ille. s. Paulus ecclesiā xp̄i est p̄secutus. Unde apostol⁹
ad cori. j. Non dicam me scire inter vos nisi Jesum xp̄m
crucifixū. Tertio aūt facit crucē in frōte: ac si diceret. non
erubesco crucifixū. Unde apostol⁹ ad Galat. vj. Mihi
aūt absit gloriari nisi i cruce dñi nostri Jesu xp̄i. Debet
esse in alto ⁊ legi ad aquilonē q̄z predicatur infidelibus.
Unde esai. xiij. Dicā aquiloni ⁊c. per hoc significatur q̄
armati esse debemus doctrina euāgelica cōtra diabolū:
per aquilonē significatū. Unde cāticorū. vj. Surge aq̄lo
et veni auster pfla ortū meū. glo. O aquilo. i. o aspera ⁊
frigida voluntas iudeorum per defectū charitatis surge
cum impetu ⁊ violētia cōtra me. Et o tu auster. i. benigna
et charitatiua voluntas patris et simul cum aquilone et
perfla ⁊ agita ortū meum. glo. i. corpus meū per mortem
⁊ passionē ⁊ fluant ⁊ spirēt ⁊ emanent aromata illius per
vulnera flagellorū ⁊ clauorū ⁊ lancee in virtutē ⁊ effica
ciā sacramentorum. Et sic nota q̄ in hac locutione expli
catur spontanea voluntas xp̄i filij dei patris: que excitat
volūtatē patris ⁊ iudeo⁊ vt surgāt ⁊ veniāt ad perflādū

ortũ eiꝰ. Vñ xp̄s volũtarie ⁊ spōte se obtulit iudeis q̄ñ dixit apostolis. Ecce ascēdimꝰ hierosolimā ⁊ filiꝰ hōis tradet᷑ principibꝰ sacerdotũ ⁊ condēnabũt eũ morte. ⁊c. Itē quādo dixit iudeis quē q̄ritꝫ ego sum. Si ergo me q̄ritꝫ sinite hos abire. spōte se obtulit patri tūc q̄ndo dixit math. xxvij. Fiat volũtas tua. ⁊c. Audiētes debēt enī stare q̄si parati ad ꝑliũ ꝓ fide xp̄i seruāda. Pro quo vide capitu. layci de vita ⁊ hone. cleri. ⁊ sic est ibi stare et est ibi sedere. Stare est q̄ñ aliq̄s est erectꝰ: sed sedere ē q̄ñ facit sessionē Unde Luce. xxij. Qui nō habet gladiũ vendat tunicā ⁊ emat eũ. Itē debent ponere baculos. q: dicit᷑ Matth. v. Qui percusserit te ī maxillā prebe ei ⁊ aliā. Dicit᷑ autē ꝓ amatoribus huius mũdi recedere: q: dr̄. Hier. xvij. Maledictus homo q̄ cōfidit in hoīe. Itē lecto euāgelio debēt se signare: ne diabolus a cordibꝰ eorũ semē verbi dei surripiat. Unde ī euāgelio. Luce. viij. Uobis datũ est nosse mysteriũ verbi dei. Postea illis qui sunt in choro ostenditur clausus: q: sequit᷑ ibidē. Ceteris aũt ī parabolis. de sacerdote legitur. iij. Malach. ij. Labia sacerdotis custodiunt sciētiā ⁊ legē exq̄rũt de ore eius. Et q: dr̄ hic legē exq̄rũt de ore eius. Malach. ij. ꝓ āpliori declaratione istiꝰ materie vide q̄d dicat Grego. in suis pastorali. capi. xv. Et inter cetera ponit ista. Labia sacerdotis custodiũt sciētiam ⁊ legē exquirũt ex ore eiꝰ: q: angelus dñi ī exercituũ est. Hinc per Esaiā dñs admonet dicēs. Esaie. lviij. Clama ne cesses: q̄si tuba exalta vecem tuaꝫ. preconis quippe officium suscipit quisquis ad sacerdotium accedit vt ante aduentum iudicis q̄ terrebiliter sequit᷑: ip̄e scilꝫ clamando gradiatur. Sacerdos ergo si predicationis est nesciꝰ: q̄m vocē daturus est preco mutus: hinc eniꝫ q̄d sup pastores primos in linguarũ specie spūs sanctus insedit: q: nimirũ quos repleuerit de se ꝓtinus loquētes facit. hinc Moysi precipitur vt sacerdos tabernaculũ ingrediēs titinabulis ambiat᷑ vt videlicet vocē p̄dicationis habeat: ne superni

ſpectatoris iudiciũ ex ſilẽtio offendat. Scriptũ q̊ppe eſt. audiat̃ ſonit⁹ quãdo ĩgredit̃ ſanctuariũ in cõſpectu dñi ⁊ nõ moriat̃. Sacerdos nãq3 ĩgrediẽs ⁊ egrediẽs morit̃ ſi d̃ eo ſonit⁹ nõ audiat̃: qꝛ irã cõtra ſe occulti iudicis exigit: ſi ſine p̄dicatiõis ſonitu ĩcedit. Apte aũt titinabula veſtimẽto ei⁹ d̃ſcribunt̃ ĩcerta: veſtimẽta eñi ſacerdotis q̊d aliud q̃3 recta opa debem⁹ accipe: ꝓpheta atteſtãte q̊ ait ĩ pſalmo. cxxi. Sacerdotes tui ĩduant̃ iuſticiã. veſtimẽto itaq3 illius titinabula inherẽt: vt vite viã cum ſonitu lingue ipa quoq3 ſacerdotis opera clament. Sed cum rector ſe ad loquẽdũ pꝛeparat: ſub quanto cautele ſtudio loquatur attẽdat: ne ſi ad loquenduz ĩoꝛdinate rapitur: erroꝛis vulnere coꝛda audientiũ feriãtur. Et cũ foꝛtaſſe videri ſapiẽs deſiderat: vnitatis compagẽ. i. cõiunctionẽ inſipienter abſcindat. Hic nanq3 veritas dicit. habete ſal in vobis ⁊ pacez habete inter vos. ꝑ ſal q̊ppe ſapiẽtia verbi deſignat̃. Qui igitur loq̊ ſapiẽter nitit̃: magnopere metuat ne ei⁹ eloq̊o audiẽtiũ vnitas ↄfundat̃. Hic. Paul⁹ inquit ad Roma. xij. Nõ plus ſapere q̃3 opoꝛtet ſapere: ſed ſapere ad ſobꝛietatez. plus vult ſapere quã opoꝛtet ſapere: qui illa q̃ lex non dicit ſeruat. Hic in ſacerdotis veſte iuxta verbũ dñi tintinabulis mala punica cõiungunt̃ vulgo granadas. Quid enim per mala punica niſi fidei vnitas deſignatur. Nam ſicut in malo punico vno exterius coꝛtice multa interi⁹ grana muniũtur: ſic innumeros ſancte eccleſie populos veritas fidei cõtegit: quos int⁹ diuerſitas meritoꝛum tenet Ne igitur rectoꝛ incautus ad loquendũ pꝛoꝛũpat: hoc q̊d iã pꝛemiſimus per ſemetipſam veritas clamat diſcipulis. habete ſal in vobis: ⁊ pacẽ inter vos habete. ac ſi figurate per habitũ ſacerdotis dicat. Mala punica intintinabulis iungite: vt per oẽ q̊d dicitis vnitatẽ fidei cauta obſeruatione teneatis. ꝓuidendũ quoq3 eſt ſolicita intentione rectoꝛibus: vt ab eis nõ ſolũ pꝛaua nullo modo: ſed nec recta q̊dẽ nimie ⁊ ĩoꝛdinate ꝓferant̃. Quia ſepe dicto

rum virtus pdītur: cū apud corda audiētiū loquacitas in cauta iportunitate leuigatᷣ .i. fit leuis. Et auctorē suū hec eadē loquacitas inqnat q̄ seruire auditorib⁹ ad vsum pfectus ignorat. Unde bene per Moysen. dr̄. Uir qui fluxum semin̄ patit̄ : imund⁹ erit. In mēte quippe audiētiū semē sequuture cogitationis ē audire qualitatē locution̄ : q₃ dū per aurē sermo accipit̄ cogitatio i mēte generat̄ : vnde ab hui⁹ mūdi sapiētib⁹ pdicator egregi⁹ seminuerbi⁹ ē vocat⁹. Qui ergo fluxū seminis sustinet: imūd⁹ asserit̄ : q₃ multiloq̄o subdit⁹ ex eo se inq̄nat : qd̄ si ordinate pmeret : recte plē cogitation̄ edere i audiētiū corde potuisset. dūq₃ icaut⁹ p loq̄citatē defluit : nō ad vsū gener̄ : s₃ ad inmūdiciā semē fundit. Uñ Paul⁹ quoq₃ cū discipulū d̄ instātia pdication̄ admoneret dicit. testificor corā dō ⁊ xp̄o iesu q̄ iudicaturus ē viuos ⁊ mortuos ⁊ p aduētū ipi⁹ ⁊ regnū eius pdica vbū. insta oportune iportune. dictur⁹ iportune pmisit opportune. Quod. s. apd auditor̄ mētē ipa se sua vilitate destruit : si habere iportunitas opportunitatē nescit. S₃ notēt gerētes curā aiar̄ qd̄ dicat̄. Lu. iiij. Medice cura teips₃. Sicut ait. Gre. pma pte sui pastoral̄. ca. ij. Quis aūt cogitationum vulnera occultiora nesciat esse vulnerib⁹ viscerū? Nimirū videt̄ medicū spūalē multo subtiliorē debere medico corpali : qui vt bene curet vitia : multa peritia op⁹ hab₃. psertī vt vi pigmētor̄ spūalium cōsiderās pusq₃ ceteros curare desideret circūquaq₃ regulas medicine cognoscat. Alioqui si artis spūalis iperitus ⁊ in se ipo ignorātie cōfoss⁹ vulnerib⁹ alios mederi ppe ret : audire nō imerito merebit̄. medice cura teips₃. magna q̄ppe stulticia est vt idē Gregori⁹ ait : si aliq̄s alios medēri pperat : q̄ ⁊ ipe in facie vuln⁹ portat. Et maria plane demētia est vt inq̄t i pastorali capi. ij. dū hij q̄ neq̄quam spūalia precepta cognouerūt cordis se medicos profiteri nō metuūt dū qui pigmētor̄ vi nesciūt : videri medici carn̄ erubescūt. Recte igit̄ cuilibet taliū dicit̄. Medice cura

teip̄m. Quos igit̄ medicos cordiu3 appellare ad presens meli⁹ cōuenit q̄3 curatores aiarū ip̄os videlicet rectores ecc̄liarū. quib⁹ ille thesaur⁹ ē tradit⁹: p̄ quo nō parcet de⁹ pater: q̄ p̄prio filio nō pepc̄it vt dr̄ ad Ro. viij. Quibus etiā ille vulnerat⁹: q̄ incidit in latrones curādus seruādus/q3 a Samaritano relict⁹ est Lu. x. Unicuiq3 eni ip̄oz dicit̄. Curā illi⁹ habe. Et rurs⁹ de⁹ p̄ p̄phetā. Custodi virū istum: q̄ si lapsus fuerit: aīa tua erit p̄ aīa ip̄i⁹. Porro dn̄s p̄ Ezechi. iij. ⁊. xxxiij. capitu. cōmiuat̄ cuilibet curatori dicēs. Sanguinē ei⁹ de manu tua reqrā3. quasi dicat q̄ vita ⁊ mors subditoꝝ posita ē in man⁹ p̄latorum: Un̄ dr̄ Judith. viij. Et vobis pēdet aīa illoꝝ. hac itaq3 sententia cōmonit⁹ quisq3 p̄latoꝝ ⁊ rectoꝝ pēsset periculu3 sui regiminis. Sed p̄ ista materia poter̄ applicare ei etiā aliqua de iure ciuili p̄serti secūdū Bart. in. l. cōtract⁹. c. de fi. instru. in qua dicit q̄ si notari⁹ nō facit instrumētū sufficiēs pro parte iperāti ⁊ iubēti: sed taliter facit q̄ parti iubēti eueniūt aliq̄ dāna respectu sue imperitie scilicet p̄ imperitia ip̄i⁹ notarij. s. q̄ fuit ignorās vel negligens in suo officio tūc pars lesa potest agere cōtra notariū vsq̄ quo ei satisfatiat notari⁹ plene ⁊ plenarie de oī iactura. i. d̄ omni dāno ibi orto. Et sic vnusq̄sq3 debet habere suff. cietiā sui officij p̄ se assūpti: quā si nō habuerit: tenebit̄ de oī dāno parti lese. sic etiā Ethi. iij. Et p̄ ista materia vide. Tho. sua. j. scd̄e. q. lxxvj. ad scd̄m. ⁊. lxxiij. ar quintū. Ubi dr̄ q̄ oēs x̄pi fideles tenent̄ scire tria. p̄mo oīa q̄ spectāt ad religionem christianā. Secundo oīa q̄ spectant ad bonos mores. Tertio oīa q̄ spectāt ad officium suū. tho. vbi supra Et sic sacerdos artē doctrinamq3 discat spiritualis curationis quatinus in se ignorātie curare possit vulnera. ⁊ in subditorū cordib⁹ per sanā doctrinem ⁊ salubrem penitētiam sciat sanare cōtagia delictorū. Ne quod absit dum sanandi regulas nesciat: ⁊ ad sanandū cōmissos subditos festinet: iuste sibi subijci audiat de eisde3. Medice cura te

ipsum. Recte namq; prelato ignorāti dicit: vt prius in se sufficientē artē curādi spiritualium morborū habeat: quā emplastrū sanandis vulneribus adhibeat. Nam vt ait greg. in registro verecundū est ⁊ dicere pudet q; sacerdotes ducatū arripiunt: q exordiū religiose vite nō nouerūt. Licet in quibusdā mysterijs catholicis ignorantia tolleranda foret: eo q ī plerisq; melius est nephare q; curare. In quibusdā etiā iuxta Aug. in li. de ver. domini. Melius est fidelis ignorantia q; temeraria scientia. In ecclesiasticis tamē ministerijs ordinandis disponendisq; omnino dānabilis est. de quib9 est illud verbū apostoli. j. ad cori. xiiij. Si quis aūt ignorat ignorabitur. i. reprobabitur. ordinis nāq; ignorantia quo videlicet ordine quicqd agēdū est in ecclesia cōturbat negociorū naturā formāq; meritorū: nā statutis facere iniuriā vel cōtraire nō ē intelligere: sed errare vt inqt Ambro. sup beati immaculati. hinc est q dn̄s reqrit seruum prudentē quē cōstituit super familiā suam. Math. xxiiij. prudētem dixero vt sciat quo ordine: quo sensu. quo mō: quo fine: qicqd gerendū sit: alioquin si cecus ceco ducatū prestet: ambo in foueā cadunt. Mathei. xv. ⁊ in capitulo. cū sit ars artium de eta. ⁊ quali. ordinan. Et sic fit rector discret9 ī silentio. vtilis in vbo. ne aut tacēda pferat: aut reticescat pferēda. nā sicut īcauta locutio in errorez ptrahit: ita indiscretū silentiū hos q erudiri poterat in errore delinqt. Sepe nāq; rectores īprouidi humanā amittere gratiā formidātes: loq libere recta ptimescūt: et iuxta veritatz vocē nequaquā iā gregis custodie pastores studio sed mercenariorū vice deseruiūt: q2 veniēte lupo fugiūt dū se sub silētio abscōdunt. Hic nāq; p pphetam Esaiā. lvj. eos dn̄s increpat dicens. Canes muti nō valentes latrare. hic rursuz qrit dicēs. nō ascēdistis ex aduerso nec opposuistz vos murū pro domo israel: vt staretis ī plio in die dn̄i. Ex aduerso qpe ascēdere: est p defensiōe gregis voce libera hui9 mūdi potestatib9 ptra

ire. Et in die dñi in plio stare est prauis decertātib⁹ ex iusticie amore resistere. pastorē eni recte timuisse dicere: qd ē aliud q̄ tacēdo terga pbuisse. Qui nimirū si pro grege se obijcit: murū p domo israel hostib⁹ opponit. hic rursum deliquēti populo dicit. prophete tui viderunt tibi falsa & stulta nec aperiebāt iniq̄tatē tuā: vt te ad penitētiā prouocarēt. Prophete nāq3 in sacro eloquio nōnumq̄ doctores vocant qui dū fugitiua esse p̄sentia indicāt: q̄ sunt ventura manifestant. quos sermo diuinus falsa videre redarguit: q2 dum corpore culpas metuunt in casum delinquentibus pmissa securitate blandiūtur: q̄ iniq̄tatē peccātiu3 aperiūt: q2 ab increpationis voce cōticescūt. i. nihil profe runt. & est verbū neutrū. vt conticeo. ces. addēdo co fit cōticesco. Clauis q̄ppe aptionis ē sermo correptionis: quia increpādo culpā detegit quā sepe nescit ipse etiā qui ppetrauit. Hic paulus ait. Ut potens sit exortari in doctrina sua & eos q̄ cōtradicūt redarguere. Et sic dicit malachi. ij. vt dictū est. labia sacerdotis custodiūt scientiam & legē requirunt ex ore eius: quia angelus dñi exercituū est. hec Grego. in sua prima parte pastoralis in capitulo. xv.

Sequitur credo in vnum deum.

Nunc incipit credo in vnum deū. in quo significatur q2 ea debemus credere q̄ audim⁹ in euāgelio pdicare. Unde aplus ad Ro. x. Fides ex auditu: auditus autē per verbum dei. Postea vertit se sacerdos ad populum monens eum ad orandum & dicit. Oremus in signum q2 xp̄s dixit discipulis suis. Luce. xxij. Orate. &c. Tunc incipit chorus offertorium in quo significat se consentire fidei & orationi sacerdotis. Post hoc sacerdos volēs ministrare accipit hostiam que debet esse panis tritici Unde versus. Hostia sit munda sit candida sitq3 rotunda. Azima de tritico sit integra dignaq3 scripto: secūdum quod dominus comparauit se grano frumenti cadenti in terra. Joh. xij. Item accepit vinum in signum q2 christus fuit pro no

bis racem⁹ in torculari crucis press⁹. Unde in Esaie.lxiij. Uestimenta tua sunt sicut calcantium in torculari. deinde accipit aquam que in tanta quātitate debet apponi vt a vino valeat absorberi: in signū ꝙ ecclesia debet incorporari christo non christus ecclesie. Unde dicit Augu. Nō mutabis me in te sicut cibum carnis tue sed tu mutaberis in me. In pane corpus christi designat̄. In vino designatur sanguis. In aqua populus representatur. vnde apo. ad philippē.iiij. ⁊ apocalipsis. xvij. Aque multe populi multi. Item per hoc qḋ sacerdos post offertorium lauat manus suas: significatur mūdicia mentis ⁊ corporis quā debet habere ministrator tanti sacramēti. Unde Esaie.j. dicitur. Lauamini ⁊ mundi estote. Postea datur thus in quo significatur ꝙ deuotionem debet habere homo in orando deum. Hieremie.xviij. Maledictus homo qui facit opus dei negligenter. Et sciendum est ꝙ hec pars de qua dictum est solebat in primitiua ecclesia appellari cathecuminorum. Unde diaconus lecto euangelio solebat clamare. Exite cathecumini quia sacerdos secretum incipit. ⁊ ratio huius fuit quia illi erant absqꝫ sacramēto baptismi quod fundamentum cuiuslibet sacramenti est. Et quia dicitur hic aque multe populi multi. sic apoca. xvij. et in capitu. cum marthe de cele. mis. Pro quo nota ꝙ hic fit cōparatio per multas similitudines ⁊ dicam vnā vt intelligas. sicut semper fluunt aque ⁊ ambulant totū mundum in circuitu: ita ambulant populi. i. gētes: qm̄ alique gētes moriuntur ⁊ aliq̄ nascūtur ⁊ mō diues ⁊ mō paup: mō sanus: mō eger: mō diues: mō trist': ⁊ sic gen⁹ hūanū ita ābulat sicut aq̄. sic glosāt aliq̄ illū passū gen̄.j. sup illa particula spiritus dn̄i ferebatur sup aquas. Sed alij doctores exponūt volūtas dei tāq̄ȝ artificis ferebatur super aquas. i. super materiā illā disponēs quod esset ex ea facturus. sed aliqui volūt qḋ p aquas in sacra pagina itelligamus afflictiones ⁊ tormēta hūana. Et sic forte posses di-

cere: aque multe.i.afflictiones ⁊ tormēta supple sunt populi multi.

POst hoc dicit sacerdos inclinato capite ante altare. In spiritu humilitatis.⁊c.qd̓ sumit̄ de.iij. Danie. Postea eleuato capite eleuatur versus altare ⁊ osculatur illud in signum qd̓ per passionem xp̄i reconciliati sumus. Postea vertit se sacerdos ad populū secreto dicens. Orate pro me fratres ⁊ ego pro vobis ⁊ ibidem: ego pro te rogaui patrem meum in quo significatur ecclesiam fuisse de iudeis. Sacerdos dicit secretum quod est iuxta numeruz orationum ante epistolam premissarum. Pro quo notandum q̄ in hoc passu sunt ponderande due particule. Prima in quantum dicit sacerdos: secunda in quantum dicit numerum orationuz. Quantū ad primaz dicitur sacerdos.s.dans sacrum dei.i.eucharistiam. Secūdo modo sacerdos dicitur idest dans sacrum de deo.s.predicationem. Tertio modo dicitur sacerdos idest dās sacrum deo.s.orationem. Quarto modo dicitur sacerdos.i.dans sacrū deo s.exemplum bone vite. Et dicitur sacerdos sacer dux qui est sors electa a deo. De sacerdote loquitur mgr̄ sentē.di.xxij. Sed pro ampliori declaratione istius particule.sacerdos.facit illud capitu.multi.di.xl.vbi dr̄ multi sacerdotes pauci sacerdotes: multi nomine: sed pauci opere. Videte ergo quō sedeatis super cathedrā: quia nō cathedra facit sacerdotem.glo.s.venarabilē vel bonum: sed sacerdos cathedraz. nō locus sanctificat hominem: sed homo locum. non oīs sacerdos sanctus: sed omnis sanctus est sacerdos. Qui bene sederit sup̱ cathedrā: honorē accipit cathedre. Qui male sederit.i.nō seruato ordine iuris. Pro quo videca.qd dicā de vsuris.xiiij.q.iiij. in quo dicit̄ hoc autē iure possidet̄ qd̓ iuste possidetur: ⁊ hoc iuste qd̓ bene.oē igitur qd̓ male possidet̄ alienuz est. Et sic q̄ male possidet male vtitur.i.abutit̄. Et sic fit mentio de auaris: qm̄ auari nec prosunt sibi nec alicui alieno: ꝑpterea qd̓ habēt pecuniā

reseruatā. Et sic dicit nico. ep̄he. v. Et dr̄ auarus idolatra p̄mū q: sp̄e ponit in nūmo: sicut fidelis in deo. Scd̄m q̄ indigētibus res dei cōcessas sibi vsurpat: ⁊ sicut idolatra honorificētiā dei amat. Tertiū q: res inferiores amat con tra ratione: qm̄ oīa q̄ i mūdo cernim⁹ caduca sūt ⁊ vana. puerbi. j. Qui male sederit iniuriā facit cathedre. Ideo q̄ malus sacerdos de sacerdotio suo acq̄rit crimē: nō dignitatē. In iudicio eñ sedes. glo. i. ad tui cōdēnationem. Si bene vixeris ⁊ bene docueris populū instruis. si bene docueris ⁊ male vixeris tui soli⁹ cōdēnator eris: nā bene viuēdo ⁊ bñ docendo: pp̄lm instruis quō viuere debeat. bene aūt docēdo ⁊ male viuēdo: deū instruis quō te debe at cōdenare. Idē q̄cūq3 desiderauerit p̄matū in terra inueniet cōfusionē in celo. nec inter seruos xp̄i cōputabitur. qui de p̄matu tractauerit. nec vnusq̄sq3 eorū festinet quō oībus alijs maior appareat: sed quō oībus inferior videatur. qm̄ non q̄ maior fuerit i honore ille iustior est: s3 qui fuerit iustior: ille erit maior. Hec Ioh. chrisosto. Quātum ad secūdā pticulā. s. de numero orōnū. dicēdū ē q̄ in primordio eclesie nascentis tres tantum orōnes dicebantur. Sed sciēdū est q̄ q̄dā modū ⁊ ordinē excedētes in tantum orōnes multiplicāt: vbi auditoribus suis fastidiū generāt ⁊ tediū. cū ecōtra dn̄s dicat in euāgelio mat. vj. Cū orātis nolite multū loq̄ sicut ethnici faciunt. putāt in multiloq̄o exaudiri. vñ cū eū interrogassēt apl'i q̄liter eēt orādū: dixerunt. dn̄e preceptor nr̄ doce nos orare. q̄bus ipe dixit filioli mi cū oratis sic orabitis. Pater noster q̄ es in celis. Et sic ē notādū quō xp̄s redēptor nr̄ cōpēdiosam orōnē edocuit aplo's. s. pr̄ nr̄ q̄ es. ⁊c. Et interp̄tat̄ xp̄s vnctus. i. hn̄s duas naturas. s. diuinā ⁊ hūanā ⁊ sic ver⁹ deus ⁊ ve rus hō. Huius orōnis formā seq̄ntes sacerdotes in missa septenariū numez nō excedāt: nā xp̄s septē petitiōib⁹ oīa corpis ⁊ aīe necessaria cōp̄rehēdit. Qr vo de⁹ nūero ipari gaudet. sūmope q̄dā obseruāt vt ipares dicāt orōnes in

missa vel vnā vel tres vel quinqꝫ vel septē. vnā ꝓpter vnitatē sacramēti. Tres ꝓpter mysteriū trinitatis. Quinqꝫ propter q̄nqꝫ partitā dn̄i passionē. septē ꝓpter septē dona spūs scti. Hec Innocētiꝰ in libro sacramētoꝝ q̄si ī pn̄cipio ⁊ incipit. Orones aūt. ⁊c̄. Et sciēdū pro supradictꝫ ꝙ primus btūs Petrus missam antiochie dr̄ celebrasse. Dicit aūt ea secrete: qꝛ xp̄s secrete orauit: vt dr̄. Math. xxvj. Pater mi si fieri potest trāseat a me calix iste. Finitis secretis seq̄tur. Per oīa secula seculoꝝ: in quo designatur: quod post suscitationem Lazari xp̄s apte p̄dicauit. Post hoc salutat populū dicens. Dn̄s vobiscū: ⁊ monet mentes habere ad diuina cū dicit. Sursum corda. postea dicit p̄fationē q̄ sic appellatur: qꝛ p̄cedit p̄ncipale sacrificiū. Sunt aūt decē p̄fationes canonice. Prima de trinitate. Secūda de natiuitate. Tertia de q̄dragessima. Quarta de cena dn̄i. Quinta de cruce. Sexta de resurrectione. Septima de ascēsione. Octaua de spūs scti missione. Nona de btā virgine. Decima de apl'is. In fine autē p̄fationis orat sacerdos: vt laus sua angeloꝝ laudibus socieť: Chorus aūt cātat. Sctūs. sctūs. sctūs. Ostēdēs se cōformari āgelꝫ ⁊ sumiť de Esaie. vj. vsqꝫ ad illū locū. Osāna in excelsis. qđ sumitur de math. xx. dr̄ aūt ter sctūs ꝓpter ꝑsonaꝝ trinitatē: ⁊ semel dn̄s ꝓpter essentie vnitatē: qđ ē valde notādū. Osanna. i. obsecro salua. Sꝫ ꝑ hac materia facit mgr̄ sentētiaꝝ primo libro disti. ij. vbi inter cetera dicit. qꝛ nec p̄iculosius alicubi errať: nec laboriosiꝰ aliq̄d q̄riť: nec fructuosiꝰ aliq̄d īueniť. Et qꝛ dr̄ hic superiꝰ in nūero impari. Nota q̄d dicat arist. methau. iij. ca. iij. et īcipit. Qualꝫ aūt. ⁊c̄. i. ꝯ. qđ aūt sup particula. Sꝫ ī tribꝰ ex quo eliciūt aliq̄ ꝙ deus ⁊ natura gaudēt ī nūero īpari. Et homo ꝑ tāto q̄m res ꝑficiť ī tribꝰ. s. ī substātia. ꝟtute. ⁊ opatiōe. Et ꝑ p̄fatiōibꝰ vide. ca. Inuenimꝰ has nouē. ⁊c̄. ꝺ cōse. di. i. Et ꝑ ꝺclaratiōe q̄d sibi vult Sursū corda vide ca. q̄ñ aūt stamus de cōse. di. i. vbi dr̄ sursū corda vt

dū respōdet plebs habemus ad dn̄z. nihil aliud admone mur q̄z deū debere cogitare. De secūda pte misse.

Uiso de hac parte q̄ dicta est cōsequēter dicēdum est de scd̄a pte q̄ scd̄m apl'in dicūtur obsecratiōes. Hec pars dr̄ q̄nq̄z secretū ⁊ hoc ideo q̄ i secreto dr̄. Aliquādo canon esse dicit: q̄ ibi sunt mixta verba a sanctis patrib⁹ instituta. Aliquādo dicitur sacrificiuz p̄ sui parte dignio ri sacerdos incipiens. Te igitur. debet se inclinare ante al tare significans q̄ Petrus inclinauit se dum prospexit in monumento: ⁊ sic inclinat⁹ debet incipere. Te igitur. ⁊ sic precedenti parti continuatur. tu es sanctus dn̄s. igitur cle mentissime pater rogamus te per iesum christuz filium tu um dominū nr̄m ⁊c̄. vt benedicas hec dona: hec munera: hec sanctā sacrificia illibata. Dicūtur eniz dona: q̄ dant̄ a superiori. Iac. ij. O ē datum optimū ⁊c̄. Munera dicū tur: q̄ offerunt̄ ab inferiori vel mittunt̄ nob᷑. Sacrificia dicūtur: q̄ pro peccatis nostris offeruntur.

Sunt autē tres cruces sup tria verba: ⁊ hoc multis de causis. Prima ē vt in reuerentiā trinitatis cuius potentia fit conuersio panis ⁊ vini. Secunda in figura tri plicis vnionis in acceptione saluatoris. Tertia in memo riam erunt crucifixionis. Prima fuit in voluntate p̄sequē tium de qua math. xxvj. collegerunt pontifices. ⁊c̄. secūda fuit in voce clamātiū de q̄ Mat. xxv. At illi mag᷑ clama bāt crucifige eū. ⁊c̄. Tertia fuit in crucifixione manuum ⁊ pedum de qua Luce. ij. Crucifixerunt eum. Sacrificia illibata idest incorrupta: non quia substantia panis et vi ni non possit corrumpi: sed quia corpus ⁊ sanguis filij dei non possit corrumpi. ita q̄ substātia panis ⁊ vini virtute verborū trāsmutat̄ in carnē ⁊ sāguinē xp̄i. Unde ps. xv. Non dabis sanctū tuū videre corruptionē. Terminatur autem hec pars canonis ⁊ incipit scd̄a. in p̄mis. ita oratur scd̄m apl'z ad Titū. ij. scz p̄ nob᷑ et his q̄ i sublimitate sūt positi. Oratur autē ⁊ pro p̄ncipe spūali ⁊ terreno. Spūa

lis abet gladiū veri vbi dei ad repellēdos hereticos. Tercius habet gladiū ferri ad feriendū cōtumaces. De his duob⁹ dicit Luce. xxij. Ecce gladij duo hic sunt.

Sequit tertia pars hec. s. Memēto famulor tuorū. &c. in qua orat pro viui: in qua oratione debet orās attēdere ordinē charitatis. primo vero orat sacerdos pro prē & matre: scdo p parentibus spūalib⁹: tertio p seipso & p amicis suis viuis noīatim: quarto p̄ qdē pro astātib⁹: quinto aūt pro oī populo christiano. Nec nimis orare debet ne generet scandalum in plebe: qr dr Matthei. xviij. Ve hoī illi p quē scādalū venit. Nec nimis cito oz pcurrere: qr nō debet offerri sine sale. i. sine discretione & deuotione. Hec sunt verba scoti q̄stione penultima quolibetorū arti. ij. quasi circa finē. De modo quē debet obseruare sacerdos in memēto sue misse tā pro viuis q̄s pro defunctis. Digneris dñe oblationem istā specialiter acceptare pro illis quibus nosti me specialiter teneri offerre: & in eo gradu in quo me nosti teneri pro eis. Et si in speciali tenet ad aliquem vel ad aliquos: tuti⁹ est q sub conditione oret si tibi placet dñe. Sed aliqui dicūt q sacerdos debet facere memoriam ordinate. s. primo oret pro illis qui sunt maiori charitate diligēdi: & quia ordinata charitas incipit a se: ideo sacerdos primo facit memoriā sui ipsi⁹ cogitando tā tum mēte vel exprimēdo vt. s. deus sui misereat & dimittat peccata & tribuat grām. Deinde oret pro patre & matre parētib⁹ & fratrib⁹ atq sororib⁹. Tertio p benefactoribus. Quarto p inimicis & psecutoribus. Quinto p īfidelibus vt conuertātur ad fidē. Et hoc quidā faciunt eis dispositionē in mēte satis pulchrā facientes talem memoriā ad similitudinem ordinis casuū: quor prim⁹ est nominatiuus in quo sui ipsius recordat sacerdos. scds genitiuus & signat genitores. s. parētes. tertius datiuus & signat datorē vel benefactorē. quartus acūs: & signat accusatorem vel inimicum. quint⁹ vocatiuus: & signat vocandos ad fi

dē. sextus ablatiuus: ⁊ signat mortuos a nobis ablatos ⁊ de istis fit mētio in scda memoria. sed quare primo pro viuis q̄z pro mortuis oramus? Respōsio dicēda: q: viui sūt in maiori periculo: q: possunt dānari. Sed mortui autem pro quib⁹ oratur sunt in purgatorio: de quib⁹ nō timet̄ ⁊ sacerdos de ista memoria debet se cito expedire propter distractionem mentis ⁊ euagationem. non sicut quidā faciunt dormitātes in tali memoria: ita q̄ quandoq̄z populares recedūt a missa tedio victi ⁊ sic est scandalum ⁊ per consequens fugiendum.

Sequit̄ quarta pars. s. Cōmunicātes: in qua fit memoria sctōrūz aplōrum ⁊ martyꝝ solū istorūz q: cū hoc sacramētū sit sacramētum amorꝭ in hui⁹ sacramenti mysterio debet fieri solū memoria de illis in quib⁹ apparuit signū veri amoris: in aplis autē apparuit p abiectionē tēporaliū: in martyrib⁹ p corporū tormenta. de primo Matth. xix. Ecce nos reliquim⁹ oīa. de scdo dicit̄ sapiē. iij. ⁊ si corā hoībus tormēta passi sunt. ⁊c. Terminat̄ aūt hec pars p dn̄m nostrū. sicut enī p filiū oīa facta sunt: ita per ipm oīa debēt esse reparata: Et terminādo non debet dici amē scdm quosdā: q: angelorū chorus scdm quosdā sacro mysterio assistens respōdet. Amē.

Sequitur quinta pars. s. Hanc oblationē acceptabilem benedictā. ⁊c. bn̄dictam dicit. q: a deo spūaliter benedicitur vtute part⁹ fruct⁹ virginis Marie. Itē per istā hostiā benedictionē celestē assequimur. Rationabilem dicit: q: i illa acceptamur deo. Fiūt aūt quinq̄z cruces. Prima sup bn̄dictā. Scda sup ascriptā. Tertia super ratā. Quarta sup corpus. Quinta sup sanguinē. Tres p̄me sūt cōes pani ⁊ calici: quarta appropriat̄ pani: quinta calici. Tres prime significant tres dies quib⁹ dn̄s predicauit post dn̄icam in ramis palmarū: vel triduum quo xp̄s sepultus quieuit. vel tria loca corporꝭ in quib⁹ xp̄s pass⁹ est. s. man⁹: pedes: ⁊ latus. due vero sequētes signāt q̄ xp̄s

passus est in corpore ⁊ anima: vel hec fiunt in signum ꝙ xp̄s habuit quinqꝫ vulnera.

POst hec icipit sexta pars ibi. Qui p̄die. ⁊c̄. In q̄ sūt multa notabilia ⁊ diligēter attēdēda. Primū est q₂ dicit. Qui p̄die añ q̄ꝫ pateretur. Cōmunio sacramēti corporis ⁊ sanguinis dn̄ici die cene post cōmestionē agni paschalis fuit signum ꝙ sacramēta legalia vmbra erāt: hec aūt veritas: ⁊ adueniēte veritate: d̄bēt cessare vmbre. Itē hoc sacramētū institutū fuit cū xp̄s ad passionē voluit ire vt mētes aploꝝ firmius iformaret: ⁊ vt causa vltimo addita melius mēorie cōmēdaret. Scd̄ꝫ notabile est q̄ꝺ dicit. Accepit panē ⁊ tradidit eis sacramētum corporis sub specie panis ⁊ vini nō sub specie agni: ne iudaizare videmur de more legali agnū offerētes. Tertium notabile est q̄ꝺ dicit. Eleuatis oculis in celum. Per hoc eni ꝙ xp̄s in celū leuauit oculos: nobis īsinuauit se habere a p̄re quicquid hēt: ⁊ q̄ꝺ in p̄ncipio opeꝝ nroꝝ debemus oculos mētis dirigere ad dn̄m tāq̄ꝫ ad datorē oīm bonoꝝ operum. Quartū notabile est q̄ꝺ dicit. Gr̄as agēs deo p̄ri q̄ ip̄m incarnari misit ⁊ q̄ p ip̄m mūdū redemit ⁊ qui p ip̄m mortē nr̄aꝫ ⁊ causaꝫ mort̄ destruxit. Quintuꝫ notabile est q̄ꝺ dicit. Bn̄dixit. bn̄dixit em̄ bn̄dictione celesti ⁊ ꝯtute verbi q₂ cōuertit̄ substātia panis in substātiam corporis xp̄i: ⁊ substātia vini in sanguinē xp̄i virtute verboꝝ. Sextū notabile est q̄ꝺ dicit fregit. ⁊ q₂ sic cōfecit virtute istoruꝫ verboꝝ. Hoc est eni corp⁹ meum. p̄us est panis fractio q̄ꝫ cōuersio. ergo dn̄s p̄us fregit q̄ꝫ cōsecrauit. sed ecc̄lia p̄us cōsecrat q̄ꝫ frangat ergo aliter facit q̄ꝫ xp̄s: i hoc ergo delinquid q̄ꝺ absit. Alij dicūt ꝙ bn̄dixit prius ⁊ fregit postea dicendo hec verba. Hoc est corpus meum. ⁊ tūc fregit illud: ⁊ ita prius fuit fractio q̄ꝫ conuersio: ⁊ sic obuiat̄ ergo ecclesia delinquit. Sed dicendū est quod ecclesia non delinquit: quia christus post benedictionē ⁊ conuersionem fregit licet ordo verborum aliter sonet. Septimū notabi

le est quod dicit. Accipite & manducate: quo figurat duplex mãducatio scilicet sacramẽtalis & spũalis. In sacramẽtali percipimus corpus christi: In spirituali vero incorporamur mystico corpori christi qđ est ecclesia sacramẽtaliter. Commestio est bonorũ & malorũ: spiritualiter est tantũ bonorum. Prima nõ proficit scđm qđ dicit apl's ad Corin. xj. Qui mãducat idigne corpus meũ & sanguinẽ bibit: iudiciũ sibi mãducat & bibit. ille autẽ indigne recipit: q̃ sacramẽtaliter & non spũaliter recipit. Sacramẽtalis mãducatio est significata per hoc qđ dicit mãducate: spũalis per hoc quod dicit accipite hoc est enim corpus meuz. & quicquid demonstratur per hoc pronomen. hoc. aut est corpus aut panis. non panis q: sic false diceretur hoc est corpus meum. Item non corpus: quia non sunt adhuc verba dicta: virtute quorũ fit transsubstantiatio. Solutio. quidam dicunt de quibus fuit magister petrus mãducator siue comestor quod quãdo totũ dictũ est: totum factuz est. totum dico hoc est corpus meum. & potest poni tale exemplũ. qui dicit littus p se solũ littus intẽdit: & qui dicit arat: arare intendit. Sed q̃ dicit littus arat: aliũ sensũ intẽdit. s. opus perficitur. A simili q̃ dicit hoc est: nõ fit trãsmutatio. Similiter qui dicit corpus per se: adhuc nõ fit transmutatio: sed qui dicit totũ insimul. s. hoc est enĩ corpus meũ. tũc fit trãsmutatio. dico tamẽ q: aliud est nomen vel verbuz & aliud esse dictum sicut dicit Aristo. in secundo topicorum q: aliud est significare & aliud est dicere. hoc nomẽ. homo. significat hominẽ dicere aut cõsignificare. i. cum alio significare. Unde dictio est inquantũ dr aliquid de aliquo vel cuz alio: vñ dictio est perfecta constructionum ordinatio. Vñ cũ illud pnomẽ ponit per se nõ est pprie orõ sed ẽ cõpositio in oratione. Unde nõ oportet q̃rere demonstrationẽ huius prononiminis vt pronomẽ sed vt dictio. Unde cum in pronũciatione huius pronominis hoc fit panis: tamẽ nihilominus demõstrat illud qđ tota orõ facit. s. verũ corpus

rp̄i qd̄ ibi ē:qn̄ tota oro dicta est.sic ergo qn̄ totum dictū est:totum factum est.idest corpus rp̄i verum est. ⁊ ibi sub specie panis ⁊ vini totus rp̄s est.sed corpus rp̄i ibi est per conuersionē alias per cōnectionē.sanguis per cōuersionē. anima per coniunctionem. deitas per vnionem.ꝫ deitas in persona filij:persona enim patris ibi non est:nec psona spūs scti:q: nō sunt vnite humane nature: cuius vnionis rōe dicitur ibi esse deitas. Sola enī persona filij vniuit humanā naturā:vn̄ psona filij ibi est. Deitas aūt ibi est tota integra ⁊ pfecta p essentiā:potentiā:nō per presentiam sicut in omni creatura:tamē non sunt ibi sub sacramēto ⁊ rōe sacramēti pater ⁊ spūs sanct⁹ in persona:sed sola persona filij ratione p̄dicta. Sed pro ista materia vide viam para q̄si in p̄ncipio in.§.deus est vbiq꜠ ⁊c̄. Sequit̄ simili mō ⁊c̄.in qua clausula sunt multa notabilia eodē modo quo in primo. Dicitur aūt in eadē clausula. hic ē enī calix sanguinis mei ⁊c̄.virtute quorū verborū fit cōuersio vini in sanguinē rp̄i in calice sub specie vini:sed sanguis per conuersionē alias per cōnectionē:corpus per cōuersionē: aīa per cōiūctionē:deitas p vnionem. Sꝫ q̄rit̄ si sit sacramētū si nō apponat̄ vinū? Ad qd̄ dicēdū ꝙ sic.sed nō plenum sacramētū:q: sub specie panis est sacramētū corporis tantū.ꝫ si aliqs ommitteret vinū sciēter ad īducēdum forte heresim:nō esset sacramentū. Si aūt aliqs per obliuione vel negligentiā dimiserit vinum debet reincipere a simili modo ⁊ prius ponere vinū. Dicūt tamē aliqui ꝙ min⁹ malū est scādalū generare:q̄ꝫ veritatē tanti sacramēti p̄termittere:ꝫ nō debet dimitti veritas propter scandalū. Sed p veritate vide viā para in lr̄a.ca.ij.in.§.ꝫ redeūdo. Sed p scādalo vide viā para.in lr̄a.l.j. Nā si vinum nō apponatur in quo intelligit̄ veritas: nō potest vere dici hoc sacramētū cōmixtio corporis ⁊ sanguinis.⁊c̄. Sed si nō apponatur aqua:non ideo est minus sacramentum sed illi q̄ eā dimittūt p obliuionem peccant venialiter:qui

per negligentiã mortaliter: ⁊ graue est ad corrigẽduȝ. seq̃tur noui ⁊ eterni testamenti: qꝛ ex effusione sanguinis xp̃i testamentum accipimus eterne hereditatis. De hoc testamento dr̃. Lu. xxij. Dispono vobis regnum sicut disposuit mihi pater vt edatis ⁊ bibatis sup̱ mensam meã in regno meo. Sequitur mysteriũ fidei: qꝛ sine fide nõ fit hoc sacramẽtũ: qꝛ sine fide nõ põt aliq̃s plene intelligere hoc sacramẽtũ. Sequit̃ quotiescũq3 feceritis in mei mẽoriã facietis. i. in memoriã mee passionis ⁊ mortis. vñ Pau. ad Cori. x. Quotiescũq3 corp⁹ xp̃i mãducaueritis ⁊ sanguinẽ eius biberitꝭ mortẽ dñi ãnũciabitis. Notãdũ ẽ ꝙ illa crux q̃ fit sup̱ panẽ cuȝ dicitur. Benedixit fregit. signat ꝙ xp̃s passus est in anima. vnde totus passus est secundum animã et corpus vt totum hominẽ redimeret.

SEquit̃ septima pars. Vñ ⁊ memores ĩ cui⁹ p̃ncipio dr̃ btẽ passionis. Et debet sacerdos manus extẽdere ad modũ crucis. ⁊ sequitur necnõ ab ĩferis resurrectionis. ⁊ tũc dȝ illas parũ erigere in signũ ꝙ xp̃s inuictus leo resurregit a mortuis. Seq̃tur tertiũ. sȝ ⁊ ĩ celis gl̃iose ascẽsionis. ⁊ dȝ tũc illas erigere ĩ signũ ꝙ deus ⁊ hõ ascẽdit in celos ⁊ sedet ad dexterã dei p̃ris. i. ad eq̃litatẽ. Seq̃tur hostiã sctãȝ. hostiã purã. hostiã inmaculatã. panẽ sctũȝ vite eterne: ⁊ calicẽ salutis p̱petue. Dicit̃ aũt xp̃s hostia pura qꝛ cõcept⁹ ẽ sine pctõ. Dicit̃ aũt panꝭ vite eterne qꝛ refectio ãgeloꝝ. Calix salutꝭ p̱petue: qꝛ xp̃s refectio ẽ vel affectio hoĩm. Potest aũt aliter exponi vt dicatur hostia pura. qꝛ xp̃s oblatus est vt nos liberaret de feditate originalis pcti. Hostia sctã. qꝛ vulneratus est vt p̱ficeret sacramẽta quib⁹ sctĩficatur eccl̃ia. Hostia ĩmaculata. qꝛ mortu⁹ est vt nos liberaret a morte eterna. Panis vite eterne. qꝛ est nostrũ viaticũ q̃si via. Calix salutis p̱petue. qꝛ est refectio ĩebriãs patriã. Fiũt aũt q̃nq3 cruces sup̱ hostiã. tres prime debẽt sup̱ vtrãq3 speciẽ fieri. q̃rta sup̱ speciẽ panis. quĩta sup̱ speciẽ vini. Quĩq3 aũt fiũt cruces in summa: qꝛ

q̄nqȝ fuerūt effusiones sāguinis xp̄i. Prima fuit ī circūci-
sione. Lu. ij. scd̄a in sudore. Lu. xij. tertia in flagellatiōe.
quarta in crucifixione. quinta in lateris lanceatione.

Sequit̄ octaua pars. s. Supraqȝ ꝓpitio. ꝛc. Et sunt
in ista parte due clausule. In pᷓma sūt duo notabilia
q₂ ibi noīantur tres ptes veterꝫ testamēti. s. abel. abrahā.
melchisedech. i. q̄b⁹ sacramētū altarꝫ ꝑfiguratur. In scd̄a
clausula dr̄ p man⁹ āngeli ī sublime altare tuū ī cōspectu
diuine maiestatꝫ tue. Et exponit̄ vbū istō tripliciter. Pᷓi
mo sic. O p̄s iube hoc. i. panē trāsmutari in sublime alta-
re tuū. i. in corpus ꝛ sanguinē filij tui. q₂ corpus dictuȝ est
altare scd̄m illud. Altare de terra facietis mihi. Sequitur
p man⁹ āgeli tui. i. p opationē filij q̄ dict⁹ ē angelus Esa.
Magni cōsilij āgelus scd̄m l̄ram. Scd̄a expositio est ta-
lis. iube hoc. i. corpus xp̄i mysticū. i. p eccl̄iaȝ militātē pfe-
rri ꝛ associari in sublime altare. i. in ecclesiā triūphātem q̄
dicitur secūdū illud. Leuiti. ignis in altari meo semp ar-
debit feruore charitatis in ecclesia triumphāte ꝛ hoc per
man⁹ angeli tui. i. p opationē ꝛ virtutē filij tui. Tertia ex
positio est talis. O tu deus hec vota ꝛ orōnes iube pferri.
i. presentari in sublime altare tuū. i. in p̄sentia curie celestis.
ꝛ in cōspectu diuine maiestatis tue ꝛ p man⁹ angeli tui.
angeli em̄ vota nr̄a offerunt deo vn̄. Thobie. xij. dicit ra
phael ad thobiā. Cū orares obtuli orōnem tuā dn̄o. In
fine autē dicitur. Corpus ꝛ sanguꝫ. Et fit vna crux super
corpus ꝛ alia super sanguinē. Prima signat martyrium
xp̄i. Secūda signat martyrium sanctorum.

Sequitur nona pars. s. Memento in qua oratur ꝓ
defunctis: ꝛ in eodē ordine orandū est in hoc memē-
to sicut in alio. In hoc oratur pro defunctis: in alio pro vi-
uis. Sed notandum q̄ triplex est locus refrigerij lucis ꝛ
pacis. locus enim paradisi dicitur locus refrigerij prop-
ter ardoreȝ ignis inferni ꝛ purgatorij. Unde psalm⁹. lxv.
Trāsiuimus per ignē ꝛ aquam. Dicitur locus lucis con

tra tenebras inferni. de quibus Matthei. xx. Mittite eũ in tenebras exteriores. Locus pacis dr̃ ꝓpter trãquillitatẽ mentis: q̃ est ibi cõtra vermẽ conscientie eorũ qui nõ erũt. vnde Esaie. lxvj. dr̃ vermis eorũ nõ moriet̃ ⁊ ignis eorum non extinguetur. Sed quia hic fit mentio de penis oportet vt prius aliquid dicamus de peccatis. Primo q̃ dicantur peccata venialia: ⁊ que mortalia. Secũdo quid sit peccatum mortale. Tertio cuius ponderis sit peccatuꝫ mortale. Quarto dicemus de remedio peccati mortalis. Quinto dicemus in qua ciuitate habitabunt decedentes in peccato mortali: ⁊ in qua decedentes in statu grẽ. Quãtum ad primum pro exordio nostre expositionis sciẽduꝫ ꝙ Aristoteles ethicorum. vij. capitulo. vj. quasi in fine dicit. milies enim plura mala põt facere homo malus q̃ꝫ bestia mala. Sed pro declaratione materie presentis dabit̃ quedã regula generalis ad cognoscenduꝫ peccata mortalia ⁊ venialia: que talis erit. Peccatorũ alia committũtur citra rationem alia vero vltra rationem. Peccata que cõmittuntur citra rationem: oĩa venialia. i. digna venia. qđ accidit qñ sensualitas est subiecta rationi. ⁊ sic durante tali dominio etiam si insurgat sesualitas vel appetitus dicitur homo. hõ ethi. j. Et sic reperiunt̃ q̃ꝫplurima remedia pro peccatis venialibus. s. tunsio pectoris. oratio dominica. aqua benedicta. confessio generalis. benedictio episcopalis. auditio misse ⁊ alia huiusmodi. Si peccata committamur vltra rationem. i. in tantum ꝙ ratio sit subiecta sensualitati vel appetitui: omnia erũt peccata mortalia ⁊ tũc cõmittẽs tale peccatũ nõ dicitur hõ interior vt dicebat ꝓpheta in ps. xlviij. Homo cum in honore esset non intellexit: cõparatus est iumentis insipientibus: ⁊ similis factus est illis. Et dicunt̃ peccata mortalia qꝛ sunt digna morte eterna. Contra q̃ operatur cordis cõtritio: oris confessio: ⁊ operis satisfactio: de quibus deo dãte aliqđ dicet̃ suo loco. Pro quo sciendũ ꝙ in pctõ mortali cõsiderant̃ septẽ vel

octo.s.actus pcti.culpa.offenssa.macula.reatus.tenebra.
pena.⁊ pnitas ad malũ.⁊ oĩa ista ponunt̃ ĩ quolibet pec nota
cato mortali: pserti pctõ cõmissionꝫ. De pmo patet sicut .1.
in occidere ⁊ fornicari: quib⁹ est actus positiu⁹.s.vulnera
re hominem: ⁊ tangere feminã carnaliter. qui actus abso
lute in se non sunt boni nec mali: sed efficiuntur boni vel
mali per circunstãtias. Et quia dicitur hic actus in se nec
sunt boni nec mali. Pro quo nota ꝙ bonitas vel malicia
est in actu humano. Actus humanus est qui principiat̃
ab intellectu ⁊ appetitu secundum phm Ethicorum.vj.
vbi dicit ꝙ tria sunt dominatiua actus: ⁊ ita ergo in actu
interiori est bonitas vel malicia: quia act⁹ exterior sine in
teriori actu quãtumcumqꝫ nociuus sit nec bonus nec ma
lus est.sic Ambrosius. Affectus tuus operi tuo nomẽ im
ponit. Sic ⁊ Augustinus: ⁊ omnes sancti doctores di-
cunt peccatum ideo peccatum quia voluntarium: quo-
niam si non voluntarium non est peccatum.sic episcop⁹
abulensis.exo.xx.super particulam memento vt diem sab
bati sanctifices. Et sic ad Gal.j.dicitur. Caro concupi-
scit aduersus spm̃. A principio igitur in hoĩe postqꝫ pmi
parẽtes errarũt ẽ pugna in hoĩe ppter passiões appetit⁹
sensitiui repugnãtes intellectui. Vñ si vtus ĩtellectiua pre-
dominat̃ ⁊ obtinet ĩ regulãdo appetitũ sensitiuũ qui mo
tus ⁊ victoria est naturalis vt inquit Phus.ij.de anima.
tractatu de motu ⁊ mouẽte: et est queadmodum si spera
superior mouet inferiorem: tũc homo habet in se pacem ⁊
virtutem. Et si p cõtrariũ fieret.s.ꝙ.appetitus vel sensua
litas superaret intellectum ⁊ rationẽ: q motus esset contra
naturã: ⁊ esset homo in se ipso disson⁹ ⁊ in guerra ⁊ male
compositus atqꝫ vitiosus. sic ista probantur in capi.j.de
sacra vnctione vbi dr̃ cui⁹ pars superior ratio est ĩferior
sensualitas. Et Prosper ostendit de vita contemplatiua
dum dicit.dominet̃ viuens ratio: subijciat̃ corpus anime

et animus deo. sic iplicita est hominis pfectio sic de peni.
di.ij.in capi.corpus nostrū.⁊ di.iij.in capi.in salicibus.Et
sic virtutes ⁊ vicia faciūt distintiones in hominibus. Et
qui faciūt opera dei sunt filij dei. Et qui faciūt opera dia
boli sunt filij diaboli.sic.Jo.viij.eius fili⁹ appellaris cu-
ius opera facis.Secūdum qđ est in peccato est culpa.Et 2
est culpa quedaꝫ priuatio debite rectitudinis in actu.s.ad
hoc qđ aliquis actus esset bonus moraliter debet habere
circūstantias bonas regulantes eū: quibus si careat erit
malus.Tertiū in pctō est offensa.nam qñ quis peccat re 3
cedit a deo contemnēdo eum et legem suam:⁊ adherendo
cuidā bono creato quod homo preponit deo:et in hac ad
hesione deus offenditur.s.ꝗ propter aliquam rem mino-
rem se contemnatur. Quartuꝫ est macula. de isto peccato 4
loq̄tur magister sentē.iiij.di.xiiij.ca.j.vbi dicit ꝗ ante pe-
nitudinē cordis ptō habet maculā ⁊ fetorē peccati:et ista
est deformitas quedā in aīa nr̄a vel immunditia large di
cta:⁊ est in aīa secūdū qđ in aīa est imago dei. Et est ma-
cula vel deformitas pulchritudinis prius habite et nunc
debite inesse sicut in corpore humano qđ adornatur vesti
bus circūdantib⁹ illud:qbus si homo careat est deformis
⁊ male apparēs.⁊ nō est illa deformitas nisi caretia vesti
um vel ornat⁹ necessarij:ita ē in aīa nr̄a:nā in ipa ē imago
dei naturaliter ⁊ pulchritudo sua extrinseca est gratia vel
charitas:quā cum habet pulchra videť: sicut hō vestit⁹.
Si aūt caruerit illa:erit deformis sicut hō nud⁹:⁊ hoc est
in quolibet pctō mortali:q: p quodlibet tollit tota chari
tas et gr̄a dei.sic mgr̄ sentē.libro pmo ⁊ q̄rto.⁊ in plurib⁹
alijs locis eiusdē libri. Uel pōt macula accipi pro quadā
immūdicia figurate sumpta.nā sicut quis tāgit aliquam
rem immūdā polluit actualiter:⁊ postq̄ cessauerit actua-
liter tāgere ⁊ cessat actualiter pollui:manet tamē semper
pollutus vsq̄quo lauet.ita q̄ndo quis auertēs voluntatē
suā a deo:applicat se alicui rei create:quā vult frui:dr pol

lui actualiter volūtas per actualē cōuersionē ⁊ adhesionē ad illā rem. Et cessante illo actu cessat ista volūtas actualiter pollui: manet tamē polluta quousqȝ p penitentiā abstergat̃ illa imūdicia relicta. Sicut enī q̃ tāgit morticiniū vel aliqd inmundū: ita pollutus est post actū vsqȝ quo lauet: sicut fuit dum tāgeret. ita post actū peccati polluta remanet aīa sicut fuit i ipo pcti actu: q: ita ē longe a deo per similātudinē qui ē vita ⁊ mūditia mētȝ sicut fuit dū pctm̄ ageret: ipsa etiam dissimilitudo in aīa est elongatio a deo quod est valde notandū ⁊ timendū qualiter elongatio fit a deo q̃ dicit̃ macula a qua purgatur in penitentia. Quintum in pctō est tenebra: ⁊ hoc assignat mgr̃ sentētiarū. di. xiiij. Sed queritur. que sit illa macula ⁊ q̄ sint ille tenebre exteriores a quibus deus animam purgat. respondet magister dicēs de tenebris ⁊ interiori caligine: satis facile est respondere: cum enim quis mortaliter delinquit ⁊ gratia virtutis priuatur si qua precessit ⁊ naturalium bonorum patitur lesionem: vnde intellectus obtunditur: ⁊ totus homo interior obtenebratur: ⁊ ita quadaȝ caligine mens obuoluitur: que caligo peccati pena est. sed sanct⁹ Tho. dicit maculam ⁊ tenebras in peccato idē esse: sed macula vocatur inquantum ē priuatio gratie vel decoris. Tenebra aūt inquātum est obstaculū quoddā vt interpositū ipm̄ pctm̄ ad non recipiēdū grām ⁊ dei claritatē. sextū est reatus ⁊ idem est qd obligatio: q: reatus a reo dr̄. ⁊ ista est in quolibet peccato siue originali siue actuali siue mortali siue veniali: ⁊ insurgit ex lege dei. nā sicut in legibus humanis cauetur quod occidēs hominē aut vulnerans tali pena plectatur. si quis aūt cōtra illā legē fecerit: illico ē obligatus ad tolerādam illā penā legis: ⁊ ista obligatio non insurgit nisi ex lege cui dedit vires legislator: ita in diuinȝ est qd si quis peccauerit mortaliter: qd puniat̃ in inferno. Statuit̃ ergo qd si quis peccauerit: īsurget ei ista obligatio scȝ vt puniat̃ ineternū. similis modus loquendi ē gen̄.

iij.s.quacūq3 hora comederis:morte morieris.i.obligaue
ris ad moriendum.de isto reatu dicit Tho.quod sit obli-
gatio ad penam.τ dicit q͛d sicut in pctō mortali sunt duo.
auersio s.auersio τ conuersio: ita est duplex reatus. nam ex parte
conuersio auersionis incurritur reatus pene eterne: ex parte conuer
sionis ad creaturam manet reatus ad penam temporalē.
sic Tho.iiij.sententiarum.dist̄i.xiiij.q.iij.ar.ij.τ.iij. parte
sume.questione.xlvj.argumento.iiij.τ prima secūde.que-
stione.xlvij.per totū. 7. Septimū in peccato dicitur pena
que pro peccato debetur: τ ad hāc est reatus siue obliga-
tio ad penam directe eternā. Et alia est temporalis.i. ad
penam temporalem siue que debetur ex commissione siue
que manet ablato reatu mortis eterne per cōtritionem et
8. gratiā. Octauum est in peccato pronitas ad malū: τ ista
insurgit naturaliter ex peccato.sic gen̄.viij.oēs eni sensus
et hominis cogitatio magis proni sunt in malū quā in bo
nū. Nā teste aristotele ethico.ij.vbi dicit. Generationes
et corruptiones habituū fiunt ex eisdē.i. ex similibus.s.ex
hoc q͛d est iustū facere:efficitur quis iustus:ideo oīs actus
naturaliter est generatiuus alicuius habitus talis qualis
ipse est. Et quia nō potest interdū ex quolibet actu gigni
habitus:cū sit habit᷒ qualitas quedā recepta in subiecto
et difficulter mobilis: gignitur saltim dispositio ad habi-
tum ex actu:ideo distiguit Aristoteles in p͞ma specie qua
litas habitum τ dispositionē. Cum ergo quodlibet pec-
catum actuale sit actus malus: sequitur naturaliter ex eo
pronitas ad malū:que est habitus vel dispositio. de hoc
sctūs Tho.iij.sentētiarū.di.xxxiiij.arti.j. in corpore q̄stio
nis τ in multis locis. Sed q͛ pro quocumq3 peccato mor
tali debeatur pena eterna vt dictū est hoc tenet Tho.iiij.
sententiarum.di.xlvj.ad tertium primo responso:pro quo
facit dictum aristo.ethico.v.vbi dicit q͛ tanta est iniuria
quāta est illa persona cōtra quā cōmittitur iniuria. Sed
deus est infinitus:igit̄ pro quocūq3 peccato mortali debe

tur pena eterna. Et sciēdū ꝙ peccata mortalia quādoqꝫ adimplentur in volūtate ⁊ actu ad extra: ⁊ quandoqꝫ in voluntate tantum, sic redemptor noster. Si quis viderit quā ad cōcupiscēdam eam: iā mechatus est in corde suo. Mat. vj. Et sic dicit augu. ⁊ omnes doctores ꝙ peccatū ideo peccatum q: voluntariū: quia si nō esset voluntariū nō esset peccatū. Et sic notandū ꝙ sicut oīa accidētia fundantur in subiecto: ita omnia peccata mortalia fundantur et subiectātur in voluntate. Sed tristādum est propterea ꝙ si aliqs tangat in aliqua pte sui corpis: immediate sentit lesionē ⁊ recipit tristiciā. ꝓ quo dicebat aristo. vt̄ mihi corp⁹ ⁊ animā compati adinuicē. ꝙ ⁊ si repiat in infinitis peccatꝫ mortalib⁹: nō sentit. ꝓ quo dicebat aristo. in li. retho. vn̄ nobis tāta mala euenerūt eo ꝙ nō sentiēda sentim⁹: ⁊ sentiēda nō sentimus. ꝓ quo nota ꝙ sicut mulieres cōtraxerūt si cōmisceant̄ cū viris extraneis fornicantur ⁊ dicunt̄ adultere: sic aīe si cōmisceant̄ cū diabolo dicuntur adultere ratione pctī mortalꝫ: qm̄ sicut mulieres adulterātes possunt puniri vltimo supplicio si accusent̄ a viris suis ꝓbato delicto vt in. l. gracc⁹. C. de adulterijꝫ: ita erit de hominibus in peccato mortali decedētibus.

PRo quo nota ꝙ aliquis posset arguere probando ꝙ existens in peccato mortali est nihil vel minus q̄ȝ nihil, et sic. Qui facit peccatū seruus est peccati. Joā. viij. Sed seruus nō est maior dn̄o. Joā. xiij. ergo q̄ facit pctm̄ nō est maior pctō. sed scōm beatū Augu. pctm̄ ē nihil. vn̄ Joā. primo. oīa ꝑ ipm̄ facta sunt: ⁊ sine ipō factu ē nihil. glo. i. peccatum. ergo faciēs pctm̄ facit seipm̄ parem nihil vel minorem. sic dr̄. Job. xxx. Jn nihilo redact⁹ sum: ⁊ velut vmbra sal⁹ mea. Pro quo ē dolēdū ⁊ tristādū ꝙ multi multa sciūt: ⁊ se ipōs nesciūt ⁊ sic multū facit qui seipm̄ cognoscit vt ait Aristote. ethico. j. cap. iij. vbi dicit. quisqꝫ bene iudicat que cognoscit: eorūqꝫ bonus iudex est. Quātū ad secūdū dicēdū ꝙ pctm̄ mortale est volūtas faciēdi

vel operādi id qd̄ lex vetat. vel aliter. peccatū mortale est dictū: factū vel cōcupitū contra legē dei. hec Aug. Amb. dicit q̄ pctm̄ mortale ē p̄uaricatio q̄dā ꝛ inobedietia cele stiū preceptoꝝ. Quātū ad quartū dicēdū q̄ aliq̄s nō im merito posset dubitare non obstantibus supradictis diffi nitionibus dicendo. Ego vellem scire cuius longitudinis vel latitudinis vel profunditatis sit peccatū mortale: qm̄ si video aliquē hominem magnū in corpore: dico magnꝰ est homo iste: et si videā paruum hominē: dico paruus hō est iste. Dicēdum q̄ peccatū non habet latū: nec longum: nec profundū: cū nō sit corpus: tamē per te poteris cogno scere cuius pōderis sit. Pro cuius cognitione cōsidera in mente tua quādā staterā: ꝛ in vna parte illiꝰ statere pone oēs res sensibiles ꝛ corporales vt terrā. plūbum. aurū. ꝛ alia huiusmodi. ꝛ in altera parte illius statere pone vnicū peccatū mortale maioris ponderis erit vnicum peccatum mortale q̄ȝ cetere res sensibiles: ꝛ sic nō immerito deceden tes in peccato mortali immediate descēdūt ad ifernū: ꝛ sic phi. iiij. dr̄. est rei pōderose appetere cētrum: ꝛ rei leuis ap petere sursū. Et sic est notādū quomodo vnū pctm̄ morta le plus pōderat q̄ȝ omnia pōdera de mūdo. sic cāti. v. talē tum plūbi portabatur: et ecce mulier vna sedens in medio amphore descendit: hec est ipietas. Cū igit̄ res pōderosa potius habet descēdere q̄ȝ ascēdere: tūc descendebāt pctō res ad ifernū. Et talis fuit allegatio diaboli. s. oēs peccato res debebant ad infernū descendere sed nil profuit illi: qm̄ dn̄s noster iesus christus in alia lāce seipm̄ quodāmodo posuit qui in tantum ponderauit q̄ pars in qua erat in in fernū descendit: pars vero in qua erat homo tantum ere rit q̄ in celū ascēdit. ꝛ sic xp̄s statera facta corporis predā q̄ȝ tulit tartaris. ꝛc. De statera cantat ecclesia. statera fac ta corporis predamq̄ȝ tulit tartaris. licet pro p̄senti nō fa ciat ad nr̄m propositū: sed pro redēptione sanctoꝝ patrū existētiū in libo ꝛ sic posuit se xp̄s ꝑ eoꝝ redēptione in al-

tera parte ftatere: ꝛ ſic altera pars deſcendit: altera aſcen-
dit volo dicere ꝙ ſpoliauit infernũ de quo deo duce aliqd
imediate dicet. Sed ꝓ pctõꝝ mortaliũ põderoſitate ne
mini catholico ſani intellectꝰ ẽ dubiũ ꝙ ſi aliqs poſt deũ
totũ orbem poſſideret ꝛ ipʒ orbẽ i pias cauſas diuideret:
ꝛ tñ vnicũ ſolũ pctm̃ mortale cõmitteret de quo ſciet no-
let penitentiã agere: q̃ ꝛ ſi ſic ſine pñia decederet qd abſit
ab oĩ creatura hũana imediate deſcẽderet ad ifernũ: ꝙ eſt
timẽdũ ꝛ horrẽdũ: ꝛ ſic in hac carne mortali hoc ẽ reparã
dum. Sic paulus. Dũ tp̃s habemꝰ operemur bonũ. qm̃
in hac carne mortali vt dictum eſt nuper poſſumꝰ mereri
vel demereri. mereri ſi recte operemur: demereri ſi non re-
cte operemur. Sed poſt hanc vitam nõ eſt locus merẽdi
nec demerendi: ſed adimplebitur illud ꝓpheticũ in ps.
lxj. vbi dicebat ꝓpheta. tu reddes vnicuiqʒ iuxta opera
ſua. de iſta materia loqtur tho. iij. parte. q. lxxj. q̃ſi ꝑ totũ.
Et illud athanaſij facit vbi dicit. qui bona egerunt ibunt
in vitã eternã: q̃ vero mala in ignẽ eternũ. ꝛ illud apocali.
opera eñi illoꝝ ſequũtur illos. Sed pro iſta materia etiã
facit thomas in quarto ſen. di. lxv. ad primũ. ſecũdo. R. ꝛ
tãgit queſtionẽ ꝓcedentẽ ꝛ ſubſequentẽ cuius verba ſunt.
ꝙ ſicut in corporalibus ẽ grauitas vel leuitas q̃ feruntur
ad ſuũ locum qui ẽ finis motuũ ipſoꝝ: ita ẽ in animabus
meritũ vel demeritũ quibus pueniũt aĩe ad p̃miũ vel pe-
nã que ſunt fin es actionũ ipaꝝ. vñ ſicut corpꝰ ꝑ grauita
tẽ vel leuitatẽ ſtatin fert i locũ ſuũ niſi prohibeat: ita aĩe
ſoluto vinculo carnis per qd in ſtatu vie detinebãtur ſta-
ti p̃miũ cõſequũtur vel penã niſi aliqd impediat: ſicut in-
terdũ impedit cõſecutionem p̃mij veniale pctm̃ qd prius
purgari oportet: ex quo ſeqtur qd p̃miũ differat. Et qꝛ lo
cus diputat aĩabꝰ ſcd̃m cõgruentiã p̃mij vel pene: ſtatiʒ
vt aĩa a corpore abſoluitur: vel in infernũ demergitur vel
ad celum euolat niſi impediatur aliquo reatu quo opor-
tuit euolationem differri vt prius anima purget. Et huic

veritati autoritates scripture canonice manifeste attestantur ⁊ documenta sanctorum patrum. vnde cõtrariuȝ pro heresi est habendum vt patet in.iiij.dialogo.⁊ in libro de ecclesiasticis dogmatibus. Quantum ad quartum de remedio pro peccato mortali: dicendũ quod ille tres particule.s.cordis cõtritio:oris confessio:⁊ operis satisfactio sũt medicine quedã ꝓ quocũq; peccato mortali si oẽs cõcurrant.s. in actu tpe sanitatꝫ si adsit facultas sin aũt ꝓposi tũ cõfitẽdi:qm̃ tpe necessitatis.s. mortis articulo ⁊ si non possit haberi copia sacerdotis:sola cõtritio saluat animã. Sed ꝓ declaratione eoꝝ q̃ dicta sunt erit dãda diffinitio vniuscuiusq; particule. Et pmo de cõtritione: q̃ est quidã dolor volũtarie sumpt⁹ cum ꝓposito cõfitẽdi ⁊ satisfaciẽdi. Cõfessio est manifestatio pctõꝝ spe venie aperta. Et satisfactio est honorẽ deo debitũ impẽdere ⁊c. Vel aliter satisfatio est reparatio in pstinũ statũ. sic in ca. pisanis ac luchanis de resti.spo.sic Boetius in li. predicamentoruȝ. prius extirpanda sunt vitia q̃ȝ inserãtur virtutes. ꝓ quo notandum q; in foro dei vel foro interiori vel penitẽtie qd̃ idẽ est:potest iudex ĩfligere quãcũq; penaȝ voluerit iuxta arbitriũ.pro quo nota qm̃ nõ est sub silẽtio pretereundũ quomodo penitentie sunt arbitrarie: omnes nanq; arbitrarie sunt vt in ca. Deuȝ qui de pe.⁊ re.hoc autem est verũ quantũ ad id qd̃ imponitur nomine pene:secus autem quantum ad id qd̃ venit nomine satisfationis: qd̃ non est pena.nam in illo non põt confessor taxare vel moderari: sed quantum incũbit satisfatiendũ ex natura damni dati vel iniurie illate tantum satisfatiendũ est.⁊ sic vide ca.ẽ in iusta.xxij.q.iiij. vbi dicitur.quod facilitas venie prebet incentiuum delinquẽdi. Hoc autem dixisse placet propter quosdam simplices confessores:qui cũ audiant ecclesiam constituisse omnes penitẽtias arbitrarias:putãt quod de omni eo quod in confessione venit possunt ipi arbitrari. et ideo si quis cõfiteatur qd̃ furatus fuerit mille vel quod

intulit alicui in dãnum centum: iubent confitẽti q̇ꝺ det aliquã paruam elemosinam vel quod faciat dicere aliquas missas ⁊ totũ residuũ remittũt: decipiunt tamen isti seipsos: ⁊ decipiũt confitẽtes: quia ecclesia dedit eis potestatẽ arbitrãdi super eo quod est debitum deo: nõ autem super eo q̇ꝺ est debitũ proximo q꞉ alias sacramentũ penitentie erat medium ad perpetrãduꝫ grauissima furta: ⁊ per istũ modum turbarentur omnia: ⁊ destruerentur respu. si confessor posset peccatorem absoluere ab eo quod mihi debitum est: ⁊ sic nulla esset maior iniquitas quã sacramẽtum penitẽtie. Est ergo aduertendum ꝙ si quis furatur alteri mille: vel infert ei damnuꝫ in cẽtuꝫ: est hic duplex offensa. vna que fit deo: cuius cõtra legem iste fecit furãdo: ⁊ pro ista pena certa que deo debetur: potest confessor moderari ad arbitrium suum: sed alia offensa fit ei cui ablata sunt vel mille furta: aut cui damnum irrogatũ est. ⁊ circa istaꝫ nihil potest sacerdos taxare vel moderari: sed cogitur iubere illi ꝙ reddat tantum quantũ damnum intulit: ⁊ non solũ quãtũ valet res furto sublata sed etiã damna et expẽsas si talis erat res cuiꝰ tempore intermedio damna afferret domino cuius erat. quod est notãduꝫ ꝓpter multos sacerdotes ⁊ religiosos imperitos et ignaros audiẽtes cõfessiones qui imperite ⁊ indiscrete se habẽt cũ sua boua cõsciẽtia ⁊ cõsciẽtia penitẽtium qui cũ sua tenebra ⁊ ignorãtia cadunt in illũ canonẽ math. xv. si cecus cecũ ducit: ambo in foueam cadunt vel sub alijs verbis. Si cecus ducatũ prestet ceco: ambo in foueã dilabunť. sic in capitu. cũ sit ars artiũ regimẽ animarum. de eta. ⁊ quali. or. Sed ꝓdictis et dicendis est sciendum ꝙ sacerdotum alij possunt cõparari soli: lune: diei: facule: vel cãdele. q꞉ sicut est solis: lune: diei: facule: vel cãdele lucere: ita ẽ hoĩꝫ peritoruꝫ ⁊ sacerdotũ sapiẽtũ lucere. Sed alij sacerdotes insipientes ⁊ aduocati siue iudices imperiti possunt cõparari nocti vel obscuritati. q̃m sicut mediante tenebra ⁊ obscuritate ho-

nines q̄uis cadūt: ita mediātibus cōfessoribus ignaris ⁊ insipiētibus quandoq; penitentes forte cōdēnabunt. pro quo facit auctoritas sapientis. sapiē. vj. vbi dicitur. Ubi multitudo sapiētium: ibi sanitas orbis terrarū. igit quid rite contra? pro quo vide capitulū multi sup:a positum. di. xl. ⁊ sic tales sacerdotes siue religiosi male iudicando in audiēdo cōfessiones forte faciūt litem suā: quoniam oīa iura proclamant. Judex q̄ male iudicat: facit litem suā. Et sic xp̄s redēptor nr̄ fleuit ignorātiā q̄ est mater cunctorum errorū in suscitatione Lazari. Jo. xj. Ista etiā habet mathe. iiij. sup particulam penitētiam agite. ⁊ est glo. hu. epi abuleñ. Sed nota q̄ septē sunt q̄ impediūt penitētiā agere. s. ignorātia: timor: mala societas: fiducia viuendi: sanitas carnis: amor carnalis: larga dei mīa. Et sciendum q̄ penitētia a diuersis doctorib⁹ diuersimode diffinitur. Or Augu. dicit. q̄ penitentia est peccata preterita plāgere ⁊ plangēda iterum nō cōmittere. Ambro. vero dicit. Uera pn̄ia est cessare a peccato. Sed qui voluerit latius de ista materia videre: videat magistrū sen. l. iiij. di. xv. ⁊ ibi tho. Sed nota pro illis q̄ refugiūt cōfiteri: q̄m sunt pōderāda ⁊ multum memorie cōmendāda eo q̄ cōtra tales insurget xp̄s in iudicio vniuersali: ⁊ propria conscīētia: ⁊ diabolus ⁊ pctm̄ suū: ⁊ totus mūd⁹. sic propheta in ps. xxxj. vbi dicit. Beati quorum remisse sunt iniq̄tates: ⁊ quorum tecta sunt pctā. per qd̄ datur intelligi. q̄ vere penitētib⁹ in die iudicij erunt peccata occulta. Sed nolētibus penitere vel qui noluerūt penitere in hac carne mortali: sibi ip̄is ⁊ oībus circūstātibus erūt taliū peccata visa ⁊ manifesta. qd̄ est notandū ⁊ timendū ⁊ per cōsequēs fugiēdū. Et sic est notandū. q̄ oēs xp̄i fideles tenentur confiteri ter in anno. s. in pascha natalꝫ dn̄i: ⁊ i pascha resurrectionis: ⁊ i pascha spūs sancti: saltem semel in anno secūdū Fabianū papā ⁊ Innocētium tertiū. sic in capi. oīs vtriusq; sexus de. pe. ⁊ re. Et mgr̄ sen. in. iiij. di. xiij. finalib⁹ verbis. Et ibi tho.

⁊ verba magistri sunt. Si nō frequēti⁹: saltē ter in anno homines cōmunicēt: nisi forte q̄s criminalibus īpediat̄: in pascha.s.⁊ ī pēthecoste ⁊ natali.oēs ergo cōmunicēt: q̄ nō fuerint ecclesiasticis carere liminib⁹ glo.i.ecclesiasticis sepulturis. Sic etiam in tertia parte.q.lxxx.ad.x. Sed pro materia ista sciendum q̄ sicut in quocumq̄ peccato mortali ad minus cōcurrūt tres generationes scilicet cogitatio mali: ⁊ locutio: ⁊ operis executio: ita fuit licitū etiam q̄ cōtra peccatū quodcumq̄ mortale triplex esset remedium.s. contritio: cōfessio: ⁊ operis satisfactio.⁊ hoc pro tāto: quia cōtraria cōtrarijs curātur. sicin ca.oīs enim res.ext.de regu.iu. Et sic cōtra cogitationē in malū insurgit illa auctoritas. Scīdite corda vestra ⁊ nō vestimēta vestra. Joe.ij. Cōtra malā locutionē oxī illa auctoritas. Confitemini alterutrū pctā vr̄a. Jaco.j. Contra opis executionē oxī illa autoritas. Lu.iij. Facite dignos fructus pn̄ie. Pro quo est notandū illud qd̄ dr̄ math.ix.⁊ Eze.xviij. vbi dr̄. Quacūq̄ hora pctōr gemuerit peccata sua: ego deus exaudiā eū. Et illō qd̄ dr̄ math.iiij. sup illa particula facite dignos fruct⁹ pn̄ie q̄.s.fit in charitate. moraliter loq̄ndo: arbor ē ipa pn̄ia. Radix: cordis cōtritio. Ra.a: bōa opa. Folia: cōfessio integra. Fructus: satisfactionis pena. Ille ergo facit pn̄iam sed nō dign⁹ fructus: q̄ dolet tātū de cōmissis. Ille vero agit pn̄iaȝ q̄ dolore cordis tantū affligitur per penam: quātum deliquit per culpā secundū illud apoc.xiiij. quātum se glorificauit in delitijs suis: tātum illi date tormentum. Et vltimo notandū quod flores quos producit arbor denotant famam bone opinionis. Et est fama illese dignitatis status: vita ⁊ moribus comprobatus. sicin glo. illius capi. vestra.de coha.cle.⁊ mu.sup particula.notoriū. Et sic iustum ⁊ honestū esset predicatoribus supradicta ⁊ similia: in quib⁹ homines quotidie cadimus p̄dicare ⁊ alia alta ⁊ subtilia ⁊ curiosa dimittere: vt ponēdo exēplū predicādo de trinitate quandoq̄ in ouo ⁊

quandoq3 in farina: ⁊ quandoq3 in sole. ⁊ sic de alijs exē-
plis huiusmodi. Et ista placuit dicere propter illa que di
cit sanctus Thomas.iiij.distinctio.xj. ad quartum in solu
tione quarte.q. Cuius verba sunt. Credo autem qđ om
nia q̄ sunt sup naturalē cognitionē angelorum: sunt supra
naturalē rationem hominum. ⁊ ideo mysteria fidei dicunt
eē abscōdita a seculis in deo vt dicitur ephe.iij. Unū natu
rali cognitione nō vidēt angeli corpꝰ xp̄i sub sacramēto:
sed solū beata. Demones vero nullo modo. sic etiam tho.
in.iij.parte.q.xliij.ad p̄mū in corpore. igit̄ q: dictum est de
predicatoribꝰ aliquis posset dubitare q̄re tot boni p̄dica
tores ⁊ viri fāmosi scientia illuminati tam paucos conuer
tant. Dicēdū est qđ illa est potissima ratio. q: sicut ipi di
cunt. docent ⁊ non faciunt: sic auditores audiunt ⁊ atten-
dunt ⁊ nō credunt. sic de pe.di.ij. §. Opponitur. s. illud qđ
oīs clamat auctoritas si sic permansisset vt ereat ante pec
catum: esset translatus in gloriā quā habituri sunt sancti:
sed nemo adultus sine charitate intrat illam. Non sic fecit
xp̄s. actuum.j. vbi dr̄. Cepit Jesus facere ⁊ docere. Quā
tū ad quītū p̄ ap̄liori declaratione d̄ ciui.j. loq̄r Aristo.
de ea in.iij.de republi. in principio vbi dicit. Quid ē ciui-
tas ⁊ qui sunt ciues q̄ debent gaudere p̄uilegijs ciuitatis.
de qua Augustinus loquit̄ ad plenum in li. de ciuita. dei.
in quo in pluribꝰ locis docet quō sunt due ciuitates. s. alia
dei: ⁊ alia demonis. ⁊ tho. loq̄tur de istis ciuitatibꝰ in.iiij.
sentētiarū. di. xlvj. ad tertiū in corpore. Et eodē li. di. xlvij.
tertio. R. vbi dicit. Quia q̄ ad calidum vstiuum etiā quā
tum ad id q̄ in igne grossum reperitur descēdit ad inferos
ad penā dānatorū: qđ vero est subtile ⁊ lucidū remanebit
superius ad gloriā electorū. Et dicit̄ in lr̄a illud propheti
cum in p̄s. lxv. Trāsiuimꝰ per ignē ⁊ aquā. s. de nimio ca
lore ad niuē ⁊ ecō.

Pro quo nota qđ dr̄ mat. xxij. mittite eū in tenebras
exteriores. de hac materia tractat̄ in additionibꝰ.iij.

par.q.xcvij.ad quartũ vbi dicit gre.si ignis ille lucẽ hẽret: in tenebras exteriores nequaq̃ diceret. ⁊ in corpe.q.dicit q̃d dispositio iferni erit talis q̃d vt maxie miserie dãnatorum competat. vñ scd̃m hoc fuit ibi lux et tenebre prout maxime expetãt ad miseriam dãnatorum. Ipsa autẽ visio scd̃m se delectabilis est vt dr̃ in p̃ncipio metha. Sẽsus oculoꝝ est maxie delectabilis: eo q̃ per ip̃z plura cognoscim⁹ s3 per accidẽs ↄtigit visionẽ esse afflictiuã ĩ q̃ntũ videm⁹ aliqua nobis nociua: vel nr̃e volũtati repugnãtia: ideo in inferno nõ d3 esse loc⁹ disposit⁹ ad vidẽdũ scd̃m lucẽ ⁊ tenebras: vt nihil p̃spicui videat̃: sed solũmõ sub q̃dã vmbrositate videant̃ ea q̃ afflictionẽ cordi igerere possũt. vñ simplr̃ loq̃ndo locus ẽ tenebrosus. S3 tamẽ ex diuina dispositiõe ẽ ibi aliq̃d luminis quãtũ sufficit ad vidẽdu3 illa q̃ aiam torquere possunt ⁊ hoc satisfaciat naturalis finis loci q: in terre medio vbi infernus ponit̃: nõ põt ẽẽ ignis nisi feculẽt⁹ ⁊ turbid⁹ ⁊ q̃si fumosus. Quidã enĩ tenebrarũ harũ causa3 assignãt ex cõmassatione corporũ dãnatorum q̃ pre mltitudine ita replebũt locũ iferni q̃d ibi nihil de aere remanebit. ⁊ sic non erit aliq̃d de diaphano quod possit esse subiectum lucis ⁊ tenebre nisi oculi dãnatoru3: qui erũt obtenebrati ⁊ p hoc p3 respõsio ad obiecta. S3 p igne ifernali nota ĩ additionib⁹ mlta valde singularia. q.xcvij.ad p̃mũ in solutione primi argumẽti: vbi dr̃ quia ignis ẽ maxime afflictiu⁹ propter hoc q̃d abũdat ĩ virtute actiua. ideo nomine ignis ois afflictio designatur ⁊ sic vehemẽs. Sed de verme de quo Esaias.lxvj.loq̃tur ẽ dicendum q̃d post diẽ iudicij in mundo inouato nõ remanebit aliq̃d aĩal vel aliq̃d corp⁹ mixtũ: nisi corp⁹ hominis tãtum: eo q̃d nõ habeat aliquẽ ordinẽ ad corruptionem: nec post illud tempus erit futura generatio et corruptio. Unde vermis qui in damnatis ponitur non debet intelligi esse materialis sed spiritualis qui est conscientie remorsus: qui dicitur vermis inquãtũ oritur ex putredine pecca

ti:animam affligit sicut corporalis vermis ex putredine: ortus: affligit pungendo: sic in additionibus tho. q. xcvij. ad secundū. Sed vtrum ille ignis sit eiusdem speciei cum igne nostro quē videmus? Pro cuius declaratione vide librum supra allegatum. xcvij. q. ad sextū in corpore. Cuius verba sunt. dicendum φ ignis propter hoc qđ est maxime virtutis in agendo inter reliqua elementa: alia corpora pro materia habet vt dicitur. iiij. metha. Unde ꝛ ignis dupliciter inuenitur. s. in materia propria: pro vt est in propria specie: vel in materia aliena sub terrestri: vt patet in carbone siue in aere: vt patet in flamma: quocūq; aūt modo ignis inueniatur semper est idem in specie quantū ad naturam ignis pertinet: potest autem eē diuersitas in specie quantum ad corpora que sunt materia ignis: vnde flamma ꝛ carbo differunt specie. Et similiter lignū igneum ꝛ ferrum ignitū nec differunt quantū ad hoc siue ignita sint per violentiam vt in ferro apparet: siue ex principio intrinseco naturali vt accidit in sulphure. ergo ignis inferni quantum ad hoc quod habet de natura ignis: sit eiusdem speciei cū igne qui apud nos est. manifestum est vtrum ille ignis sit in propria materia existens aut in aliena. in qua materia sit nobis ignotum est. Et secundū hoc potest ab igne qui apud nos est in specie differre materialiter consideratus. quasdam tamen proprietates differentes habet ab igne isto: vt φ successione nō indiget nec ignis nutritur. Sed iste differētie nō ostēdunt diuersitatem in specie: quantum ad id quod pertinet ad naturā ignis. Ad septimum queritur vtrum ille ignis sit sub terra? Ad quod respondet Augusti. ꝛ dicit ꝛ habetur in littera. In qua parte mundi infern⁹ sit: nemo scit nisi cui domini spiritus reuelauit. vnde Gregorius in quarto dialogorū super hac q̄stione iterrogat⁹ respōdit. De hoc temere diffinire nihil audeo. nonnulli nanq; in quadā terrarū parte infernū esse putauerūt. Alij vero hunc sub terra esse existi

mant. Et hanc opinionem probabiliorem ostendit dupliciter. vno modo ex ipsa nominis ratione sic dicens. Si idcirco infernũ dicim⁹ quia inferius iacet quod terra ad celum est: hoc inferius esse debet ad terram. Secũdo ex hoc quod dicitur apocalipsis. v. nemo poterat nec in celo: nec in terra: nec subtus terrã aperire librum. Hoc quod dicitur in celo referatur ad angelos. Hoc quod dicitur in terra: referatur ad homines viuentes in corpore. Hoc quod dicitur sub terra: referatur ad animas existẽtes in inferno. Augustinus etiam in libro. xij. super gene. ad literã duas rationes tangere videtur quare congruũ sit infernuz esse sub terra. Vna vt qm̃ defunctorum anime carnis amore peccauerãt: hoc eis exhibeatur quod ipi carni mortue solet exhiberi vt. s. sub terra retrudat̃. Alia ratio est ꝙ sicut grauitas in corporibus: ita tristicia in spiritibus: ⁊ letitia sicut leuitas. Vnde sicut secundum corpus si ponderis sui ordinez teneat inferiora sunt omnia grauiora: ita secundũ spiritum iferiora sunt omnia terrestria. Et sicut conueniens locus gaudio dilectorum est celum empireum: ita conueniens locus tristicie damnatorum est infimum terre. nec mouere debet quod Augustinus ibidẽ dicit. ꝙ inferi sub terris esse dicũtur vel creduntur: quia vt in libro retractationum hoc tractãs dicit. mihi videor docere debuisse magis ꝙ sub terris sunt inferi: quã rationem reddere cur sub terris esse dicantur siue creduntur. Quidam tamen philosophi posuerunt ꝙ locus inferi erat sub orbe terrestri: tamen super terre superficiem ex parte opposita. Et hoc videtur ysidorus sensisse cũ dixit. ꝙ sol ⁊ luna in ordine quo creati sunt stabunt: ne impij in tormentis positi fruãtur luce eorum. que ratio nulla esset si infernus intra terram esse dicat̃. qualiter ⁊ hec verba possunt exponi patuit supra. Pictagoras vero posuit locũ penarum in spera ignꝫ quã in medio totius orbis esse dixit vt patet per Aristotelẽ in secundo celi ⁊ mundi. Sed tamem cõueniẽtibus his que

in scriptura dicuntur:est vt sub terra esse credat. Sed pro dictis et dicendis est notandum quod dicit Franciscus de Mayrones:qui ait q̄ i inferno sunt quattuor mãsiones. Prima est inferior:q̄ est locus primus damnatorum. Secũda est limbus paruulorum nõ baptizatorum. Tertia est purgatio:que est electorum nõ tamẽ perfectorũ. Quarta est sinus Abrahe q̄ est patrum antiquorum. Primi sunt in culpa actuali:et in pena sensus et damni. Secundi sunt in culpa originali et in pena damni tantum. Tertij sunt in gratia et in pena. Quarti sunt in gratia et cõsolatione maxima:cum nullam eni penã sensus habeãt. Et dicit de loco purgatorij q̄ beatus Gregorius in libro dialogorum narrat de quodã episcopo:qui apparuit i quodã balneo qui prestabat obsequium et hoc erat sibi purgatorium de anima eiusdem q̄ in glacie purgabatur. Et dicitur q̄ hoc potuit esse ex aliqua speciali causa p̄ cõfirmãda fide nr̃a et de alia vita:vel q̄ ille anime subueniantur a fidelibus. Sed de communi lege locus purgatorij est sub terra. Sed notandum q̄d dicitur in lr̃a paruulorum nõ baptizatorum. Et est sciẽdum q̄ paruuli decedẽtes sine baptismo sortiũtur grauissimã penam inter oẽs infernales penas:que est carere visione diuina:et sortiuntur mitissimã penam inter omnes penas et hoc pro tanto q: habent conformitatem cum volito diuino. sic eps̄ Abulensis. Et sic nota q̄d diabolus est sicut falsitas in panno. nam sicut mercator de falso panno non ostendit emptori medium nec finem panni sed tantum caput:sic diabolus qui est mercator anime ostẽdit fatuo peccatori solum caput pãni:quod est notãdum idest delectationẽ peccati nõ mediũ.i.remorsum cõsciẽtie nec finẽ.i.penam gehenne. De hac materia dicitur Esai. xxiiij. erat sicut emens.et cetera. sic archi. in capitulo. non est. xv. q.j. super particula ere vẽditione. Et sic dicit propheta in ps. xlviij. homo cũ in honore esset nõ intellexit cõparatus est iumẽtis insipiẽtibus et similis factus est illis. et q: dicit

homo cum in honore esset: glo. i. factus ad imaginē dei sic Nicola. et Augu. in dicto. ps. xlviij.

SEd si queras de istis ciuitatib9 quales sint. Et primo de diuina. de qua dicēdū ē illud qd dicit p Esai. capi. ix. et per aplm. j. cor. ij. q dicunt de ciuitate diuina. q nec oculus vidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascē dit quāta bona preparauit deus diligentibus se. Et e contra est de ciuitate diabolica: de qua dicit. s. q nec ocul9 vidit nec auris audiuit nec in cor hois ascendit quanta mala pparauit deus nō amantib9 se. Sed p ampliori declaratione sciendū q ciuitas hominum est multitudo ciuiū. Pro quo est notādū q ciuitas ad hoc qd dicatur ciuitas reqrunt tres cōditiones potissime. Prima est quod ciuitas sit libera: et in tātum libera qd nō sit subiecta nisi Romano pōtifici vel iperatori vel regi vel principi. quoniā si sit subiecta alicui militi vel alicui alteri exceptis supradictis: perdit nomē ciuitatis: et sic per cōsequēs nō dicitur ciuitas. Secunda cōditio est qd ciuitas sit composita ex diuersis hominum statibus. s. ex militibus et ex agricolis et ex alijs officialibus. Tertia cōditio est qd ciuitas habeat omnia necessaria sufficiēter qm aliter nō poterit dici ciuitas: et per cōsequēs perdet nomen ciuitatis. Sed pro ista materia vide Aristote. tertio de repu. in pricipio. Et quia homo dicitur tanquam ciuitas bene ordinata: homo dz habere supradictas tres cōditiones. Prima est quod vir prudens felix et beatus debet esse liber et habere libertatem: taliter qd sit subiectus solum ipsi deo. s. per gratiam et charitatem: et non diabolo per peccatum mortale. Secunda cōditio est qd homo habeat omnes potentias sibi necessarias tam spirituales q corporales quoniam vt dicebat Augustin9. anima est vnica in essentia et multiplex in officijs suis. sic etiam Aristo. in libris de aia. Tertia cōditio est qd si hō hēat dictas potētias reqrit qd hēat eas bñ ordinatas taliter qd iferiores sint subiecte supiorib9 vt

sensualitas rationi: qm̄ aliter hō nō diceret̄ hō: nec p cōse quens dei sed ciuis diaboli. sic ethi. j. qd elicit̄ ex illa parti cula scdm virtuté optimá. vt qñ dr̄ qd felicitas. est opera tio animi. glo. i. hominis secundum virtutem optimam in vita perfecta. podera secundum virtutem optimaꝫ. glosa idest secundum partem principalē idest secundū rationē. Ex quo elicitur qd illo tēpore homines dicūtur homines quo tempore sequuntur rationem. Et si contra fiat nō di cuntur homines. s. si sequantur sensualitatē. sic propheta in psalmo. xlviij. Homo cū in honore esset idest factus ad imaginē dei non intellexit: comparat⁹ est iumētis insipiē tibus: ꝛ similis factus est illis. Et sic aīa est vnica in essen tia sua: sed multiplex i officijs suis. Et sic aīa est quoddaꝫ regnum in se: quia habet suaꝫ potestates ꝛ sua officia ordi nata ad medium regni quia superiores virtutes ꝛ potesta tes imperant precipiunt ꝛ dominātur inferioribus ꝛ eas regunt ꝛ gubernant. sed virtutes inferiores obediunt ꝛ fa mulantur ꝛ seruiunt superioribus ꝛ recipiunt mādata ab eis. ꝛ ideo regnum est bene dispositum ꝛ in pace quando superior potestas vt regia vel imperialis bene regit et im perat ꝛ inferior potestas obedit ꝛ famulat̄. ita ergo in re gno aīe est bona dispositio ꝛ bona pax ꝛ trāquillitas qñ superiores partes ꝛ potestates que sunt in anima bene re gūt ꝛ iperāt: iferiores bñ obediūt ꝛ famulant̄. Sꝫ p ápli ori declaratione eoꝝ q̄ dicta sūt dicebat frater Albert⁹ ꝛ Alexander de ales. ꝙ multis noib⁹ noiatur aīa siue spūs hūanus: sed secūdū diuersos respect⁹. aīa eni dr̄ quātū re colit: anim⁹ dū vult. ratio dū recte iudicat. spūs aūt dum spirat vel contēplat̄. sensus dū aliq̄d sentit. Et q2 dr̄ ciuis vidēdum est quomodo homo dicatur ciuis. Pro cui⁹ de claratione videnda sūt illa que ponit Aristo. iij. de repu. ꝛ isto libro in. j. in. §. ex his. vbi dicit. Ex his ergo patet ci uitatem esse ex his que natura sunt. Sequitur ꝛ facit ꝛ ꝙ homo natura ciuile est animal. Ex quo infert̄ ꝙ homines

magis debēt appetere societatē q̄3 vitam solitariam: ⁊ ma
gis habitare in ciuitatibus q̄3 extra. Et q̄ homines his cō
traria appetētes: cōparant̄ brutis. Sed q̄d dices de diuo
Joanne baptista ⁊ de diuo Antonio: q̄ magis cupierūt vi
ta3 solitariā q̄3 ciuilē: ergo nō videtur bene sonare q̄d dicit
text⁹. Dicēdu3 q̄ appetere vitā solitariā potest esse vno de
duobus modis. aut ꝓpter ꝟtutes: aut ꝓpter vitia. Si ꝓp
ter ꝟtutes: bonū ⁊ optimū ē. sic fuit de diuo Joanne bapti-
sta ⁊ de diuo Antonio ⁊ de multis alijs. Sed appetere an-
tra vel deserta ꝓpter vitia: malū ⁊ pessimū est. Et ē notan
dū q̄ hoc forte potest euenire tripliciter. aut ex defectu. aut
ex affectu. aut ex effectu. Ex ꝺffectu q̄ꝛ hoc nō agit. s. fugere
vitā ciuilē: nisi q̄ꝛ nō cognoscit seip̄m esse animal ciuile: q̄d
procedit ex defectu rationis. Ex affectu q̄ꝛ habet appetitus
iordinatos: ⁊ malā cōplexionē sue nature. Ex effectu q̄ꝛ sem
per secut⁹ fuit appetitū ⁊ non rationē: ⁊ sic opatus ē multa
vitia vt adulteriū: latrociniū ⁊ silia. Et sic q̄ appetit vitā so
litariā ⁊ nō ciuilē cōparat̄ q̄n̄q3 lupis: q̄n̄q3 vulpib⁹: q̄n̄q3
auibus rapacib⁹. q̄m̄ sicut aialia supradicta ⁊ alia huius
modi semp viuūt ꝺ rapina ⁊ appetūt ātra: sic hoīes fugiē
tes laborē ꝓprij corporis. ⁊ hoc propterea q̄ꝛ nolūt seq̄ do
ctrinā ꝓphete i p̄s. cxxvij. vbi dicit. Labores manuū tuaꝝ
mādacabis ⁊c̄. Et geñ. iij. dr̄. In sudore vult⁹ tui vesceris
pane tuo. Sed nūc accedam⁹ ad materiā de ciuitate ꝺ qua
fuit propositū nr̄m ⁊ dicamus q̄ duplex ē ciuitas. s. diuina
⁊ diabolica. Et sic per cōsequēs ciuiū alij dicunt̄ dei: ⁊ alij
dicūt̄ diaboli. Dimissa ciuitate diabolica accedam⁹ ad di
uinā: ⁊ dicam⁹ cū propheta in p̄s. lxxxvj. Gl'iosa dicta sunt
de te ciuitas dei. S3 tu q̄ i hac carne mortali deg3 siue viu3
cōsp icere debes q̄liter ad ciuitatē diuinā tēdis ne erres: q̄m̄
facere malū est q̄d facile: sed facere bonu3 ē q̄d difficile. Nā
sicut est quid difficile sagittariū mittere sagittā in signū: sic
facere bonum est quid difficile: ⁊ ecōtra deuiare a signo est
quid facile: sic facere malū est quid facile. sic Aristo. ethi. ij.

in.j.adhuc.vbi dicit. Adhuc delinquere multifariū est: naʒ malum quideʒ infiniti est: vt Pithagorici putant. Ex quo elicitur ꝙ malum pōt committi infinitis vijs: bonum autē vnico modo. Sed tu nota ꝙ facere malū non est facere sed deficere a facere.i.a recto fine: qm̄ id possum⁹ quod de iure possum⁹. Pro quo vide capitulū.q̇ cōpulsis.xxij.q.v. Sʒ ꝑ supradictꝫ cōmēda memorie rogo illā auctoritatē math. vij. Lata est via que ducit ad cōdēnationē: stricta vero ad saluationē. Et sic nota quomodo possumus cadere in peccatū mortale sine auxilio diuino.s.sola dei permissione. qm̄ Amos.iij.dicitur nō est malum in ciuitate qd̄ deus nō fecerit.i.permiserit.sed nō possumus surgere siue erigi sine auxilio dei.sic propheta in p̄s.lxxviij.vbi dicebat. Spiritus vadēs ⁊ nō rediēs. Et sic etiā gene.viij. dicit̄ ꝙ omnis creatura humana ab adolescentia sua magis prona est in malū q̄ʒ in bonum. Et sic tu vide passum nuꝑ positum: qui docebit te qualiter a peccato valeas surgere. Pro quo nota ꝙ cum pedē gaudij ambulabis ad meritū: cum pede meroris ad delictum. Cū pede doloris ad infernū: cuʒ pede spei ad paradisum. Et est spes certa expectatio future beatitudinis q̄ debet esse cum meritis precedētibus: qm̄ aliter nō diceretur spes sed presumptio quedā. Et sic dicitur spes quedam mentis audacia de largitate dei cōcepta: habēdi vitaʒ eternam per bona merita. Sed pro ciuitate diuina vide quid dicat episcopus abulensis in libro numerorū in capi.xxiiij. super particula qui petit reliquias ciuitatꝫ.⁊c̄. vbi dicit qd̄ sunt due ciuitates.s.ciuitas dei: ⁊ ciuitas diaboli. vt Augu. dicit.xiiij.de ciuitate dei. Et sic nota ꝙ ciuitas dei incipit ab amore dei vsq̄ʒ ad cōtēptū ipsius hominis: vt scilicet quisq̄ʒ ciuis illius ciuitatis omnia temporalia reputet vt stercora qm̄ friuola ceca ⁊ vana: taliter vt solum christū lucri faciat vt aposto. ad Philip.iij. Sed ciuitas diaboli icipit ab homine ab amore sui vsq̄ʒ ad contēptum christi redemptoris nr̄i.sic in dicto libro numerorū.capi.xxiiij. Et sic etiam dicit.

dictus eps in dicto li. nume. capitu. xxij. sup particula quic-
quid volueris dabo. ꝛ uo pmittunt ibi que maxime cor-
da hominum mutāt. s. honor ꝛ diuitie: beatus qui superauit
ea. Sed pro itineratione ciuitatꝫ diuine: primo debes cōspi
cere aliqua circa corpus proprium. s. contemplando natiui
tatem tuam vilissimam: vitam miserā: ꝛ mortē asperrimā.
Secūdo ad mundum contemplādo quantum si durus: du
rabilis ꝛ periculosus. Tertio ad paradisum contemplādo
quantum sit amenus: perpetuus ꝛ gaudiosus. nam leticia
sempiterna super capita eorū. gaudiū ꝛ leticiam obtinebūt
ex visione beatifica deum facie ad faciē intuētes iuxta illud
Job. Videbis faciem eius in iubilo. Jubilus autē secundū
Grego. est indicibilis leticia: que nō potest ligua exprimi:
nec ex toto taceri. Pro quo vide ꝛ nota verba sequētia qm̄
notāda q2 dulcia ꝛ amāda. O tu. N. quē deus omps cui ē
cura de oibus ante mūdi constitutionē elegit anteqꝫ pdis-
ses in lucē: ꝛ nula fecisses opera bona te de9 ad magnā pre
parauit gloriā: quantū gaudiū tibi erit cuꝫ habitaueris in
atrijs dom9 dñi: ꝛ in illa ciuitate oib9 bonis plena: de qua
valde gloriosa dicta sunt. Ciuitas illa quā possidebis per
petuo nō eget lumine solis: q2 claritas dei illūinauit eā. Ibi
dē clare videbꝫ ordines āgelorꝝ: de quorꝝ gaudebꝫ cōsortio.
Ibi pspicies choros sctōꝝ ꝛ virginū: quorū eris copulat9
collegio. ibi erit tibi cādor lucis estiualꝫ. ibi teneritas verna
lis. abūdantia autūnalꝫ. reqes hyemalis. ꝛ oia q̄ desideras
scire: ibi cognoueris Pulchritudo absalonis: deformitas:
velocitas azoelis. tarditas: fortitudo sansonis. debilitas: lō
ganimitas Mathusalē. mortalitas: et regnū augusti: pau
pertas. Nihil tibi oberit. nihil deerit. nihil defluet. nec ca-
det. nihil erit tibi extra qd appetas. nihil cōtra qd quidē fa
stidiat. Illaꝫ igit vitā nunc tuo desiderio debes amplecti:
vbi est vita sine morte. Juuētus absqꝫ senectute. Lux sine
tenebris. Gaudiū sine tristitia. Pax sine discordia. Volun
tas sine iniuria. Regnū sine pditione. q2 merces tua āgelorꝝ

oĩm ⁊ sctõꝝ: quibꝰ dñs te fecit equalẽ. tã magna ẽ: qđ non
põt mẽsurari. tã multa qđ nõ põt numerari. tã copiosa qđ
non põt finiri. tã ꝑciosa qđ nõ põt estimari. Ibi carmina
nõ desinẽt. Premia nõ deficiẽt. nihil amat̃ qđ nõ sit. nihil
desiderat̃ qđ nõ adsit. Est enĩ in illa vita oĩs boni ꝑsentia:
oĩs mali absentia. Nã beatitudo est oĩm bonoꝝ statꝰ ag-
gregatione ꝑfectus. Seq̃tur ⁊ facit. Oculꝰ nõ vidit nec au
ris audiuit: nec in cor hoĩs ascẽdit que deus oĩpotẽs tibi ab
eterno certissime ꝑparauit. ⁊ ista đ ciuitate diuina tibi felix
pro ꝑsenti sufficiãt. cũ q̇bꝰ vnusquisq3 fidelis felix ⁊ beatꝰ
poterit dici. ⁊ sic tu poteris dici felix ⁊ beatꝰ: qm̃ beatus est
cui optata succedũt. S3 bene scimꝰ qđ ecõtrario sensu ẽ for
tissimũ argumẽtũ. Et sic expedita materia đ ciuitate diuia
restãt aliq̃ de pen3 ĩfernalibꝰ ꝓnũciãda ꝑ quo nota. O tu
ĩfelix ⁊ miser: quẽ parere ⁊ vberius ablactare mater nunq̃3
debuerat: certissime noueris tibi post mortem interminabi-
les penas inferni esse paratas: vbi patieris tormenta: q̃ nũ
q̃3 in tua potuisti cogitare memoria. ibi oẽ malũ qđ ex hor-
res tibi ꝑsens assistet. O ẽ bonũ qđ desideras nũq̃3 videbis.
Nihil enĩ cernet oculꝰ de q̊ tuꝰ nõ doleat animꝰ. Videbis
nẽpe demonũ vultus terribiles: quos vt nõ videres potiꝰ
mortẽ eligeres. Audies gemitus tuos ⁊ spũm dãnatorum.
Horror vermiũ ⁊ fetor sulphurũ tuũ satiabũt olfactũ. Fel
serpẽtũ illo amarissimo cibo cõparari nõ valet: qđ te deuo
rare necesse est. Sitis ⁊ fames tibi erũt ꝑpetuo. Vincula ⁊
carceres manibꝰ ⁊ pedibꝰ te ligatũ cõstringẽt. Locus ille
tenebrosus: ⁊ tristis ⁊ fetidꝰ est tibi in habitaculo deputatꝰ.
Ibi erit te cõcremãs calor ⁊ ardor ignis: stridor frigoris: te
nebre odiose: fumꝰ indeficiẽs: lachrime ĩcessabiles: vlulatꝰ
⁊ clamor: ariditas ꝑmanẽs: vermis cõsciẽtie: vĩcula: cathe-
ne: timor: dolor: pudor: inuidia: rãcor: tristicia: rixa: discor-
dia: carẽtia oĩs boni: oĩs mali ꝑsentia. q̃ oĩa mala ⁊ tormẽta
durissima compatieris tam grauiter: que etiam si magno
tempore finirentur: fortassis in refrigerium tibi essent. Sed

qđ refero tibi doléter: qꝛ coꝛ meũ metuit cogitare: ⁊ lingua abhoꝛret explicare sermone. Indubitáter cognosco ꝙ vniuersa supplicia ꝑpetuo duratura tibi nunq̃ꝫ deficiẽt: vtinaꝫ mille millia annoꝝ ⁊ tempoꝝ tuũ affligerẽt spiritũ. O tu aīa tristis ⁊ misera quos plãtus parturies? ⁊ ipsum coꝛpus tuuꝫ quod modo ita tenere eligis: tã abhominabile ⁊ desperatum qđ bene scis esse ex elemẽtis compositũ: debebis assumere vt imperpetuũ simul cuꝫ illo intolerabiles penas sustineas absq̃ꝫ pietatꝫ toꝛtoꝝ vllo subsidio. Si hoc potuisses vitare: oēs tui laboꝛarẽt amici. Sed in tpe illo qđ dñs omṗs de te ⁊ de seruis ⁊ amicis ⁊ alijs placetur zel⁹ ⁊ furoꝛ ei⁹ nõ parcet nec aq̄escet cuiq̃ꝫ ṗcib⁹: nec recipiet ꝑ tua redẽptione dona nec pauca nec plurima. O dñe Jesu si hec bene dicta sunt: appꝛoba tu ⁊ tui: sin aũt nõ beneignosce tu ⁊ tui. Meipm ⁊ que scripsi: ⁊ q̃ dixi ⁊ q̃ dicã: subijcio coꝛreptioni sacro sancte mr̃is ecclesie.

Sequitř decima pars misse. Nobis q̃ꝫ peccatoꝛibus. ⁊ debet sacerdos tãgere pect⁹ suũ semel cũ dicit hec verba scdm quosdã: qꝛ xp̃s semel ꝑ pctis nr̃is moꝛtuus est. ad Ro. vij. Secundũ alios ter: qꝛ cõtingit peccare coꝛde: oꝛe ⁊ opere. Cũ autẽ dicit hec verba sacerdos exaltat paululũ vocẽ suã in altũ: i quo notař cõfessio latronis: de quo Lu. xxiij. Memẽto mei dñe ⁊c. In hac clasula petit sacerdos societatẽ sanctoꝝ quos enumerat: qꝛ sacerdos legalis nomina filioꝝ israel habebat scripta sicut dicit exo. xxx.

Sequitur vndecima pars huius scilicet hec. Per oīa secula seculoꝝ. in qua fiunt multa notabilia. Primũ notabile est qđ dicit. per oīa. in quo notař ꝙ omnia per filium causata sunt. Jo. j. Oīa per ipꝫ facta sunt. Secundũ est quod dicit. Sanctificata. in quo notatur ꝙ quicũq̃ꝫ sanctificatur: per gratiã xp̃i sanctificatur: de cuius plenitudine omnes accepimus Joan. xvj. Pater sanctifica nos in veritate. i. in filio. Tertium est quod dicit. Uiuificas. in quo notař ꝙ quicũ q̃ꝫ viuificatur: ꝑ filiũ viuificatur. Joan. iiij.

Ego sum via veritas et vita. Quartũ ē qđ dicit. Benedicis. p qđ īsinuat̃ q̃ benedictio celestis dat̃ nobis p bñdictũ fructũ virginis. Fiũt aũt tres cruces: q̄ significāt fidē cēturionis: q̄ in morte xp̄i.s.xp̄m deũ et hominē cōfessus est cũ dicit Mat.xxvij. vere fili⁹ dei erat iste. Debēt aũt fieri iste cruces sup vtrāq3 speciē panis et vini. Sequit̃. Et p̄sta nob3. et tūc discooperit̃ calix i quo significat̃ q̃ aperta sunt nobis q̄ prius erāt clausa in lege. Sequit̃. Per ip̄m et cũ ip̄o et in ip̄o ē tibi deo patri omnipotēti i vnitate sp̄ũs scti oīs honor et glīa. Fiũt tamē q̄ttuor cruces. Prima super ip̄m. Secũda sup cũ ipso. Tertia sup et in ip̄o. et quarta super. in vnitate sp̄ũs sancti oīs honor et gloria. Hec autē fiũt discooperto calice: et tenet sacerdos calicē cu3 sinistra manu et accipit hostiā cũ dextra. et cũ ea p̄mo facit signũ crucis exteri⁹ supra calicē. Secũdo iteri⁹ supra calicē. Tertio itra calicē. Quarto facit crucē ante calicē. Prima signat q̃ deus ē extra oīa nō inclus⁹. Secũda q̃ sup oia est nō elatus. Tertia q̃ de⁹ est itra oīa nō iclus⁹. Quarta q̃ de⁹ est ifra oīa nō ōp̄ress⁹.

Sequitur duodecima pars q̄ incipit. Orem⁹. et habet in se quinq3 clausulas. Prima clausula est. Oremus. secunda. Pater noster qui es. tertia. Libera nos quesumus dñe. quarta. Par dñi. quinta. Hec sacro sancta cōmixtio. In prima orat et ostendit sacerdos ministros ad orandum. In secunda ostendit nobis qui orandus: et quid orandum. Qui orādus: pater noster q̄ es i celis: scđm qđ dr̃ Jacobi. j. Omne datũ optimũ et omne donũ p̄fectũ. etc. Quid orādũ. septē petitiones q̄ sunt ibi. et dicunt̃ secũdũ apl̄m esse septē postulationes. Tres prime pertinent ad vitam eternam: et ideo sacerdos eleuato calice dicit eas. Alie quattuor pertinent ad vitam presentem: et ideo deposito calice sacerdos dicit eas. Expositiones huius orationis alibi scripsimus. q̃ autem ista oratio dicitur alta voce: significat q̃ rex celorum in noua lege publice et sine velamine predicauit. Sequitur tertia clausula. s. Libera nos. etc. que dicitur sub silentio in

signum q̄ christus interdū .s. in triduo siluit a predicatione. Sed hic notatur q̄ duo fiunt de patena: et facit illa diaconus vel subdiaconus: que sunt notabilia: q2 diacon9 tradit eam subdiacono: et signat q̄ christ9 contulit discipulis suis potestatē predicandi regnū dei. Quod autem in quibusdā locis patena tenet discooperta: significat q̄ sacerdos orat pro eternis q̄ per predicationem christi nobis reuelantur. Per patenā autē que rotunda est: significat eternitas que caret principio et fine: qd̄ in quibusdā ecclesijs tenet cooperta significat q̄ sacerdos per orationē orat in fide ecclesie et qd̄ orat pro vniuersali ecclia. Quod autē sacerdotis manus a diacono sustētantur cum dr̄. Pater nr̄. significat q̄ Ur et Aaron sustentabant manus Moysi orantis pro Ismaele quādo pugnabat contra Amalech. Exo. xvij. Quod autē diaconus iuuat sacerdotē deponens calicē in altari: signat qd̄ Joseph et Nicodemus deposuerunt corpus xp̄i et posuerūt illud in monumēto. Joannis decimo nono. Quod aūt diaconus tunc osculat dextrū humerum sacerdotis: signat quod debet esse particeps laboris vt sit eterne retributionis particeps. Quod autem in quibusdā locis puer stat vestitus hīs capam et trāsuerso: significat qd̄ capu conuersum est ī caudā .s. iudei q̄ expetāt messiā cū iā venerit. Cuz autē sacerdos dicit. Libera nos. etc. tradit patenam subdiacono diacono: et diaconus sacerdoti: et osculat eū in dextero humero. p qd̄ significat qd̄ ipē vult esse socius in passione et in regno scōz qd̄ dicit apl̄s. Si compatimur corregnabimus. Qd̄ sacerdos signat se cum patena et postea deosculatur ipsaz: signat qd̄ p passionē filij reconciliemur deo p̄ri: et erimus heredes regni celestis. Iterū patena seorsum posita: significat lapidem .a. sepulchro cōmotuz. In fine clausule huius dicit sacerdos. Per dn̄m nr̄m. etc. Et facit tres partes de hostia. vnā ponit in calice: et duas comedit. vel secundum romanā ecclesiā vnam comedit: et aliā ponit in calice: tertiā reseruat vsq3 in finē misse. Frāgitur aūt hostia ī tres

partes. Primo i memoriã trinitatꝫ. Scḋo in memoriã triplicis statꝰ xp̃i. Primo mortalis cũ hostibꝰ manẽs. Secũdo mortuꝰ i sepulchro iacens. Tertio immortalis i celo existens. Tertio frangiť hostia ĩ tres partes: in signũ vel memoriã qḋ xp̃s passus fuit in triplici parte. s. in manibus: pedibus ⁊ latere. Quarto frangiť hostia in tres partes: in signũ qḋ tres sunt partes corporis mystici. Una pars est in celo: ⁊ diciť ecclia triũphans. Scḋa in terra: ⁊ hec pars diť ecclia militãs. Tertia est i purgatorio: ⁊ hec diciť purgãs. Et hec tres partes possent haberi p hos versꝰ. Tres sunt ecclie ptes. ps p̃ma laborat. In terris p̃te iã fouet alta q̃es. Partem q̃ restat expurgãs decoq̄t ignis. Excoctaqꝫ patet trãsitꝰ ad reqem. Viso q̃liter tres partes fiũt de hostia: tũc videdum est quid vtraqꝫ pars significet. Prima que ponitur in calice: significat ꝙ xp̃s transijt de virgine Maria. Pars comesta signat oẽs fideles. Pars reseruata signat omnes mortuos. Hoc modo exponit Gelasiꝰ papa. Alio modo pars posita in calice: signat ecclesiã militãtẽꝫ. Pars comesta signat ecclesiã triumphantẽ. Pars reseruata vsqꝫ in finẽ misse scḋm antiquũ morẽ: signat eos qui sunt in purgatorio. vñ versus. Frangitur in tres partes hostia. tincta beatos: pars sicca notat viuos: sruata sepultos. Itẽ notãdum est qḋ sub qualibet parte est christus totus verus deus ⁊ verus homo: sicut si frangitur speculũ in qualibet parte ipsius resultat imago respiciẽtis. Item in diuersis locis sicut patet de voce. vt si aliquis loqueretur multis vox vna est: tamen a multis percipitur ⁊ simul. Et quia dicitur hic. Pax domini. Pro cuius declaratione vide quid dicat Augustinus in psalmo. lxxxiij. in versu iusticia ⁊ pax osculate sunt se. glosa. Fac iusticiã ⁊ habebis pacem quia osculanť se iusticia ⁊ pax. Si enim nõ amaueris iusticiã: pacẽ nõ habebis. Amãt enim se duo ista scilicet iusticia ⁊ pax ⁊ osculãtur se taliter: vt qui fecerit iusticiã inueniat pacẽ osculantẽꝫ iusticiam. due amice sunt. tu forte vnam vis ⁊ alteram non

facis. Nemo est enī q̄ nō vult pacē: sed nō oēs volūt operari iusticiā. Interroga oēs homines. vultis pacē? vno ore tibi respōdet totū gen⁹ hūanū opto. cupio. volo. amo. Ama iusticiā q₂ due amice sunt iusticia ꝛ pax ipse se osculant̄. Si amicā pacis nō amaueris: nō te amabit ipsa pax nec veniet ad te. Quid enī magnū ē desiderare pacem? quiuis malus desiderat pacē: bona enī res ē pax. Sed tu fac iusticiā q̄m iusticia ꝛ pax se osculant̄. nō litigāt. tu quare litiguas cū iusticia? Ecce iusticia dicit tibi ne fureris ꝛ nō audis. ne adulteres ꝛ non vis audire. nō facias alteri qđ tu pati non vis. non dicas alteri qđ tibi dici nō vis. Inimicus es amice mee dicit tibi pax. Quid me queris amica su₂ iusticie? Quēcūq₃ inuenero inimicū amice mee: nō ad illū accedo. vis ergo venire ad pacē: fac iusticiā. ꝛ sic homo est vacuus sine deo: nec est aliquid in eo delectabile. hec Augu. vbi supra.

Sequitur quarta clausula. s. Pax domini sit. quā cum dicit sacerdos: facit tres cruces cū parte hostie: quam postea debet ponere in calice. Tres p̄me significant q͞ xp̄s resurgēs a mortuis: dixit discipulis suis. Pax vobis. Jo. xx. Dicit ergo sacerdos. pax dn̄i. i. pax pectoris sit vobiscū semper. i. in presenti ꝛ pax eternitatis in futuro. Chorus respōdet. Et cū spiritu tuo. triplex pax. s. pax pectoris: pax tēporis: ꝛ pax eternitatis. ꝛ tūc incipit. Agnus dei. in quo notat̄ q͞ xp̄s ad tria venit. Primo vt liberaret nos a miseria culpe. Secūdo vt nos redimeret a miseria pene. Tertio vt nobis donaret de plenitudine gratie sue. Quantū ad duo prima dicitur bis miserere nobis. Quātum ad tertium dicitur dona nobis pacem. Item dicitur ter agnus dei. Primo q₂ cognouit patre₃ obediēdo ei. Unde aposto. ad ephe. ij. Factus est obediens vsq₃ ad mortem. Dicitur enim agnus ab agnoscēdo. Secundo dicitur. Agn⁹ dei. quia agnouit matrem suā: eius curam habēdo. Unde Joan. xx. Ecce mater tua. Tertio dicitur. Agnus dei. quia pro pietate sua fact⁹ est nobis hostia. Agnus enim dicitur ab agno grece. qđ est

puer latine. Agnus dico. p̄ro cui⁹ declaratione notādū q̄d totus x̄ps sumit in hoc sacramēto altaris qui est fons ⁊ ori go totius gratie: cuius figura p̄cessit Exo. xij. q̄m manna deus pluit patribus i deserto: q̄ quotidiano celi pascebant alimēto. Exo. xv. vnde panē angeloꝝ mādūcauit hō. Sed tunc panē illū q̄ mādūcauerūt mortui sunt. Iste vero panis viuus q̄ de celo descēdit: vitā mūdo tribuit. Jo. vj. māna illud de celo. i. de aere. hoc super celuꝫ. i. de sup̄remo loco celoꝝ. Illud scaturiebat in diē aliū reseruatum: hoc ab oī corruptione alienū est. Quicū q̄ ergo religiose gustauerit: corruptionē non videbit. Illud datū fuit antiq̄s post trāsitū maris rub̄ri. vbi submersis egiptijs liberati sunt hebrei. ita hoc celeste manna nō nisi regnatis p̄restari debet. panis ille corporalis populū antiquū ad terrā p̄missionis p̄ desertum adduxit: hec esca fidelis p̄ huius seculi desertum trāseūtes in celo deducit. vnde recte viaticuꝫ appellatur: q̄ in via nos reseruās: vsq̄ in patriaꝫ deducit. Et sic q̄uis in veteri testamēto fuerunt plures figure materialiter: tamen oēs ad hanc reducunt. q̄ in oībus sacrificijs ⁊ oblationibus antiquorum significat illud q̄d est res ⁊ sacramētū in eucharistia: ⁊ q̄d significat per agnū paschalē. s. ipse x̄ps qui obtulit se deo patri p̄ro nobis oblationē hostiaꝫ. sic mḡr sen. suo quarto. di. viij. ⁊ ibi tho. Et interp̄tat. māna. q̄d est hoc?

Sequitur quīta clausula huius. s. Sacrosancta cōmixtio. quā cum dicit sacerdos: ponit partē hostie qua fecit tres cruces in calice. ⁊ facit sacerdos hāc commixtionem ad significādū q̄ corpus x̄pi non fuit sine sanguine: vel sanguis sine corpore: sed vnam facit: ad designandū q̄ vnū sacramētum conficitur ex specie panis ⁊ vini: per q̄d innuit q̄ x̄ps vltra iam nō erit moriturus. Facta cōmixtione ⁊ finita orōne assumit pacem a corpore dn̄i ⁊ dat diacono. ⁊ hoc fit in signū q̄ pax sp̄ualis data est a x̄po humano generi. diaconus dat pacē alijs: ⁊ alij inter se. in signū q̄ oēs debēt habere pacē ⁊ maxime filij eccl̄ie. Per hāc rationē pōt habe-

ri ratio. quare nō daт̄ pax in missa ꝑ defunctis? ⁊ est q꞉ de functi nō indigēt tēporali pace siue corporali sanitate.

Sequitur de pceptione corporis ⁊ sanguinis x̄pi.

SEquitur. perceptio corporis ⁊ sanguinis dn̄i nr̄i iesu x̄pi. ⁊c. Ante corporis ⁊ sanguinis perceptionem debet dicere sacerdos oraciones a sanctis patrib⁹ institutas. Prima dirigitur ad patrē que incipit. Dn̄e iesu. Alia ad spiritum sanctū. s. Assit nobis q̄s dn̄e. vel veni sancte sp̄us. Post hoc debet sacerdos meditari de incarnatione x̄pi. dicat sacerdos hāc orationem. Corpus ⁊ sanguis dn̄i nostri Jesu x̄pi custodiat me. Post perceptionem corporis ⁊ sanguinis sumat de vino semel vel bis prout cōsueuit. vel si q̄s debeat celebrare iterū illa die: post perceptionē corporis ⁊ sanguinis nil sumat de vino in prima missa. q꞉ corpus x̄pi exigit stomacum ieiunū: ⁊ sic non fert ieiunū. vnde versus. A te sumenda nō est ablutio vini: hac iterū luce si celebrare velis. Post hoc dicaт̄ communio que sic appellatur vt cōmunicemus. ⁊c. Uel dicitur communio. quia in primitiua ecclesia populus cōmunicabat quolibet die. Sed propter peccatum circumstās nos statutum fuit vt cōmunicaremus ter in anno solū. s. in pascha ⁊ in pētecoste ⁊ in natiuitate dn̄i ⁊ modo precipitur omnibus ad min⁹ in pascha. ⁊ notādum q̄d pro cōmunione que solebat fieri quolibet die datur pax quotidie. Item pro communione q̄ solebat fieri diebus dn̄icis datur panis benedictus. His expletis vidēdum est de quarta parte misse que dicta est superi⁹ gratiarum actiones. In hac parte reddit sacerdos ad dextrum cornu altaris in signū q̄d iudei cōuertenт̄. Postea dicit collectas iuxta numerū secretoꝝ. Collecta aūt quā dicit sacerdos in fine misse signat q̄d subsequens est nobis necessaria sicut precedēs. Et illa vltima signat q̄d aduocatū habem⁹ apud patrē. Et nota q̄d sacerdos quinquies vertit se ad populū: in signum quod x̄ps in die resurrectionis quinq꞉ vicibus apparuit discipulis suis ⁊ marie magdalene. Itē duo

bus discipulis euntib⁹ in Emaus. Mulieribus reuertenti bus de monumēto que tenuerūt pedes ei⁹. ⁊ vltimo. xj. discipulis cōgregatis in Hierusalem. Alibi vero quinqȝ vici bus tantū legitur eisdem apparuisse infra suam ascēsionē. Itē ad mare tyberiadis Petro ⁊ filijs zebedei ⁊ alijs mulieribus. His dictis dicit sacerdos vel diaconus. Benedicamus domino. inuitans populum ad gratiarum actiones: quia post omnia debemus humiliari deo. In diebus festiuis dicitur. Ite missa est. idest ite ad propria: missa est cōsumata. Itē. ite missa est. sumit̄ a veteri lege vbi populus israeliticus licēciat⁹ a rege cito reuerti cō sueuit ad ꝓpria. Itē. ite missa est. s. xp̄s. In missa pro defunctis dicitur. Requiescāt in pace. ⁊ optat̄ eis requies eterna. Itē dicit ps. Septies in die laudē dixi tibi. propter quod ecclesia constituit septem horas dicendas ad laudes. Primā. tertiam. sextam. nonā. vesperas. completoriuȝ ⁊ matutinas. Matutinale officiuȝ propter carnē domādā ⁊ ꝑ psalterio legēdo a sctis patribus institutū est. qꝛ sic dr̄ eccl̄e. xxij. Vigilia oculoꝝ tabescit carnes. i. macerat. Laudes. ad tētationes diaboli repellendas. Unde Esaie. xxvj. Expergiscimini ⁊ laudate q̄ habitat̄ in puluere. Et quia dicit̄ hic. expergiscimini. nota q̄d expergiscor. ris. experrectus sum. i. a sono euigilo. ⁊ sic expergiscimini. i. a somno euigilate. Itē ad corona gl̄ie obtinēdā iuxta illud. Nō sit vobis vanū surgere ante lucē: qꝛ ꝓmisit dn̄s coronā vigilātibus. Primā dicimus: quia tunc osculatus fuit dn̄s a iuda. Tertiā: quia tūc linguis iudeoꝝ morti fuit adiudicatus. Itē in hora tertia sp̄us sctūs ad ap̄los descēdit. vnde cātat ecclesia. Dū hora cūct̄ tertia. Sexta dr̄: qꝛ tūc fuit crucifixus. Nonā dicimus: qꝛ tunc emisit sp̄ūm. Vesperas: qꝛ tunc dn̄s fuit depositus de cruce. Completorium: qꝛ tūc positū fuit corpus xp̄i in sepulchro. Et notādū q̄d cōtigit peccare ore. corde. ⁊ opere. ideo tribus modis incipiūtur hore. Matutine per Dn̄e labia mea. Et cōpletoriū per Cōuerte nos. Alie vero ꝑ De⁹ i adiutoriū. Dn̄e

labia mea aperies.cõtra pectm̃ oris dicit᷑. Deꝰ i adiutoriũ. cõtra peccatũ operis. Cõuerte nos. cõtra peccatũ cordis. Et qꝛ i pctõ cordis [illegible]ris ẽ aliq̃d operꝫ:ideo per oẽs horas diei dr̃. Deus in adiutoriũ. Monachi vero dicũt i matutinis p̃us. Deus i adiutoriũ. Et postea. Dñe labia mea aperies.qꝛ sine auxilio dei nec cor nec labia ad eiꝰ laudẽ possũt aperire. Jo.xv. Sine me nihil potestis facere. Hymnus significat laudẽ. Psalmꝰ bonã ⁊ diuinã opationẽ. Antiphona charitatꝫ copulã. Capi.exhortationẽ boni operis. Respõsoriũ.bonũ opus. Versiculꝰ.fructus boni operis. Oro. miam dei.que precedit ⁊ subseq̃tur hoiem ĩ bonis operibꝰ. Et qꝛ dictũ est supra de euãgelio:nõ ẽ sub silẽtio p̃tereũdũ. Pro q̊ notãdũ q̊d qñ dr̃ euãgeliũ vel aliq̃ pars euangelij: vel benedictꝰ dñs deꝰ israel.⁊c̃. Ad matutinas ⁊ ad Magnificat i vesperꝫ.⁊ quãdo dr̃ Nũc dimittis i cõpletorio. ⁊ quãdo dr̃ Glĩa i excelsis deo.⁊ quãdo dicunt᷑ collecte siue post cõi. et q̃ndo dicit᷑ Ite missa ẽ:debẽt hoies stare ⁊ nõ sedere discoopertis capitibꝰ.sic ꝓpheta in p̃s.cxxj. vbi dicit. Stãtes erã pedes nr̃i i atrijs tuis hierusalẽ. Sic etiã i capi. scire.di.lxxvj.sic in ca. pe.de. vj.⁊ ho.cle. sic etiam in capi. apostolica de co.di.j.sed que differẽtia sit inter stare ⁊ sedere:pro huiusmodi declaratione vide.capi.j.vt clerici.de.vj. ⁊ hon.cle.vbi dicitur vt laici secus altare stare vel sedere nõ presumant. Sed qñ corpus dñi nostri iesu christi fuerit cõsecratum debent homines flexis genibus orare ⁊ non surgere vsq̧quo sacerdos communicet:⁊ tandem debẽt surgere qñ dicitur. Ite missa est.qꝛ tũc datur oibus licẽtia abeũdi vt supra habitũ est.q̧ est valde notãdum. Sed pro ampliori declaratione huius particule. Ite missa est.sciendũ q̧ ite missa est nunq̃ dicitur nisi tẽpore quo cãtat᷑. Gloria in excelsis deo. Et gloria in excelsis deo nunq̃ cantatur nisi qñ dicitur. Te deũ laudamꝰ. Sed loco ite missa est qñq̧ dicit᷑. verbũ patris hodie.⁊c̃. Vel aliud simile: vt in die natalis domini nr̃i Jesu christi.sed alio tẽpore semper dicitur

benedicam⁹ dño.sic ꝓpheta in ps.xxxiij. benedicã dñm in oi tẽpore.glo.s.tã in tẽpore aduersitatꝫ ꝙ in tẽpore ꝓsperitatis.sic etiã Arist.ethi.j.ca.ij.in fortunã. Cui⁹ verba sũt. Fortunã q̃ ferret optime ac per oĩa omnino decẽter hic enĩ vere bonus et quadragul⁹ sine vituperatione. Et quo infertur ꝙ vir bonus.prudẽs.discret⁹.felix. ꝛ beat⁹ fert fortunã prosperã ꝛ aduersaꝫ decẽter.quia licet ambe fortune ad sint ꝛ desint:semp se habẽt vt lignũ quadratũ vt taxillus:q̃ licet cadat ex vno vel altero latere:semp se habet bñe ꝛ secure. Sed q: diximus hic de missa. Sciendũ ꝙ missa ẽ honor dei ꝛ sanctorũ:salus viuorũ ꝛ reqes defunctoꝝ. Missa enĩ dicit̃ eo qḋ celestꝫ missus ad cõsecrãdũ viuificũ corpus adueniat. Sꝫ notãdũ ꝙ fideles nõ debẽt recedere a missa vsqꝫ quo det eis licẽtia vt dictũ est.s.dicẽdo. Ite missa ẽ.vel benedicamus dño:vel aliqḋ simile.sic in ca.missas.de.cõ.di.j. vbi dicit̃. Missas die dñica secularib⁹ totas audire spũali ordine ꝑcipim⁹ ita vt ante bñdictionẽ sacerdotꝫ egredi populus non ꝓsumat.qḋ si fecerit ab ep̃o publice confundat̃. Pro quo sciẽdũ ꝙ si mulieres speculũ suũ amiserint in quo facies suas ĩspiciũt diligẽter querũt vt curiose tergãt a puluere ꝛ a sorde:ꝛ sic multo ampli⁹ speculũ iterioris hominis debem⁹ ꝛ inuenire ꝛ tergere ꝛ inspicere vt in eo totã turpitudinẽ nr̃aꝫ valeam⁹ deprehẽdere.i.a nobis expellere:ꝛ ita per cognitionẽ nr̃am ad cognitionẽ dei puenire.sic. Augu. in libro ḋ spũ ꝛ aĩa ca.lij. Sed ꝑ speculis mulierũ de q̃b⁹. s.excubãtib⁹ in hostio tabernaculi. Sed si querat̃ quomodo de speculis mulierũ labiũ eneũ fieri põt. Respõsio.dicẽdum ꝙ si aliqḋ tale speculũ eneũ est valde politũ ꝛ est nature specularis vt.s.imaginis reddat vel ꝙ ista specula de vitro erãt:sed erãt incassata ĩ ere.sicut nũc incassant̃ in ligno. Sed alij dicũt ꝙ labiũ nõ esset de speculis:sꝫ de ere tãtũ in cuius circuitu erãt posita specula vt videret sacerdos vult⁹ sui maculas abluẽdas. Sꝫ Abenazra dicit ꝙ mulieres excubãtes ĩ hostio tabernaculi erant mulieres deuote q̃ derelicta

seculi pōpa: seipas cū suis ornatibus dño obtulerūt. sz Hieroni. et Abenazra. dicūt istā litterā debere exponi de mulieribus orātibus et deuotis. Sed Ra. sa. dicit q3 dz exponi de mulieribus gignētibus dicēs. q3 qñ Pharao mandauerat masculos hebreorū nouiter natos occidi. viri abstinebāt se a coitu. Mulieres aūt vt prouocarēt viros ad prolis procreationem: componebant vultus suos intuentes ad specula: et sic viri ad eas accedebant. ex quarū propagatione nata est tanta multitudo israel. sic eps abu. et sic pondera speculum in rubro qñ dicit' sacerdotū volētiuz celebrare missaz. Pro quo ē notādū qd dr Ro. j. Inuisibilia dei p ea q̄ facta sūt intellecta conspiciuntur. Et sic dicit littera nra. q3 sacerdotes volētes celebrare debent habere corā se speculum materiale: q2 materiale speculum significat spirituale: qm̄ sicut mediante materiali speculo possunt abstrahi macule corporales: Ita mediante speculo spirituali. s. contritione confessione et satisfatione abstrahentur macule spūales. i. pctā mortalia q̄ maxima cuz diligētia debemus fugere propter rationes superius allegatas qñ fuerūt aliqua tacta de pondere peccati mortalis. sed pro ista materia de peccato nota q3 ignis inferni et ignis purgatorij est vnus ignis numero. sic Tho. iiij. sentē. distin. l. et grego. iiij. dia. c. xiv. propterea q2 dicimur sacerdotes multum debemus cōspicere significatū istius dictionis sacerdos ne mētiamur. qm̄ mendaciuz non solum cōmittit' verbis: verūetiā factis. sic in ca. cauete fratres mendaciū. xxij. q. v. Cuius verba sunt. Cauete fratres mendacium: q2 oēs qui amant mēdaciū filij sunt diaboli. Non solū verbis falsis: sed in simulatis operibus mēdacium est. Mendacium nanq3 ast xpianuz se dicere: opa christi non facere. mendacium est episcopum sacerdotē vel clericū se profiteri: et contraria huic ordini operari. De hac materia loquitur magister sen. li. iij. di. xxxviij. et ibi Tho. que pro presenti reliquo. Et q2 de materia speculi alibi diximus: hic aliqua breuiter dicemus. sed pro presenti licituz

est vt semp speculū cō sciētie cōspiciam⁹: vt clerici dicamur. Et sic breuiter tria perstriguā. primū dispositionē volētiū accedere ad tātū sacramentū. Secūdū quomodo sacerdotes debem⁹ esse deditі reb⁹ spūalib⁹ ꝛ nō tēporalib⁹. Tertiū ꝛ si sacerdotes nō bene se habeāt circa fructus beneficiorū restitutioni obligent. Quātū ad primū nota qḋ de⁹ hortat oēs volētes accedere ad tātū sacramētū ne idine accedamus. sic. j. cori. xj. Qui māducat ꝛ bibit idigne: iudiciū sibi māducat ꝛ bibit nō diiudicās corp⁹ dn̄i. Et sic sanis. s. sanitate spūali sana ē refectio panis. sicut gutturi sano tpe fam suauis ē cib⁹ panis: ꝛ sic materia hui⁹ sacramēti tāgit. Jo. vj. Pro quo nota ꝙ sicut cib⁹ corporal pdest corpori: ita ꝛ melius tantū sacramētū pdest aie existenti in charitate. ꝛ sic hoc sacramētū etiā tāgit a ppheta ī ps. lxxvij. ꝛ sic dicetiā ꝙ sicut iuuant corpora ꝛ sustētant mediātib⁹ cibis corporalib⁹: meli⁹ sustētant ꝛ cibant aie bene disposite cibis spūalib⁹. i. sāguine xpi ꝛ ei⁹ carne. sic Jo. vj. q̄ māducat meam carnē ꝛ bibit sanguinē meū: hēt vitā eternā. Et isto in loco dr̄. Nisi māducaueritis carnē filij hois ꝛ biberitis eius sanguinē: nō habebitis vitā ī vobis. Sed aliqs posset dicere. Cōtra. infideles ꝛ hoies pctōres nō accedūt ad tātū sacramētū corporis xpi: sed viuūt. Dicēdū ꝙ ē distiguēdū de vita. qm̄ alia vita ē corpalis: alia spūalis: ꝛ alia eterna. Vita corpalis tādiu durat q̄diu aīa ē vnita corpori. q̄ vita ē principiū quo viuēs viuit. Sed Arist. dicit. ij. de aīa in ca. q̄re pmo. iij. ca. vita viuētib⁹ est eē. Sed vita spūalis est q̄diu aliqs est in charitate ꝛ tūc deus dat eē aie: q̄ deus ē vita spūalis ipius aie. qm̄ sicut aīa dat esse corpori: ita ꝛ meli⁹ ꝛ lōge verius de⁹ dat esse aie rationali. sic actu. xvij. De⁹ est quo sumus viuim⁹ ꝛ mouemur. pōdera verbū sumus. Et sicut separatur a corpore ratione indispositionis corporis: q: humores sunt inadequati. i. improporcionati ꝛ indispositi: ita deus separatur ab aīa ratione cuiuscūqꝫ pcti mortalis. qm̄ sicut mors corporalis est separatio aie a corpore: ita mors

spūalis ē sepatio dei ab ipa aīa. Sed vita eterna est qñ ali quis decedit in charitate.s.mediāte baptismo in paruulꝫ:ꝛ in adultꝫ mediāte baptismo ꝛ cordis cōtritione:oris cōfessi one:ꝛ operꝫ satisfatiōe. Et sic ad argumētū dicēdū ꝙ si in fideles ꝛ pctōres viuāt si nō cōicēt:cōcedēdū est ꝙ viuūt vi ta corporali vel naturali. Sed ē negādū ꝙ viuūt vita spū ali. Et sic etiā posses dicere qđ mors triplex ē vt supra dictū est.s.corporalis:spūalis ꝛ eterna. Corpalꝫ ē qñ aīa separa tur a corpore:spūalis qñ deꝰ separat̄ ab aīa ratione cuius cūq3 pcti mortalis. Sꝫ mors eterna ē qñ aliq̄s decedit cū aliquo pctō mortali.de q̄ Job.x. Libera me dñe de morte eterna. Sed ꝙ mors sit triplex:sic poteris ꝓbare cū ꝓphe ta in ps.xxxiij.vbi dr̄.mors pctōꝝ pessima.sꝫ in oī posterio ri intelligit̄ suū ꝑus vt ī hac ꝑticula pessima.sub qua intel ligit̄ mala ꝛ peior:ꝛ hoc sic.mors corpalꝫ mala ē:mors spū alis peior:sꝫ mors eterna pessima. Sed alibi dñs deꝰ hor tat̄ nos ad suscipiēdū xp̄m ī hoc sacramēto vt.s.simus sine peccato mortali.vt in ps.cxxvj.vbi dicit ꝓpheta. Surgite postq̄ȝ sederitis q̄ mādueatꝫ panē doloris.surgite īquit a le cto egritudinis vanitatis supbie q̄ māducatis.i.māducare intēditis panē doloris.id est corpꝰ xp̄i. Et dr̄ panis dolorꝫ: q: sine dolorꝫ cōtritione ꝑcipi nō debet. ꝛ ista sufficiāt q̄ ad ꝑmū. Quātū ad scđm dicēdū.ꝙ oēs sacerdotes debent esse deditī spūalibꝰ ꝛ nō tpalibꝰ.q: xp̄s redemptor nr̄ dicebat eijciēdo emētes ꝛ vēdētes colūbas cū funiculo:domus mea domꝰ orōnis vocabit̄.ꝛ ē dicere ꝙ sacerdos bonꝰ ꝛ deditꝰ rebꝰ spūalibꝰ dr̄ domꝰ dei.sꝫ deditꝰ rebꝰ tpalibꝰ nō dicet̄ domꝰ dei sed speluca latronū.i.pctōꝝ vel diaboli. đ quo sa tis dictū fuit supra.nec domꝰ orōnis dicet̄:sed domꝰ male dictionis:qm̄ vt dicebat Augu. nemo pōt cōspicere simul celū ꝛ terrā.sic Jo.viij. Nemo pōt duobꝰ dñis seruire. Et nota qđ illa eiectio xp̄i emētiū ꝛ vēdētiū de tēplo significat quod boni sacerdotes:fideles ꝛ prudētes debēt manere in ecclesia dei:ꝛ mali vt simoniaci ꝛ imperiti ꝛ alij huiusmodi

deberēt expelli:ne mētianẛ. Sꝫ mirādūꝫ ē de multꝭ archie-
piscopis ⁊ epis quātā diligētiā adhibēt circa custodiā alicu
ius fortalicij q̄ nō adhibēt tātā diligētiā circa custodiā mul
tarū aiarū:cū sit maxima differētia ⁊ ꝑ cōsequēs maiꝰ peri
culū.sed vbi maius ꝑiculū vertiẛ: ibi cautius ē agēdū.sic in
ca.vbi maius ꝺ ele.in vi.Sꝫ pro supradictꝭ nota q̄ꝺ nec cle
rici vel monachi secularibus negocijs se imiscere debēt. sic
in ca.ij.nec de.vel mo.Sꝫ in cōtrariū est cōsuetudo clerico
rū nr̄i tēporis:q̄ qn̄qꝫ bn̄ se itromittūt i rebꝰ tꝑoralibꝰ q̄ꝺ ē
horrēdū. ꝑ q̄ facit illud ꝓphete in p̄s.xxiij. vbi dicit. Beatꝰ
hō quē tu erudieris dn̄e:⁊ de lege tua docueris eū. Sed sa-
cerdotes ignari ⁊ cupidi qn̄qꝫ fauore rerū tēporaliū se itro
mittūt i causis beneficialibꝰ quocūqꝫ modo ⁊ via possint.
q̄ꝺ est tristādū.de q̄bus ꝓpheta in p̄s.xxxix. Thesaurizāt
⁊ ignorāt cui cōgregēt ea. Et sic cōplˀes sacerdotes decipiū
tur:cū sint patres pauperū ⁊ faciūt se patres diuitiarum re
rum tēporaliū ⁊ sic nō faciunt ea ad q̄ tenenẛ ⁊ obliganẛ: ⁊
sic decipiunẛ.qm̄ sicuti ē patrū carnaliūꝫ ꝓuidere filijs car
nalibus in tēporalibus ⁊ spūalibꝰ:ita ē sacerdotū ꝓuidere
pauperibꝰ in tēporalibus ⁊ spūalibꝰ.sic in ca.qm̄.xvj.q.j.
⁊ de ista materia deo duce aliq̄d diceẛ. Sed ꝑ dictis ⁊ dicē
dis vide ca.negociatorē.lxxxviij.di.vbi diciẛ. Negociatorē
clericū ex inope diuitē:⁊ ex ignobili gl̄iosum q̄si quasdā pe
stes fugite. Ex quo eliciūt canonice q̄ꝺ pestꝭ sit fugiēda. Et
sic dicit xp̄s redemptor noster. Filioli mi si aliqua ꝑsecutio
fuerit in aliquo loco fugite de ciuitate in ciuitatē. Mat.x.⁊
ysi.dicebat in li.ethimo.q̄ꝺ pestꝭ est morbus cōtagiosus q̄
corrupto vno aiali faciliter ad alia trāsit. Et sic cōcluditur
q̄ꝺ tā pestis corporalis q̄ꝫ spūalis semꝑ est fugiēda.qꝛ sicut
corporalis corrūpit corpora:ita spūalis.i.peccatū mortale
⁊ consortiūꝫ mali hominis aiam.sic propheta p̄s.xvij.cum
sancto sanctus eris.⁊c̄.sed notādū q̄ꝺ negotiū dicitur tribꝰ
modis.primo quilibet actus secularis rerū vt in capitulo.j.
ne cle.vel vo.⁊c̄. secundo modo dicitur negotium seculare:

iudiciũ de rebus secularibus. vbi dicitur q̄ clericis nō licet nisi inter clericos tãtũ.xi.q.j.et his.tertio modo dicit̃ q̄ fit inter seculares homines: qđ etiã nō licet clericis nisi de his que pertinẽt ad iudiciũ ecclesie puta dcimis.Sed clerici qđ operant debeãt dare rebus sp̄ualibus.sic Exo.xxx.vbi dicitur.faciesq̄ altare.&c.sic in ca.xij.q.j.vbi dicit̃ duo sunt genera christianorũ.est enĩ genus qđ mãcipatũ diuino officio & deditũ cõteplationi & orationi:ab oĩ strepitu tẽporalium cessare cõuenit vt sunt clerici & deo deuoti videlicet cõuersi. Cleros enĩ grece:latine sors.inde huiusmodi homines vocãtur clerici.i.sorte electi.Omẽs enĩ deus ĩ suos elegit.hi nãq̄ sunt reges.i.se & alios in virtutibus regẽtes: & ita in deo regnũ habẽt & hoc designat corona in capite.Hanc coronã habẽt ab institutione Romane ecclie in signũ regni qđ in xp̄o spectat̃.Rasio vero capitis est tẽporaliũ omniũ depositio.Illi enim victu & vestitu contẽti:nullam inter se habẽtes proprietatem:debent habere oĩa cõmunia.Aliud vero genus christianorũ vt layci:laos enĩ grece latine populus. licet his tẽporalia possidere:sed nō nisi ad vsum.Nihil miserius est q̄ propter nũmũ deum cõtemnere.Nihil felici⁹ est q̄ propter deum mundum cõtemnere.cõcessum est vxores ducere.causas agere.terram colore.inter virum & vxorẽ iudicare.causas agere:oblationes super altaria ponere sic semper decimas dare: & ita saluari poterunt. Quantum ad tertiũ dicẽdum q̄ sic teneant̃.vt in ca.j.di.xliij.vbi dr̃. O sacerdos de bonis ecclesie tibi pmissũ ẽ viuere:sꝫ nō vt luxurieris.hoc etiam tenet archi.in ca.statutũ.de rescriptis li.vj.hoc etiam tenet ostiẽsis.xliiij.di.in principio.sic etiam dominicus in capitulo presenti d̃ officio ordinarij.libro.vj. sic etiam.Ioan.de lignano.sic etiã abbas in cle.gratie de rescriptis.sic abbas in capi.finali de pecu.cle.etiã de ꝓprio patrimonio.sic etiam enri.scrutatur veritatis in rubrica de cle.non re.& in pluribus alijs iurib⁹.Et sic video:fortassis quod periculosum sit clericari.

Sed vtruz clerici teneant ad restitutionē de fructibus ecclie pceptis: sed male cōsumpt. Dicēdū q pro ista materia vtile esset te videre epm abulen. sup mat. q. lxxiiij. qui in hac materia subtiliter se habuit. inducēdo illā autoritatē numeri. xviij. qñ dedit des decimas filiz leui dicēdo oēs decimas israeli in possessionē deberi pro ministerio qñ seruiūt in tabernaculo federz. Et cōsequēter ecclia dat illa bona vt paupes inde alant: qr ecclia recipit bona d elemosinis fideliū et vult q in illis expēdant. maxime qr ecclia cū sit a deo instituta ē optime ordinata: et singule res sue sunt bene disposite. Fruct9 ergo suos ad bonū finē ordinat: qr ditari nō est bonū sed ptinet ad auariciā: et etiā ē occasio peccādi. j. ad Thimo. vj. Qui volūt diuites fieri: icadūt i laqueū diaboli. Nō eni ecclia intēdit quēpiā ditare: sz solū dare sustētationē. Quod autē aliud ē ab ecclia nō est itētū cū nec ipe res posesse sunt nisi ad supplēdā indigētiā nostrā. Et inde vocant vtiles: qr ad vsuz sunt. et maxime cōpetit xpianis et potissime clericis. j. ad Thimo. vj. Est qst9 magn9 pietas cū sufficiētia: glo. i. lucrū nostrū nō est i hoc q cōgregemus multas diuitias: sed i hoc qd habeam9 sufficiētiā p necessariis: et de reliquis pietatē. i. elemosinā faciam9. et subdit ibi causa. s. nihil eni in hūc mundū intulimus. nec auferre quid possumus. Habētes autē alimenta et quibus tegamur his cōtēti simus. Et sic pōdera passum scilicet qd ecclesia non intendit clericis dare nisi necessaria. Si autē aliqua superfuerint vult quod illa expendantur in vsus pauperū vt innuitur. xij. q. j. in capitu. illi. et in capi. res ecclesie. et in capi. nulli episcoporū. et in capitu. si prenotū. clerici ergo tenent expendere fructus ecclesie in pias causas ad quas ecclesia illos instituit. si autem ecclesiastici in alios vsus expendant peccant. et tamen quia clerici effecti sunt domini fructuū licite acquisitorū de beneficijs suis: si in alios vsus expenderint: etiā si sint turpes vsus transfertur dominiū sicut si darent de bonis patrimonialibus peccāt tamē mortaliter qr

faciunt cōtra eccl'ie institutionē ꝛ intētionē. Pro quo rogo pōdera illā particulā mortaliter. sed q2 dñium trāsfert̄ nō cōpetit repetitio. sic in glo. illi⁹. c. q̄ habetis. xiiij. q. v. Sꝫ p supradicta materia vide Tho. secūda secūde. q. clxxxv. per totū presertī ad septimū. sed vtrū clerici teneant̄ oīa q̄ sibi superfluūt i elemosinas largiri: Pro ista materia vide episcopū abulen. sup Mat. iij. q. lxxxiiij. vbi recitat opiniones aliquorū dicēdo. Aliq̄ dicūt q̄ sic. ꝛ q̄d mortaliter peccant nō largiēdo. q2 Luce tertio dicit̄ sup illo verbo: qui hēt duas tunicas det vnā nō habēti. dicit. glo. de duab⁹ tunicis dicit ēdis dat̄ preceptū eo q̄d si vna diuidat̄: nemo vestitur in dimidia tunica: ꝛ nudus remaneret qui accipit ꝛ qui dedit. Sed per largitionē vni⁹ tunice intelligūtur ea q̄ superfluūt ad necessitatē vite. vt patet in eadē glosa. ergo dare superflua est sub precepto. ꝛ p cōsequēs q̄ nō dat illa peccat mortaliter. q̄d a fortiori erit in clericis. Itē q̄cunq3 cōsumit q̄d alterius ē: tenet̄ ad restitutionē. bona autē clericorū pauperū sunt. vt innuitur in glosa. Hieroni. sup Miche. ergo tenebit̄ a fortiori dare superflua pauperib⁹. ꝛ sic nō dando peccabit mortaliter. Sed pro supradictis sciēdū q̄d liceat clerico expendere ꝛ quid dare teneat̄ in elemosinā. Dicendū est q̄d clericus pōt habere bona patrimonialia vel aliasvndecūq3 licite acq̄sita: ꝛ pōt habere bona eccl'ie vel obtētu eccl'ie acquisita: q2 ista licita ꝛ hōesta q2 iuste acq̄sita. de primis bonis dicendū q̄d clericus habet potestatē liberā ꝛ plenā in illis. q2 est verus dñs ꝛ plenus dñs illorū sicut laicus bonorū suorū: ꝛ quātū ad hoc licitū est. s. clerico vti rebus suis sicut voluerit. ꝛ ex hac parte nullum est pctm̄. pōt tm̄ accidere pctm̄ ex inordinato modo vel fine. s. vt intendit de fine vt sicut clericus ad luxuriādū dispēset bona sua dādo illa meretricib⁹. vel dādo histrionib⁹ ad laudē hūanaꝫ ꝛ propter delectationē ludorū suorz: nā talib⁹ donare pctm̄ est: ꝛ etiam laicis q2 alicui talium nō licet dare ex hac causa vt ait Augusti. super. Joan. lxxxvj. di. vbi text⁹ dicit. Do

nuꝑ ꝙ sacerdotes siue religiosi nõ debent se imiscere secularib⁹ negotijs. pro quo vide ca. ex merito. vj. q. j. vbi inter cetera dr̄. dū caput egrotat cetera mēbra dolent. Item alibi. Nō potest esse fidelis hoībus q̇ infidelis ē deo. vt in ca. nō potest. ij. q. vij. Cuius lr̄a talis ē. Nō potest erga hoīes eē fidelis: qui deo extiterit infidelis. ⁊ sic nimis vulgatū est q̇d capita tot sensus. Et sic dr̄ in capi. vtinā. lxx. di. vnaquecꝫ prouincia abūdat in suo. Et sic vir bon⁹ ⁊ iust⁹ seq̇tur bona ⁊ iusta: ⁊ vir malus ⁊ iniust⁹ mala ⁊ iiusta: q̇d nota. Sꝫ pro ordine orādi sciēdū ꝙ orās d̄bet orare pie ⁊ ꝑseuerāter. Math. vij. ⁊ p se Jo. xviij. ⁊ ad salutē. Mathei. xviij. ⁊ Mathei. vj. dicitur cū oratis pater noster. ⁊c̄. Placeat xp̄o redēptori nr̄o q̇d talia petam⁹ quibus mereamur cōsequi vitam eternam. Amen.

Finit speculum ecclesie.

¶ Opus breue ⁊ preclarum ad habēdam notitiam sacramēto rum pro vtilitate clericorū editum. Incipit feliciter.

Circa sacramenta primo ocurrit aliquid dicere in cōmuni. Secūdo de ipis in speciali determinare. Circa primum cōsiderāda sunt octo breuia. Primū est ostēdere q̄d est sacramētū. Secūdo vnde dr̄. Tertio quot sūt sacramēta. Quarto ī quibꝰ cōsistūt. Quito a q̄ fuerūt istituta. Sexto q̄ sunt volūtatis ⁊ q̄ necessitatꝭ. Septimo q̄ iterant̄ ⁊ q̄ nō iterātur: ⁊ q̄ est causa q̄re quedā iterant̄ ⁊ q̄dā nō iterātur. Octauo a quibus ministris cōferātur. Circa primū dicēdū est ꝙ scd̄m quod dicit magister senten. lib. iiij. di. j. sic diffinitur sacramētum scd̄m Augu. sacramētuꝫ est illud in quo sub tegumento rerum visibiliū diuina virtus secretiꝰ operat̄ Pro quo nota ꝙ tegumē. inis. ⁊ hoc tectum. i. ⁊ hoc tegumētum vel tegimētum: ⁊ hoc tegimē omnia dicuntur a tego. is. Ad secundū dicendum ꝙ sacramētum dicitur a signo rei sacre. vnde dicitur sacramētum sacre rei signum. Ad tertium dicēdū ꝙ sacramēta sunt septē. scilicet baptismus: ꝯfirmatio: eucharistia: penitētia: extrema vnctio: ordo ⁊ matrimonium. Ad quartum dicēdum ꝙ sacramēta consistunt in verbis ⁊ in rebus vt in sacramēto baptismi res est aqua: verba sunt ego te baptizo. ⁊ in sacramento confirmationis res est oleum secundum debitam dispositionem preparatam: verba sunt confirmo te signo crucis ⁊c. ⁊ sic de alijs sacramentis. Ad quintum dicendum est ꝙ sacramenta instituta sunt a christo ⁊ habent totaꝫ suā virtutem a passione christi. Ad sextum dicēduꝫ ꝙ duo sacramenta sunt voluntaria q̄ recipiuntur secundum volū.

tatem volentium illa recipere: vt ordo et matrimonium. Pro quo nota q in paruulis vnicũ sacramentum est necessarium.s.baptismus.quo assumpto si decedant:euolãt in gloriam. Sed in adultis vsum rationis habentibus duo sacramenta sunt necessaria.s.sacramentum baptismi et sacramentum penitẽtie de peccatis post baptismũ commissis.sic in ca.firmissime.de conse.di.iiij. Alia vero quecumq sunt de necessitate scilicet baptismus:cõfirmatio:penitentia:eucharistia et extrema vnctio. Et dicuntur de necessitate:quia oportet illa recipere in re vel in voto. Pro q vide capi.si ergo.xvij.q.j.in quo dicitur votum enim pro opere reputatur. Et sic dicitur illud nimis vulgatum voluntas pro facto reputatur.quod intellige quando talis voluntas nõ potest reduci ad actum.sic in ca.magna pietas de pẽ.di.j. Ad septimum dicendum q quattuor sacramẽta iterantur scilicet penitẽtia:extrema vnctio:eucharistia et matrimonium. Tria sacramenta non iterantur.s. baptismus:ordo:et confirmatio. Et ista sacramenta non iterantur quia in eis imprimit character. Pro quo nota q character est quedam potentia spũalis q ordinatur in ea que sunt diuini cultus.vel est quedã potẽtia character qua quis põt facere postea aliqua que nõ poterat facere ante. Et p paruulis dicit Augu.in libro de floribus.xxij. veritate qd illi qui post baptismũ statin moriũtur:cõfesti euolãt in gloriã.nõ tamẽ propter hoc sunt occidendi: qm vt ait apłs ad Roma.iij.nõ sunt faciẽda mala vt inde sequãtur bona:nec ecõtra. Et pro sacramẽto baptismi vide capi. Solẽnitates.de cõse.disti.j.in quo dicitur: nec talis trepidatio facit iteratiõẽ. Quoniã nõ mõstratur esse iteratũ qd nescitur esse factũ. Et sic in baptismo nõ solũ deletur omnis culpa:sed etiã omnis pena scilicet eterna. Et in libro de floribus veritate.xxiiij. dicitur vnde patet quod baptismus non delet penã:sed tantum culpã peccati originalis in hac vita mortali et exigua.quoniam ibi re

manet calor:frigus:sitis:ꝛ famis. Et in illis quattuor sacramentis nō imprimitur character. Et character est potestas per quam suscipiens sacramentum: potest aliquid facere vel recipere quod nō poterat ante. Ad octauum dicendum quod quinq₃ sunt sacramenta q̄ dat sacerdos. s. baptismus:eucharistia:penitentia:matrimoniū:extrema vnctio. Et duo sacramenta que sunt confirmatio et ordo dat episcopus.

Sequitur secūda pars hui⁹ operis in qua determinat̄ de vno quoq₃ sacramēto i special. Et primo de sacramēto baptismi. circa qđ sciēda sunt nouē. Primuȝ est qđ est baptism⁹. Secūdū est q̄re fit in aq̄. Tertiū est qđ triplex est baptism⁹. sic i capi. firmissime. xv. q. j. ꝛ etiā in capi. firmissime de cōse. di. iiij. Quartū est qđ est sacramētū tm̄ in baptismo:ꝛ qđ est res tm̄:ꝛ qđ ē res ꝛ sacramētū. Quintuȝ est q̄ sunt de essentia baptismi ꝛ q̄ de solēnitate. Sextū est in quibus partib⁹ debet inūgi infans: ꝛ quare in illis partibus. Septimū est quis est effectus siue vtilitas huius sacramēti baptismi. Octauū est ꝙ in hoc sacramēto baptismi sunt cathezism⁹ ꝛ exorzismus. Nonū ꝛ vltimū est quot mersiones debet suscipere infans i ꝗua a sacerdote vt dicat̄ baptizatus. Circa primū dicēdū est ꝙ secundū magi. sen. li. iiij. di. iij. Baptismus est ablutio corporis exterior sub forma verborum prescripta: q̄ forma est. Ego te baptizo in noīe patris ꝛ filij ꝛ spūs sancti amen. Uel aliter baptism⁹ est causa sufficiēs delēs omne peccatū tam originale q̄ꝫ mortale ꝛ actuale siue psonale excepto debito. Ad secundum dicendum ꝙ baptism⁹ fit in aqua magis q̄ꝫ in alia re:quia gratia que datur in baptismo magis assimilatur effectui aque: q̄ꝫ effectui alterius rei. Quoniam sicut aqua ista materialis ꝛ naturalis mundat maculas materiales ꝛ corporales: ita baptism⁹ mundat maculas spirituales. i. peccata vt in paruulis peccatum originale:in adultis peccatum originale ꝛ morta-

le. Ad tertium dicendū ꝙ triplex est baptismus scilicet
flaminis: fluminis ⁊ sanguinis. Baptismus fluminis re-
mouet culpam ⁊ penā ⁊ imprimit characterem. Baptis-
mus flaminis confert gratiam: nō semel sed pluries. Pro
quo vide quid dicat Augustinus in li. xix. de floribꝰ. iste
enim baptismus flaminis non est alligatus baptismo flu
minis. Unde discipuli quidam loquēte petro prius acce-
perunt spiritum sanctum q̄ essent baptizati vt habetur
in actibus apostolorum. Baptismus sanguinis facit cito
volare ad celum. Ad quartum dicendum ꝙ ablutio exte
rior est sacramentum tantum in sacramēto baptismi. Et
gratia interior est res tantum ⁊ sacramētum ⁊ res est cha
racter qui imprimitur. Ad quintum dicēdum ꝙ de essen
tia baptismi sunt materia: forma ⁊ intentio. Et sunt octo
de solemnitate. s. sal. oleum. chrisma. chrismale. glo. crisme
ras. saliua. cereus. flatus ⁊ patrini. Ad sextum dicendum
ꝙ debet vngi infans in fronte vt publice fidem christi cō
fiteatur. ⁊ in vertice hoc est in parte superiori capitis: vt a
genda ab eo subtilius intelligat. ⁊ inter scapulas vt iugū
christi suauius portet. ⁊ in pectore: vt dulci corde deus di
ligatur ab eo. Ad septimum dicendum ꝙ effectus bap-
tismi est principaliter mundare a peccato originali ⁊ ab
actuali ex cōsequenti: ⁊ preparare ad recipiendū alia sa-
cramenta: ⁊ ideo dicitur sacramentum intrātium ad fidē
christi. Pro quo nota ꝙ peccatum originale nihil aliud
est q̄ originalis iusticie carentia seu priuatio veniens ex
peccato primi parentis. sic Tho. in. iiij. dist. iiij. Ad octa-
uum dicendum ꝙ in baptismo sunt cathezismus: ⁊ exor-
zismus. Et cathezismus est instructio in fide quā debent
tradere patrini baptizati christi baptizato. Exorzismus
est cōiuratio q̄ fit in baptismo vt potestas diaboli repella
tur. Pro quo nota ꝙ sunt tria verba greca respondentia
tribꝰ verbis latinis. Et sic hoc verbū grecū baptizo cor
respondet huic verbo latino lauo. Et exorzizo idē est qđ

coniuro et cathezizo grece idem est quod instruo latine. Ad non: (?) dicendum quod trina immersio vel vna debet fieri secundum consuetudinem, sic dicit magister sententiarum libro quarto, distinctione, iij.

Sequitur de sacramento confirmationis. Circa quod notanda sunt tria. Primum est, quid est hoc sacramentum confirmationis. Secundum est, vnde dicitur et que est eius materia et forma. Tertium est, in quibus sacramentis fit vnctio chrismatis. Ad primum dicendum est, quod (secundum quod dicit sanctus Tho. in. vj. li. sue summe) Confirmatio est consignatio facta ab episcopo cum chrismate in fronte baptizati cum certa forma verborum ad audacter confitendum nomen christi. Ad secundum dicendum quod istud sacramentum confirmationis dicitur a con quod est simul et firmatio, onis, quia simul firmat gratiam spiritus sancti que trahitur in baptismo: et ideo datur dari ad robur. Et materia huius sacramenti est chrisma confectum ex oleo et balsamo. Et forma sunt verba que episcopus profert, s. consigno te signo crucis, confirmo te chrismate salutis. In nomine patris et filij et spiritus sancti. Amen. Ad tertium dicendum quod in tribus sacramentis fit vnctio chrismatis scilicet in baptismo sup caput: ad designandum susceptionem in confirmatione. In fronte ad designandum audaciam confessionis fidei. Et in ordine presbiteratus in manibus ad significandum potestatem consecrandi dominici corporis sacramentum.

Et quia peccatis nostris exigentibus multi ignorãter: et alij scienter prorumpunt in hec verba asserendo talem vel talem clericum esse publicum concubinarium. Pro cuius declaratione queritur vtrum sacerdotes habentes mulieres in domo dicantur publici concubinarij: et alicui videretur ista questio valde difficilis. Pro cuius declaratione vide cap. tua et vestra de coha. cle. et mu. maxime sup illo passu. Nullus audiat missam sacerdotis quem scit concubinam indubitanter habere. Et quia dicitur in textu missarum, glo. i. etiam alia diui-

na officia. Dicitur etiam vlterius indubitāter. i. per sentē tiam & p confessionē & per euidētiā facti vt. s. quia crimem nulla tergiuersatione celari pōt. Et est tergiuersatio simulatio quedā. Sed thomas suis quodlibet. qdlibet. xj. ar. viij. inter cetera dicit. Attēdendū tamē est quod hoc non intelligitur de quolibet sacerdote fornicario. Sed de publicis fornicarijs: qui proprie dicūtur publici quādo iudicio & sententia ecclīe vocātur publici qd est valde notādū Et p āpliori declaratiōe vide cap. sciscitātib⁹. xv. q. viij. cuius cōtextura talis est. Sciscitātib⁹ vobis si a sacerdote qui fuerit comprehēsus in adulterio: siue de hoc sola fama respersus: debeatis communionem suscipere vel ne re spondemus. Non potest aliquis quantumcumqz pollutus sit sacramenta polluere: que purgatoria cunctarum cogitationum existunt qualiscunqz sacerdos sit. Que sancta sunt: coinquinari non possunt. idcirco ab eo vsqz quo episcoporum iudicio reprobetur communio percipienda est: quoniam mali bona ministrādo se tantūmodo ledūt. Sicut cerea fax accensa q sibi detrimentum prestat: alijs vero lumen in tenebris administrat. Et tamē alijs commodum exhibet: vnde sibi dispendium prebet. sumite ergo ab omni sacerdote intrepide. i. sine timore christi mysteria: quoniam omnia in fide christi purgātur. Fides est enim que vincit hunc mundum. Et quia non dantis sed accipientis fit. dicente beoto Hieronimo. ad credendum omni anime baptismus est perfectus. Et in omni sacerdote corpus xpi est perfectū. qui rursus sacre scripture cōcordans ait. priusqz audias: ne iudicaueris quēqz. Atqz ante probationē accusationis illate: nemīnē a tua cōmunione suspēdas: q2 nō statim q accusatur reus est: sed qui cō uincitur criminosus. Casus de manu sacerdotis qui ab ecclesia tollitur licite sacramēta sumātur.

Sequitur de sacramento eucharistie circa quod sciendum sunt septem. Primum quid est. Secundo vn-

de dicitur eucharistia. Tertio que sunt de eius substantia. Quarto que est eius materia: et que est eius forma. Quinto quid est in hoc sacramento eucharistie sacramētum tantum: et quid est res tantū: et quid est sacramētum et res. Sexto quomodo continetur christus in hoc sacramēto. Septimo in quot partes debet diuidi hostia et quare. Ad primum dicendum est quod secundum Thomam in. vj. sue summe. eucharistia est sacramētum charitatis tam diuine quam nostre. sic etiam difinit Alexander. Ad secundū dicendum quod dicitur eucharistia ab eu quod est bonum et charis quod est gratia quasi bona gratia. Ad tertium dicendum quod de substantia huius sacramēti sunt quattuor. Primum est sacerdos. Secundum est species panis et vini. Tertium est intētio consecrantis. Quartum est forma verborum consecrationis. Ad quartum dicendum quod materia huius sacramenti est panis triticeus: et vinum de vite: et forma sunt verba consecrationis: cum proferuntur a sacerdote super species panis et vini cum intentione consecrandi. Ad quintum dicendum quod in hoc sacramento: sacramētum tātū sunt species panis et vini. Et res sacramēti est corpus christi mysticum. Et est sacramentum et res: corpus christi verum. Ad sextum dicēdum quod christus totus est in hostia: et tot⁹ in qualibet eius parte: sicut potest poni exemplū in sermone qui est vnus in multis auribus. sic de ista materia etiam tractatur in capitulo cum marthe de cele. mi. Ad septimum dicēdum quod diuiditur hostia in tres partes: propter tres personas sancte trinitatis. Sed quid significet vnaquequam istarū trium partium vide versum qui docebit te. Frangitur tres in partes: tincta beatos. Pars siccata viuos notat. seruata sepultos.

¶ Preclara reuelatio de sacramēto altaris quā domin⁹ reuelare dignat⁹ ē fideli seruo suo Guillermo regi Scotie viro religiosissimo. et est sequens.

Vos qui gloriamini in dn̄o: et exultatis in pre
conijs laudis eius venite et audite ineffabilia se
creta: q̄ de sapiētie sue thesauris proferēs iesus
christus dignat⁹ est reuelare mortalibus. Qui
licet per gratiam suā plene innotuit illis: quos in fide edo
cuit se in sacramēto altaris quod a fidelibus sumitur: eū
dem ipsum esse verum deum verumqʒ hominem qui sine
labe de intemerata virgine carnem sumpsit: q̄ tamen iux
ta quod apostolus ait: non in omnibus est fides. et pleriqʒ
etiam fideles quamuis hoc simpliciter credant: vix tamē
capere preualent intellectu. ad solidandas in fide creden
tium mentes: ad deserendam omnem altitudinem extollē
tem se aduersus scientiam dei: pius iesus christus infirmi
tatis humane conditionem clemēter miserans quid excel
lentie. quid virtutis. quid glorie sacramentum altaris in
se cōtineat: Guillermo regi Scocie mirabiliter patefecit.
Et quamuis alijs nonnullis fidelibus prout comperim⁹
vel per mutationem hostie in carnem christi: vel etiā quā
doqʒ in puerum eiusdem sacramenti veritas sit ostensa:
nunquam tamē legimus vel audiuim⁹ q̄ alicui adeo ple
ne ac lucide totum sacramētum altaris effulserit sicut me
morato regi demonstratum est in spiritu dū dormiret ve
lut ex sequentibus apparebit. Narratio rei. ¶ Nam cum
idem rex die quadam tardius surrexisset: et officiales curie
propter vanas occupationes quas habebāt audire mis
sam celeri⁹ vellēt: clericos regalis capelle que a thalamis
regis paululum est seiuncta: vt eis prius quam rex surge
ret celebrarent precibus induxerunt. Induto igitur sacer
dote et clericis preparatis dum ad dicēdam confessionem
coram sacris altaribus essent humiliter inclinati: visumqʒ est
regi per somnium se eidē confessionem interesse. Qua per
dicta ceterisqʒ officijs ex more peractis vsquequo et hostia
est oblata: intuens rex vidit a loco quo sacerdos hostiam
super corporale posuerat columnam eximie claritatis ex

turgere. que vt ipsi videbatur penetrato capelle culmine aere celoq3 diuiso in ipso throno diuine maiestatis verticē attollebat. Sub ipa colūna cernebat sedere iuxta hostiā speciosum pre forma filijs hominū in forma pueri. Cui⁹ decoris gloria tāta erat: vt in eius cōparatione solaris cla ritas nulla esset. Reflectens autē prefatus rex oculos ad sacerdotem qui tātis preerat mysterijs: vidit eum subito in lucidissimi christalli specie trāsformatū. q̄ sacerdos cu3 ad faciēdū super hostiā crucis signū post oblationē bra⸗ chiū eleuasset: humiliato erga eū capite suo: maximus ille puer signum ipsum excipere videbatur. hec tanta tamq3 stupenda rex attonitis oculis intuens: vehementissime mirabatur. Igitur posq3 ad tertiam repetitionem agnus dei mysterium misse perductum est: eleuatis oculis rex vi dit erectum puerum sacerdoti pacis osculu3 porrigentem. At vbi perceptionis appropinquauit hora qua debet sa cerdos suscipere corpus christi: quod est auditu terribile. credibile tamen secundū quod ait Augustinus quia nos incorporamus eum ⁊ incorporamur ab ipso: puer sacer⸗ dotem commedere visus est. Et sacerdotem nihilominus integrum permanere. Verba augustini sunt vt dictū est. crede ⁊ manducabis me. Non ego mutabor in te. sed tu mutaberis in me. In quo Rex vltra quam credi valeat stupefactus ⁊ ad sacerdotem voce trepidanti exclamans. Quid est (inquit) q̄d tu non suscipis corpus xp̄i? cui sacer dos. q3 vt cernis ipse me incorporat sibi. Protinus Rex ad eu3. Et quis est ipse tantus puer tantaq3 inefabili glo ria laureatus? Ad quē sacerdos. Hic est inquit dominus meus ⁊ tu⁹ etiam o Rex. Nam Rex regū est ⁊ dominus dominantiū. Rexq3 omniū seculoru3. Prostratus igitur Rex cōtinuo corā eo: vt sui misereretur suppliciter preca⸗ batur. Quem cū puer obliquo prius oculo respexisset: et rex humiliter ab eo q̄reret si posset obtinere misericordiā apud eum. Respondit puer pijssimus. impetrabis. Insi⸗

stante vero rege precibus indefessis vt ei benedictionis sue gratiã largiretur:eleuata puer dextera bñedixit eũ dicẽs. Benedictus sis tu a patre meo ⁊ a me ⁊ a spiritu sancto. qui a patre ⁊ a me procedit. Sicq₃ cum sacerdote suo per memoratã colũnã celorũ sublimia petens episcopũ cui₃ oĩbus quorũ in officio misse facta fuerat memoria paterne magestatis oculis presentauit. Et sub eodẽ memẽto sacerdos ad terrã visus est rediisse. Cõpleto itaq₃ sacramẽto excitatus rex ad vocẽ vnius ex clericis: dũ₃ sacerdoti post dñs vobiscũ ⁊ cũ spiritu tuo resonantior in voce q̃ȝ ceteri respondisset: cepit ea q̃ viderat mente solicita pertractare Gaudensq₃ in dño super his vehementer benedicebat ⁊ collaudabat deũ altissimũ qui sibi tanta mysteria demõstrarat. Nulli tamẽ ea pandere voluit quoadusq₃ perpẽdere potuit. Quis nam esset sacerdos cui talia contigerit qui non diceret. A dño factum ẽ istud ⁊ ẽ mirabile in oculis nostris ⁊ alia huiusmodi. Hec pro vt sunt expressa retulit dñs Galter⁹ venerabilis glasconẽsis episcop⁹ dño Arnaldo cistersiensi abbati ⁊ quibusdã aliis religiosis in domo cistersiẽsi dum rediret a cõsilio generali Innocentii pape quarti. A quib⁹ q̃dã monach⁹ Cistersiẽsis sitienter ea percipiẽs.i.maximo cum desiderio ad honorẽ domini nostri iesu xp̃i ⁊ ad deuotionẽ excitandam legẽtiũ cordibus curauit scripture cõmendare. Credentes ista ⁊ pro eo qui ea scripsit orantes: pacẽ ⁊ bñdictionem quam felix rex iste promeruit ⁊ ipsi accipere mereantur per omnia secula seculorũ amẽ.

Sed pro supradictis vide quid dicat Augusti.in ps xlv. super particula deus sedet super sede₃ sanctam suã.glo. q₃ tunc promittebatur futurũ nunc impletũ agnoscitur ⁊ tenetur deus sedet super sedẽ sanctam suã. Quando sedes ei⁹ sancta est forsitam celi ⁊ bene intelligit. Ascẽdit enĩ christus sicut nouimus in corpore: in quo crucifixus est: ⁊ sedet ad dexteram patris idest ad equalitatem

patris. inde eum venturū expectamus ad iudicandos vi
uos ⁊ mortuos scilicet tam bonos q̄ malos homines. Se
det super sedem sanctam suam. celi sunt sedes sancte eius.
Uis ⁊ tu esse sedes eius noli putare te non posse esse. Pa
ra illi locū in corde tuo: q̄m veniet ⁊ libenter sedebit. Ipse
certe ē dei virtus ⁊ dei sapiētia. Et quid dicit scriptura de
ipsa sapientia? Anima iusti: sedes sapientie. Si ergo ani
ma iusti sedes est sapientie: sit anima tua iusta: ⁊ eris rega
lis sella sapientie. Et re vera fratres omnes homines qui
bene viuunt: qui bene agunt secundū charitatē piam con
uersantur. Nonne deus in illis sedet ⁊ ipse iubet ⁊ obtem-
perat anima sedenti in se deo ⁊ ipsa iubet membris? Ani
ma enim tua sancta iubet mēbro tuo quo moueatur pes:
quo manus: quo ocul⁹: quo auris ⁊ sic de singulis. Et sic
iubet ipsa anima sancta membris tanquam famulis suis.
Sed ⁊ ipa seruit interius insidēti sibi domino suo. Non
potest inferiori se bene imperare: nisi superiori se non fue-
rit dedignata seruire. Et sic deus sedet super sedem san-
ctam suā. Hec augusti. vbi supra. Et sic tu si sapiēs fueris:
istorum memor eris. ⁊ sic ista sunt verba valde notanda:
q̄m verba aurea. Et sic pro dictis ⁊ multis alijs nota q̄d
dicatur Esaie. xxxviij. ⁊ est In dieb⁹ illis egrotauit Eze
chielis vsque ad mortem: ⁊ introiuit ad eum Esaias filius
Amos propheta: ⁊ dixit ei. hec dicit dominus deus. Dis
pone domui tue quoniam morieris tu ⁊ nō viues. Et seq
tur. Ego adijciam super dies tuos quindecim annos. glo.
Ista fuit prophetia comminationis: que est quando fit
reuelatio prophete alicuius futuri pro vt est in dispositio
ne diuina ⁊ ei⁹ presentia. hoc infallibiliter impletur. quia
diuina prescientia est immutabilis. Prophetia autem su
praposita qua dixit Esaias morieris tu ⁊ non viues: fuit
prophetia comminationis: que est quando reuelatur ali-
quid futurū non pro vt est in mente diuina: sed pro vt est
in causis inferioribus. q̄m in deo cōsilium nō mutatur id

est cognitio dei, sed bene quandoque opus vt ait Augusti. li. de floribus. Et sic erat de infirmitate Ezechie, que erat incurabilis per naturã: non tamẽ per hoc excludebatur quin diuina virtute curaretur, et ideo talis prophetia non semper adimpletur. Et pro dicta materia vide capi. incõ mutabilis. xxij. q. ij. vbi inter cetera dicitur. Si penitẽtiã egerit gens illa a malo suo: agam et ego penitentiã a malo quod cogitaui vt facerem ei. Cogitaui. glosa. i. videor cogitasse. Et episcopus Albulẽ. dicit hic morieris tu. idest peccata tua petunt pro presenti te mori. quod nota. Et sic licitum est cuicunque audire vt ait Sapi. prouer. j. sapiens audiens sapientior erit. Et hieroni. in prohe. bib. ait. Habet nescio quid latentis energie viue vocis actus. vox magistri in aures discipuli fortius sonat.

¶ Incipit sermo fris Augustini de Leonissa.

Et sic frater augustinus de Leonissa in sermo diui Joan. euangeliste inter cetera dicit verba sequẽtia. quem sermonem fecit in concilio Basiliensi anno domini m. cccc. xxxiij. Et fuit thema facies aquile desuper. Eze. j. Et sic inter cetera dixit. Secundo contemplemur de illis quattuor animalibus et ipsorũ situationẽ vt dicit Ezech. etc. Illa erant situata et posita in circuitu cuiusdam electi. per electum intelligo dei filiũ pro nostra redemptione ab eterno electum. qui elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: vt essemus sancti et immaculati in cõspectu eius et in mundũ veniẽs per incarnationẽ infima mũdi elegit: vt confunderet fortia. Stat autẽ in medio quattuor animalium: quoniam fuit homo in sua incarnatione. fuit bos in sua passione. fuit leo in sua resurrectione. et fuit aquila in sua ascẽsione. Homo est enim rex omniũ creaturarũ. Leo omniũ bestiarum. bos omnium iumentorum. aquila omnium auium. Christus vero de regali progenie ortus est rex regum et dominus dominantium. qui comparatur electo auro et argento composito. quã eius persona constat

et auro et ex argento humanitatis. In cui⁹ circuitu sūt q̄t tuor aīalia: qm̄ hac intētione q̄ttuor euāgeliste scripserūt euangeliū vt toti mūdo ostēderent xp̄m esse verum deū & hoiem. quorum euangelica dicta intuēs sanctus Effrē monachus in quodā sermone quem fecit de trāsfigurati one istius electi sic ait. Si nō erat deus: Gabriel quē dn̄ʒ vocat? Si nō erat hō: quem Maria in vētre gestabat? Si nō erat deus: Helisabeth quē salutabat? Si non erat homo: in presepe quis iacebat? si nō erat deus: magi quē adorabāt? si nō erat homo Joseph quem circūcidabat? Si nō erat deus: colūba quē protestatur? si non erat hō: Joannes quē baptizabat? Si nō erat deus: mare & vēti cui obediebant? Si non erat homo: in naui quis dormie bat? Si nō erat de⁹: peccata quis relaxabat? Si nō erat homo: in deserto quis esuriebat? Si non erat deus: mor tuos quis suscitabat? Si non erat homo: cibos quis su mebat? Si nō erat deus: latroni paradisuʒ q̄s donabat? Si nō erat homo: in cruce quis pendebat? si nō erat de⁹: sol lucē propter quē deponebat? Si nō erat homo: in se pulchro quis iacebat? Si nō erat de⁹: die tertia quis re surgebat? Si nō erat homo: Thomas quem palpabat? Si nō erat de⁹: in celū q̄s ascēdebat? Si nō erat homo: cicatrices christi quis ostēdebat? & sic de singulis. Igitur q̄ʒ verus deus est: propria virtute sup oēm creaturā ascē dit. Quia verus homo est: cicatrices & vulnera pro nobis patri ostendit: premaxime vulnus lateris de quo nullus euangelista loquitur ardētissime nisi Joannes. vt merito dicat facies aquile desuper. Tertio contēplemur de illis quattuor aīalibus: ipsorū descriptionē attendentes. Qui libet namq̄ʒ ipsorum describit a p̄pheta Ezechie. cuʒ quat tuor pedibus et cum quattuor manibus et cum quattuor pēnis et cum quattuor facieb⁹. Per pedem intelligo affe ctionē. Per manū operationē. Et per pēnas contempla tionē. Per faciē discretioneʒ. Quattuor erant pedes. qm̄

prelati qttuor debēt habere affectiones. Quarū due sunt de presenti: et duo de futuro. De psenti sunt gaudiū et dolor: sed de futuro sunt spes et timor. Gaudiuz est de bono: dolor de malo. Timor de supplicio: spes de premio. Ambulare ergo cum pede gaudij ad meritū: cum pede doloris ad delictū. Etiā cū pede doloris ad infernū: cum pede spei ad paradisum. Qm̄ spes est certa expectatio future beatitudinis et quedā mētis audacia de largitate dei cōcepta habēdi vitā eternā per bona merita.

Sequitur de sacramento penitētie. Circa quod sciēda sunt septē. Primū q̄d est penitētia. secūdū vnde dicitur. Tertiū q̄ est eius materia et q̄ est ei⁹ forma. quartū quid est sacramētū tantū in sacramēto penitētie. quid res tātum. et q̄d sacramentū et res. Quintū quot sunt partes vere penitentie. Sextum q̄ sunt conditiones vere confessionis. Septimū est cui debet fieri confessio. Circa primum dicendū est q̄ sicut dicit magister sentētiaruz libro. iiij. di. xiiij. Secundū Augustinū. penitētia est quedā dolentis vindicta puniens in se quod dolet se cōmisisse. Ad secūdū dicendū q̄ penitētia dr̄ a puniendo qua quis punit illicita q̄ cōmisit. Ad tertiū dicendū q̄ materia huius sacramēti est penitēs. Forma sunt verba absolutionis. s. ego te absoluo et c̄. q̄ profert sacerdos cū intētione faciēdi q̄d ecclesia instituit. Ad quartū dicendū q̄ actus exterior exercitatus a cōfessore et a penitēte est sacramentū tantū. Res tantū est remissio peccati. Res autē et sacramētū est penitētia interior. Ad quintū dicēdū q̄ partes vere penitentie sunt tres. s. cōtritio. cōfessio. et satisfatio. Et quāuis cōplementum peccati potest esse in actu cordis solius vel cordis et oris in simul vel omnium trium insimul. s. cordis oris et operis: tamē ad perfectionez vere penitentie debet esse omniū horum triuz aggregatio si assit facultas. quia absolutio que datur in penitētia est permanens. Ad sextum dicenduz q̄ conditiones vere confessionis sunt iste. s.

q confessio debet esse simplex. pura. fidelis. frequens. nuda. discreta. libens. verecunda. integra. secreta. lacrimabilis. accelerata. fortiter accusans. et parere parata. Ad septimum dicendum quod cōfessio debet fieri sacerdoti habenti claues. que claues sunt scientia discernēdi et potestas ligandi atque soluendi. per que penitens absoluitur a peccato et restituitur ecclie et recōciliatur xpo et donis spūalibus et de filio diaboli efficitur filius dei. hec sanctus Thomas li. vj. summe. capi. xx. Sed pro declaratione vniuscuiusque particule supradicte vere cōfessionis vide summam antoninā in tractatu confessionis. Multa alia sunt dicenda circa confessionē: sed in tractatu quē fecimus de confessione sunt determinata. Tho.

Sequitur de sacramēto extreme vnctionis circa quod sciēda sunt sex. primum qd est. secundū quādo institutū est. Tertiū qd est in hoc sacramēto sacramētū tātū. Et quid est res tantum: et quid sacramentum et res. Quartum quid est forma eius et materia. Quintum in quibus partibus corporis debet fieri vnctio. Sextum qd est eius effectus. Circa primū dicēdū est quod extrema vnctio ē sacramētum ex vnctione per oleū sanctificatum facta: cōferens infirmis remediū contra peccati reliqas. et si expediat alleuationem ferēs infirmitati. Ad secūdum dicēdum est qd institutum est Jacobi. v. Quādo christus misit vngere et sanare infirmos. Ad tertium dicendū q sacramentū tantū in extrema vnctione ē vnctio olei benedicti exterior. et res tantum est effectus duplicis sanitatis. et sacramētum et res est vnctio interior iocunditatis et leticie ex peccatorum remissione. Ad quartum dicendum. q materia huius sacramenti ē oleum oliuarū benedictū ab epo. Et forma sunt verba q dicit sacerdos. s. per istam sanctā vnctionē et suā pijssimā miam etc. Ad quintū dicēdum q debet fieri secūdū cōsuetudinē in oculis. in naribus. in ore. in manibus. in pedibus. in auribus. in pectore. in lumbis in

viris ꝛ in mulieribus in renibꝰ vel in vmbilico. ꝛ mutila
to aliquo mēbro debet inungi in loco illius mēbri vel mē
brorū. Ad sextū dicēdū est ꝙ effectus huius sacramēti est
pctōꝛum venialiū remissio: ꝛ virtutū ampliatio. ꝛ sic dr̄.
Jaco. v. Infirmat̄ aliq̄s ī vobis inducat p̄sbiteros eccle
sie: vt orēt super eum: vngentes eū oleo in noīe dn̄i: quia
vt dicit glo. de appel. in capi. qua fronte. ꝙ homo ꝓpter
peccatum citiꝰ mori p̄sumit̄. sic. xj. q. iij. in ca. epi. ꝛ. xij. q. j.
ca. ij. ꝛ. xxiij. q. iiij. ea vindicta. Et glo. ordina. super verbo
thematis dicit ꝙ multi ꝓpter pctm̄ plectūt̄ morte corpo
ris. Hinc est ꝙ saluator prouidēs de remedio cōtra pctā
hoim sanorū vt de peñia: prouidere etiā dignatꝰ est de re
medio contra pctā hoim infirmorū vt de extrema vnctio
ne. per quā quidē pctā venialia dimittūt̄: ꝛ etiā īfirmitas
corpis iterdū alleuiat̄. Vn̄ seq̄tur ī themate. Et orō fidei
saluabit īfirmū: ꝛ alleuiabit eū dn̄s. glo. interlinealis. i. si
cōtigerit eū mori: ꝛ sic dimittentur ei pctā ꝛ bene hoc ex-
pressum est in apl'is. de quibus dicit̄. Marci. vj. ꝙ vnge
bāt oleo multos īfirmos ꝛ sanabātur: ꝙ vtiqꝫ fit virtute
huius sacramēti ꝛ nō alia simplici vnctione. nā apl'i tunc
vngētes cōferebāt hoc sacramētū a xp̄o eiꝰ p̄cepto. vn̄ di
cit Nico. de li. sup Marcū vbi supra ꝙ ex eo ꝙ apl'i sic
vngebāt: patet ꝙ vnctio extrema q̄ est infirmorum: fuit a
xp̄o instituta q̄d est cōtra multos dicētes ꝙ Jacobꝰ apo
stolus in verbis premissis eum instituisset: quod falsum
est cum nullus apostolꝰ aliquod sacramentum instituere
potuit: sed bene publicare potuit institutum. Et hoc fecit
Jacobus in verbis premissis nostri thematis dicens in-
firmatur quis in vobis ꝛc. Vnde dicit Thomas in quar
to di. xxiij. q. j. ar. iij. ꝙ oīa sacramenta xp̄s instituit per se.
Sed q̄ sunt difficiliora ad credēdū illa p se promulgauit.
Alia autem seruauit apostolis promulganda sicut extre
mam vnctionem ꝛ confirmationeꝫ. Unde per ista verba
thematis nostri a Jacobo fuit istud sacramentū promul

gatum ꝛ non institutum. Diffinitur autē extrema vnctio sic secundum Scotum vbi supra. Est vnctio infirmi hominis facta in partibus determinatis corporis cum oleo consecrato ab episcopo: ministrata a sacerdote certa verba cum intentione debite proferēte ex institutione diuina efficaciter significans curationem venialiū. Ex qua diffinitione satis patet euidenter a quo debeat istud sacramētum conferri: ꝛ ex qua materia ꝛ sub qua forma. De quibus per ordinem est vidēdū. Et primo sciēdum est quod materia huius sacramenti vt dictū est: est oleum oliue ab episcopo consecratum. Et non est oleum balsami sicut in confirmatione. Cuius ratio est quoniam qui habet exire de via.i.de vita mortali: non oportet ꝙ habeat odorem bone fame ꝗ per balsamū designatur. sed sufficit ipm habere bonam consciētiam. Nec potest hoc sacramētum cōferre vel ministrare nisi fuerit sacerdos: ꝛ si alius confert nihil facit. vnde in diffinitione dicit̄.a sacerdote ministrata. Secundo sciēdum est de forma huius sacramenti. que est septuplex.s.ad septē vnctiones principales. Circa qđ sciendum ꝙ in quibusdam ecclesijs dicitur ista forma in collatione hui⁹ sacramēti. Ungo oculos tuos oleo sanctificato in nomine patris ꝛ filij ꝛ spiritus sancti.amen. Similiter vngo nares.ꝛc. Et consequenter vngo labia. manus ꝛ pedes.ꝛc. Sed in rei veritate ista verba nō sunt vera forma huius sacramēti sed bene sunt dispositio ad formā. Forma autē huius sacramenti vera hec est. Per istā sanctam vnctionem ꝛ per istam sacratissiman benedictionē indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti per visum. Similiter resumendo super aures.nares.labia.manus.ꝛ pedes. Licet autem in hoc sacramento fiāt multe vnctiones: vltima tamen vnctio scilicet que fit in pedibus est forma respectu omnium precedentium: ꝛ agit in virtute omnium. Et ideo in vltima vnctione gratia infunditur: que effectum sacramenti prebet. Unde secundum Thomam

in.iiij.di.xxiiij. Si iaꝫ alique partes essent incepte ꝛ presbiter deficeret sicut contingit in pestilētia quod factū est: non debet iterari: sed vnctiones que restant per aliū sacerdotem debent compleri Sint ergo presbiteri cauti: vt de cetero corrigant libros suos ꝛ agēda. in quibus cōmuniter habēt formā sacramēti hui⁹ per illa verba. vngo oculos tuos vel nares tuas ꝛc̄. Istud enim sacramentum cōfertur per modū suffragij secundū Tho. ꝛ ideo datur per solā orationē ꝛ per verba optatiui modi. Unde dicit Jacobus in verbis thematis. Inducant presbiteros vt orēt pro eo. illa vero verba vngo oculos tuos ꝛc̄. non sunt de substantia sacramenti: sed de bene esse secundum Petruꝫ de Tharā. di. xviij. ꝛ Tho. in. iiij. q. iiij. articu. ij. Quibus autē hoc sacramentum conferendum sit. R̄. dicendum. ꝙ solum est dandum infirmis ꝛ nunꝙ sanis. nihil enim efficit in eis ꝛ hoc patet ex diffinitione prius data in qua dicitur ꝙ hoc sacramētum est infirmi hominis. nec debet dari infirmis istud sacramentuꝫ ex periculo exterioris violētie puta armorum: vel submersionis secundum doctorem subtilem in quarto. distin. xxiij. Et ex hoc soluo vnum dubium. De quo cum audirem sententiarū libros: dubitabatur a lectoribus ꝛ a formatis baccalarijs sacre theologie. an hoc sacramētum extreme vnctionis valeat vulneratis vel submergendis: patet ꝙ non. Dico enim probabiliter ꝙ si quis est vulneratus ꝛ ex vulnerib⁹ inflictis incidit in infirmitatē longam: ex qua desperatur d̄ vita ei⁹: puto ꝙ sit ei sacramētum dandū si alias recēter vulnerato: ꝛ iam decedēti nō sit danduꝫ. similiter suspendēdo vel submergendo nō est dandū. quoniam illi nō dicuntur infirmi necꝫ moriuntur ex defectu nature: sed ex euētu fortune secundū Petrū. Item hoc sacramentū non debet dari pueris furiosis ꝛ amētibus: qui pri..s non petierūt hoc sacramentū. Si quis tamē senio deficeret subito in articulo mortis potest ei hoc sacramētū extreme vnctioniꝫ dari.

Sed tamen adultis vsum rationis habẽtibus nõ datur nisi petãt specialiter. Sed tamẽ qui in vita sua habuit bonum propositum omnia sacramẽta sibi necessaria vel vtilia suscipiẽdi: etiam si amitteret loquelã vngatur in nomine christi. Non debet etiam quis inungi sepius in eadem infirmitate: nisi eadẽ infirmitas vltra annũ protrahatur: ita q̃d in vno anno in eadẽ infirmitate nullus bis inũgatur. ne sacramentum istud vilescat. Iteratur tamẽ hoc sacramẽtũ in diuersis infirmitatibus vel i eadẽ recidiua: qz non habet effectũ perpetuũ eo quod sanitas mẽtis et corporis que sunt eius effectus reiterari possunt et amitti et recuperari. Debet autem fieri vnctio extrema super organis quinqz sensuum corporaliũ: qui sunt quasi prime radices peccãdi. Unde oculi vnguntur propter visum: quo peccamus. Aures propter auditũ. nares propter odoratum. Labia propter gustũ. manus propter tactũ. pedes vero propter vim motiuã quod nõ est de necessitate. Cor autẽ non vngatur quoniam est principiũ immediatũ vite et remotum actionis neqz genitalia propter imundiciã et reuerentiam sacramẽti: nec lingua propter abhominationẽ. Itẽ secũdum Thomã mutilati inũgi debẽt quãto propinquius possint circa partes que inungi deberent. quia q̃uis non habẽt membra tamen habent potentias que illis mẽbris debẽtur saltẽ in radice: et ideo interius peccare possunt per ea q̃ ad eos pertinẽt et effectus extreme vnctionis secũdũ Tho. est quedã sanitas spũalis q̃ dat contra q̃dã debilitatẽ vel ieptitudinẽ: q̃ in nobis relinq̃tur ex pctõ actuali vel originali cõtra quam debilitatẽ hõ roboratur per hoc sacramẽtum. Et quia hoc robur seu fortitudo gratia facit: secum non compatitur peccatum ideo ex consequẽti si inuenit peccatũ aliquod veniale vel mortale oblitũ quo ad culpam tollit: dũmodo non ponatur obex ex parte recipientis. Secundarius autem effectus eius est corporalis sanitas. Sed diceres quare nõ semper

homo infirmus vnct⁹ surgit de īfirmitate sed sepius moꝛiatur? R. ꝙ cū isto sacramēto sanitas ē effectus secūdarius. ⁊ ideo non daᷣ nisi secūdū qḋ expedit ad sanitatē spiritualem qꝛ tūc semp eā inducit dūmodo nō sit impedimētum ex parte recipientis. Unde patet ꝙ si vnctus in extremis nō surgit ab infirmitate illa per illam vnctionem: signuꝫ est ꝙ sanitas coꝛpoꝛalis est sibi nociua ⁊ vult deus poti⁹ eum sic habere infirmum ꝙ̄ sanum. Uel signum est ꝙ infirmus non bene dispositus est in consciētia: ita ꝙ adhuc aliquod habet impedimētū quod impedit ne sanitas coꝛpoꝛalis sibi restituatur. alias raro fallit. In hoc enī sacramēto vnctio exterioꝛ est sacr̄m sed res sacri est sanitas coꝛpoꝛis ⁊ aīe. Res aūt ⁊ sacramētum ē vnctio spūalis interioꝛ. i. mētis iocūditas vel solatium. Potest autem sacerdos hoc sacr̄m extreme vnctionis conferre vel ministrare cū vno clerico: q̄ sibi respōdeat ad oꝛōnes ⁊ ad psalmos qui ibi dicūtur. Si tñ caret clerico potest solus expedire totū secūdū guillelmū ⁊ Hostiē. Si aūt vngiᷣ sacerdos: nō est opus clerico qui respondeat ad ṗs ⁊ oꝛationes: sed ipsemet respōdeat solus dicens cū dicitur in letania sancta Maria oꝛa pꝛo me et cetera. similiter cū dicitur a moꝛte perpetua: respōdeat libera nos dñe. Nec vngatur sacerdoti manus in palmis interioꝛibus: quoniā ibi vncte sunt per episcopum in oꝛdinibus. Sed exterius vngatur in superficie. de hoc tamen non est magna vis qualitercunqꝫ faciat: sed tamen illud securius est ⁊ tutius. pꝛatica huius sacramenti est facilis. Nam pꝛemittit sacerdos pꝛimo veniens in domum infirmi septem psalmos penitētiales cū letania. demum querit ab infirmo si postulat sacram vnctionem. Tertio dicit oꝛationes positas in libello ad hoc cōgruas. Quarto vngit eū foꝛma supꝛadicta. Quito tergit cū stupa canabis vulgariter canāmo: vel lini loca vncta ⁊ ꝓijcit in ignem. Sexto lauat manus sale ⁊ aqua. ⁊ similiter ꝓijcit ad ignē. Septimo alligat loca illa mūdo

panniculo vsqz ad tertiam diem: q̃ tertia die comburent. Octauo relinquit lignum passionis christi in cuius virtute istud sacramentum sicut et alia habent virtutem sanatiuam anime ꝛ corporis. Sed pro ampliori declaratione istius sacramenti extreme vnctionis vide magistrum sententiarum in .iiij. di. xxiij. ꝛ sic Tho. in solutione secūde. q. ad primum. cuius verba sunt. Ad primū ergo dicendum ꝙ quelibet infirmitas augmētata potest mortem inducere. Et ideo si genera infirmitatū pēsent: in qualibet egritudine hoc sacramentū potest dari quod apostolus hoc non determinat. Sed si pensetur infirmitas: modus: status: non semper debet infirmantibus hoc sacramentū extreme vnctionis dari. Et sic hoc sacramentū extreme vnctionis non debet dari omnib⁹ precipue furiosis amentibus qui possent irreuerentiam sacramento per aliquam immunditiā facere nisi haberent lucida interualla: in quibus sacramentū recognoscerent: ꝛ sic eis in statu illo conferri posset. Et dicūtur lucida interualla. s. in tempore sanitatis. Et in articulo supradicto. iiij. sen. di. xxiij. ad. v. in solutione quarte. q. dicit. vnde sicut eucharistia nō debet dari pueris. s. non determinantib⁹. i. decernentibus inter cibum spiritualem ꝛ corporalem: ita nec talibus debet dari sacramentuz extreme vnctionis. sic Tho. vbi supra. in quarto. distin. xxiij. ad. v. quod nota quoniā quotidie accidere potest. Et sic sacramentū extreme vnctionis non debet dari alicui nisi semel in anno quod est verū nisi infirmitas iteretur. quoniaz tunc tociens quotiens infirmitas iteratur poterit hoc sacramentū iterari. Et nō debet hoc sacramentū extreme vnctionis dari nec administrari nisi illis qui secūdū apparentiā sunt magis propinqui morti q̃ vite corporali secundū extimationē hominū vt dictū est. Pro quo vide Tho. suo. iiij. di. xxiij. ad quartū in solutione. ij. argumē. cui⁹ verba sunt. ad. ij. dicendū ꝙ illud quod est secunduz existimationem hominū extremū: quā

doq3 secundum rei veritatem non est extremum. Et sic di citur hoc sacramentum extrema vnctio: quia nō debet da ri nisi illis: quorum mors naturalis est propinqua secun dum existimationem hominum. ⁊ sic vide. capi. cum non nunq̄ȝ de pe. ⁊ re. vbi dicitur nonnunq̄ȝ infirmitas corpo ralis ex peccato proueniat.

Sequitur de sacramento ordinis ⁊ scieda sunt octo. Primum quid est ordo. Secundum quot sunt ordi nes: ⁊ quot sunt maiores ⁊ qui minores: ⁊ quare maiores dicuntur maiores. ⁊ quare minores dicunt minores. Ter tiū quot ⁊ que sunt de substantia hui⁹ sacramenti. Quar tum quid est in hoc sacramento ordinis sacramentū tan tum ⁊ quid res. Quintū que etas requiritur in ordinan dis tam in minoribus ordinibus quā in maioribus. Sex tum q̄ impediūt ordinandū licet non habeat culpam: sed non sine causa. Septimū quando christus exercuit istos ordines. Octauum que sunt officia ⁊ actus istorum ordi num siue ordinatorū. Circa primum dicendum ꝙ secun dum magistrum sententiarū. distintio. xiiij. ⁊ secundū hu gonem est signaculū quoddam in quo ⁊ per quod spiri tualis potestas seu officium tribuitur ordinato. Ad secū dum dicendum ꝙ quāuis iuriste ponant nouem ordines secundum nouem choros angelorum: tamen theologi po nūt septem secundum dona spiritus sancti: qui sunt hosti ariatus. lectoratus. exorzistatus. accolitatus. subdiacona tus. diaconatus. ⁊ presbiteratus. Et quattuor primi sunt minores quia minus accedunt ad ordinem presbiterat⁹. Ad tertium dicendum ꝙ de substantia huius sacramenti sunt sex. Primū est potestas ordinantis. quia oportet vt sit episcopus. Secūdum est materia: vt vnctio cum oleo ⁊ balsamo in manib⁹ sacerdotum. Tertiū est forma ver borum q̄ diuiditur seu distinguitur secūdum ordinem qui recipitur. Quartū est sexus. quia mulier non recipit cha racterem ordinis cū non sit capax dicti ordinis ratione se

rus. Quintũ est ꝓpria intentio. Sextũ qđ ordinandꝰ sit
baptizatꝰ ⁊ confirmatꝰ. Ad quartũ dicendũ quod sacra
mentũ tantũ in sacramẽto ordinis: est visibile signũ quo
potestas ordinati ostenditur. Res tamen est gratia q̃ con
fertur digne recipienti. res ⁊ sacramentũ est character qui
imprimitur. Ad quintũ dicẽdũ quod minores ordines an
te annos discretionis suscipi ⁊ cõferri possunt si necessitas
est. idoneitas. ⁊ spes profectꝰ. ⁊ secũdum qđ dicit̃ in cle. de
eta. ⁊ quali. ordi. capitu. j. ordinandꝰ in subdiaconũ debet
esse. xviij. annorũ. In diaconũ vero debet esse. xx. annoꝝ.
In sacerdotẽ. xxv. annorũ. ⁊ sufficit attingere annuꝫ. xxv.
In episcopũ. xxx. annorũ. Ad sextũ dicendũ quod multa
sunt que impediũt ordinandũ sine culpa ordinãdi sed nõ
sine causa. vt si ordinandꝰ est ignotꝰ non debet ordinari.
vt dicit̃ extra de pere. ca. j. neqꝫ si sit bigamꝰ. xxvj. di. cap.
a cũctis. neqꝫ si sit neophitꝰ corpore viciatus. xxij. ij. q. j. c.
legi. nec si sit de illegitimo matrimonio natꝰ extra de filijs
presbiterorũ. cap. j. neqꝫ si sit seruus extra de ser. non ordi.
capi. j. etiam quandoqꝫ obligatus ad ratiocinia expellit̃
ab ordinibus. Hec omnia sanctus Tho. libro. vj. summe
capi. xxxvj. Ad septimuꝫ dicendũ quod christus exercuit
ordinem hostiariatus quãdo eiecit vendentes ⁊ ementes
de templo. Ordinem lectoratus: quando in medio senioꝝ
accipiẽs librũ legit spiritꝰ domini super me ⁊c. Ordinem
exorzistatꝰ: quando demoniacos sanauit. ordinem accoli
tatus: quando dixit ego sum lux mũdi. Ordinem subdia-
conatꝰ: quãdo post cenam linteo se precinxit ⁊ pedes disci-
pulorũ lauit. Ordinem diaconatꝰ quãdo in cena corpus
suũ ministrauit discipulis suis ⁊ dormiẽtes apostolos ex-
citauit. Ordinẽ presbiteratꝰ quãdo in die cene panẽ ⁊ vi
nũ in suũ corpꝰ ⁊ sanguineꝫ mutauit ⁊ se in ara crucis ob
tulit. Ad octauũ dicẽdũ qđ actꝰ hostiariorũ est custodire
locũ cõfessionis sacramẽtorũ ab his qui immũdi determi
nati sunt scilicet excommunicatis. actus lectorum est pro-

phetias legere. act⁹ exorzistarum est arcere demones per coniurationem ne dominentur in corpore nondum baptizato. actus accolitorum est designare lumen euangelij in lumine naturali. act⁹ subdiaconat⁹ est oblationes accipere ab offerentib⁹ et eas offerre diacono. legere epistolam non est act⁹ principalis diaconi sed act⁹ consequēs. Act⁹ diaconi est ordinare hostias in altari. legere euāgeliū vel predicare non est act⁹ principalis diaconi: sed est act⁹ cōsequens. Act⁹ presbiteri est consecrare corpus et sanguinem christi. ligare auctoritate vel soluere non est act⁹ principalis: sed consequens act⁹. Sed pro ampliori declaratione isti⁹ materie vide Thomā in. iiij. distinctione. xxiiij. ad tertiū et per totam. di. Sed in dicto argu. tertio in corpore dicit Tho. Unde episcopus in collatione ordinum duo facit. Preparat enim ordinandos ad ordinis susceptionem et ordinis potestatem tradit. preparat quidem et instruendo eos de proprio officio et aliquid circa eos operando vt idonei sint potestatem accipiendo. que quidem potestas in tribus consistit. s. in benedictione et in manus impositione et in vnctione. p benedictionē diuinis officijs mancipātur et ideo benedictio datur. Sed per manus impositionē datur plenitudo gratie: per quā ad magna officia sint idonei. ideo solis sacerdotibus et diaconis fit manus impositio: q2 eis competit dispensatio sacramentorū quāuis vni sicut pricipali et alteri sicut ministro. Sed vnctio ad aliquod sacramētū tractādū consecrat. et ideo vnctio solis sacerdotib⁹ fit qui proprijs manib⁹ corpus xpi tangunt. Sic et calix inungitur qui cōtinet sanguinem: et patenā que continet corpus. Sed potestas collata fit per hoc quod datur eis aliquid quod ad propriū actū pertinet. Etiam quia principalis actus sacerdotis est cōsecrare corpus et sanguinē christi. quod nota.

Sequitur de sacramēto matrimonij: circa qđ scienda sunt sex. Primum quid est. Secundū vnde dicitur:

⁊ quare magis dr̄ a matre q̄ȝ a patre. Tertiū quādo fuit institutū. Quartū que etas req̄rit̄ in recipiētibus hoc sa-cramentū. Quintū q̄ sunt bona matrimonij. Sextū q̄ sit causa efficiēs matrimonij ⁊ q̄ sit causa materialis ⁊ fina-lis. Circa primū dicēdū q̄ꝺ matrimoniū est viri ⁊ mulie-ris cōiūctio indiuiduā vite consuetudinē retinēs. Ad secū-dū dicendū q̄ꝺ dicit̄ de mater. tris. ⁊ muniū. ij. quādo ma-tris muniū: quia hoc officiū magis apparet ī matre q̄ȝ in patre. Ad tertiū dicēdū quod fuit īstitutū in paradiso ter-restri ante peccatū ade cū dictū fuit. Crescite ⁊ multipli-camini ⁊ replete terrā. Ad quartū dicēdū quod secūdum q̄ꝺ dicit magister sentē. li. iiij. di. xxxvj. In viris ē quattu-ordecī annorū: in mulierib⁹ ē duodecī annorū q̄ possunt carnalē copulā exercere: ⁊ qui possunt in ea cōsentire. Ad quintū dicēdū q̄ꝺ tria sunt bona matrimonij. s. fides. pro-les. ⁊ sacramentū. Prima duo aliquādo sunt ī matrimo-nio ⁊ aliquādo nō. sed tertiū est de necessitate. q2 vinculū indiuisibile. sic dicit magis. sentē. li. iiij. di. xxxj. Ad sextū di-cendū q̄ꝺ causa efficiēs matrimonij est cōsensus amborū per verba de presenti expressus. materialis causa sunt per-sone legitime. Formalis ē debita verborū prolatio cū di-citur accipio te in meā vel te in meū. Finalis ē prolis pro-creatio: ⁊ fornicationis euitatio. memoriter bigamie pre-cepta decātāt: vt q̄ christiane pudicicie despiciūt fidē: dis-cant saltē ab ethnicis castitatē. fert̄ aureolus Theophra-sti liber de nuptijs. ī quo queritan. s. sapiēs vir ducat vxo-rem. Et cū diffinisset. si pulchra esset. si bene morigerata. si honestis parētib⁹. si ipse san⁹ ac diues. Sic sapiētē ini-re aliquādo matrimonium statim ītulit hoc autē raro in nuptijs vniuersa ista cōcordāt. Nō ē igit̄ vxor ducēda sa-piēti. Primū eniȝ impedit studia philosophie. nec posset quenq̄ȝ libris ⁊ vxori pariter inseruire. Multa eni esse q̄ matronarū vsibus necessaria sunt. Preciose vestes. aur̄. gēme. sumptus. ancille. suppellex varia. lectice. vt esseda

deaurata. deinde per totā noctē garrule.conq̄stiones.s.illa ornatior pcedit in publicū.hec honorat̄ ab omnib⁹:ego in contēptu feminarū misella despicior.cur aspiciebas vicinā? quid cū ancilla loq̄baris? de foris veniēs quid attulisti? non aurū habere possumus: no sodalē.alteri⁹ amorem suū odiū suspicatur. Si doctissim⁹ preceptor in qualibet vrbiū fuerit nec vxorē relinquere nec cuȝ sarcina ire potest. Pauperē alere difficille est.diuitē ferre tormētum. Adde q̄ nulla est vxoris eiectio: sed qualiscunq̄ȝ obuenerit habenda. Si iracūda.si fatua.si deformis. si superba. si fetida quodcūq̄ȝ vitij est post nuptias discim⁹. Equus. asinus.bos.canis. ⁊ vilissima mancipia. vestes quoq̄ȝ ⁊ lebetes.sedile ligneū.calix.vrceolus fictilis probant̄ pri⁹: ⁊ sic emunt̄. Sola vxor non ostēditur ne antea displiceat q̄ȝ ducatur. Attendēda est semper eius facies ⁊ pulchritudo laudanda ne si alteram aspexeris se estimet displicere. Vocando domina.celebrandus natalis ei⁹. Iusiurandū per salutem ei⁹ vt sit superstes optādū ⁊c. Uerū quid prodest etiam diligens custodia cū vxor seruari etiam impudica non possit:pudica nō debeat. Infida enim custos est castitatis necessitas. ⁊ illa vere pudica dicenda est cui licuit peccare:si voluit: pulchra cito adamatur. feda facile concupiscit. Difficile custoditur qd̄ plures amant. Molestum est possidere quod nemo dignat̄ habere. Minore tamen miseria deformis habetur quam formosa seruatur. Nihil tutum est in quo totius populi vota suspirant. Alius forma.ali⁹ ingenio. ali⁹ facetijs.i.vrbanitate.ali⁹ liberalitate sollicita. Et sic aliquādo expunatur quod vndiq̄ȝ incessitur. Et sic tu conclude q̄ nemo potest duobus dominis seruire. Ioan.viij. quoniā quisq̄ȝ aut amat deū aut amat mundū. Hec dixi submitens me correctioni sancte matris ecclesie catholice.

¶ Speculum sacerdotum volētiū celebrare missaʒ.

Et primo ante missā habēda sunt tria. s. intētionis
discussio: gn̄ralis cōtritio ⁊ pura cōfessio. Intētio
nis discussio: ne propt̄ vanā glīaʒ celebret. ne pro-
ter verecūdiā. ne ꝑpter alicui⁹ ꝑsone fauorē. ne ꝑ-
pter lucrū tp̄ale. nec ꝑpter cōsuetudinē. Genera-
lis ꝯtritio debet esse de obmissis bonis q̄ facere de
buit: ⁊ d̄ pctis cōmissis corde ⁊ opere. Pura cōfessio notabiliū pe-
catoꝝ cōmuniū vel notoꝝ vel ignotoꝝ. In missa sit diligēs sacer-
dos circa locū id est tabulā vt recipere possit vtraqȝ. Diligētior cir
ca calicē: ne sit fract⁹ vel nō p̄parat⁹. Diligētissim⁹ circa materiā: ne
hostia sit corrupta: vinū acetosū aut d̄sit aqua. In canōe sit diligē-
cia magna i signis: vt humilit̄ fiāt. maior in v̄bis: vt veraciter ea di
cat. Maxima in intētione vt firma fide cōsecrare intēdat. In cōse
cratiōe habeat diligētiā ad cōficiēdū corpus xp̄i. Reuerētiā ad tan
gēdū ⁊ deuotionē ad sumēdū. In tāgēdo corpus xp̄i sit reuerentia
magna ꝑpter cōtinētiā tā excellentis corporis xp̄i. Maior ꝑpter
cōtinentiā taȝ excellentioris aīe xp̄i. Maxima ꝑter cōtinētiā tam
excellētissime diuinitatis christi. Qui in cōsecrādo intēdit facere d̄
um ⁊ per lachrymas colere. mortē christi memorari. totā ecclesiā
adiuuare. Qui in cōsecrando intēdit cōseq̄ augmētū dilectiōis: in
seperabilitatē vniōis: accelerationē fruitionis. Sit humilis oratio in
p̄mo ⁊ scd̄o memēto ꝑ se. ne tā idign⁹ minister indigne recipiat tā
dignissimū mysteriū. Ne tā indeuot⁹ p̄sbiter iustissimū iudicē flec-
tat i suū iudiciū. Ne tā inmūd⁹ hospes tā excellētissimū hospitē a
se repellat fetore criminū. ⁊ pijssim⁹ dn̄s eū ꝑticipē faciet electorū
sacerdotū. Secūdo ꝑ viuis: vt sint ꝑticipes tāti mysterij: auditores
habiles missaꝝ beneficij: humiles cōtēptores vanitatū mūdi: satis
factores stabiles defect⁹ proprij ⁊ sectatores vigiles diuini bn̄ficij.
Tertio in scd̄o memēto ꝑ d̄fūctis: vt ꝑ tā suauissimū mysteriū ha-
beāt cōtinuū subsidiū. vt ꝑ p̄ces eccl̄ie ⁊ fideliū habeāt suaue a pe-
nis refrigeriū. vt ꝑ hoc nr̄m ministeriū habeāt scōꝝ reditū ad sctōꝝ
cōsortiū. Post missā fiat sūma grāꝝ actio d̄ tāto p̄āe suauissimo an
gelorū creatore a creatura recepto. d̄ tāto viatico ꝑficuo xp̄i electo
rū creatura recepto. O sacerdos corp⁹ tuū quotidie efficit̄ sepul-
chrū xp̄i. Quomodo ex ore tuo ꝑgredit̄ falsitas ꝑ qd̄ igredit̄ veri-

tas? Quomodo oculi tui vidēt vanitatē: q̄ quotidie aspiciūt veritatē? Quomodo man⁹ tue extēdunt ad illa: q̄ tenēt tenentē oia? Quomodo te reples ⁊ igurgitas vino: q̄ debes esse plen⁹ deo?

Versus.

Cum domino psalles: psallendo tu tria serues.
Dirige cor sursum. bene ꝓfer. ꝓspice sensum.
Cōstat in altari: carnem de pane creari.
Iste cibus deus est qui negat hoc reus est.
Tam sanctum pignus nemo sumat nisi dignus.
Qui capit indigne: diro hic cruciabit igne.

Dn̄i Petri Helene ep̄i breue sed iocūdissimū in ecclesie speculum epygramma.

Quisquis ad altaris pergis solēnia sacra
Hortor ⁊ admoneo. quod tibi ferat opem.
Ecclesie legito q̄ specula nunc tibi mitto.
Cum legeris relegas. deniq̄ doctus eris.
Misse mysteria quid signēt sacraq̄ nescis.
Istic comperies. hoc igitur repetas.

Deo gratias.

¶ Impressum hispali per Iacobum crōberger anno domini. Millessimo quingētessimo. xij. xvj. kal. ianuarij.

A theologis inter tere et ꝯtero differentia assignat' vn de atritio et ꝯtritio terere est in ptes omnitatiuas magnas ꝯterere vero est in ptes diminutiuas. vnde similitudinarie. in ptitorez alludit' q' no sufficit. tere atritione hoc est croib' ptis generalez ꝯfessionez. Sed ꝯtria oportet ꝯterere hoc est vnuz quodaq̄ ptm ꝑ se
Sententiarum
que viua nascunt' si mortua fuerint reuiuiscunt' que mortua nascunt' iterum no reuiuiscunt nusq̄ legit' aliquē mortuz nasci. et postea reuiuiscere sed legit' aliquem reuiuiscere siuiuus nascit' vt fuit multi q°s apti resuscitauerūt. hoc in intelligit de mortali peccato q' quādo homo in pcto est mortuus est et opa q̄ tūc agit bona no resurgunt :